

**Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України**

**Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України**

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

МАЦУР СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 336.226.322:339.92 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА
ТРАНСФЕРТНИМ ЦІНОУТВОРЕННЯМ В УКРАЇНІ**

Спеціальність – 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Галузь знань – 07 Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **С.М. Мацур**

Науковий керівник:

Варналій Захарій Степанович, д.е.н., професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Мацур С. М. Податковий контроль за трансфертним ціноутворенням в Україні.

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 «Управління та адміністрування»). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2025.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню методологічних і практичних аспектів реалізації податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні в умовах глобалізації та інтеграції до європейського економічного простору. Актуальність роботи зумовлена зростанням ролі трансфертного ціноутворення в забезпеченні прозорості міжнародних операцій, уникненні податкових втрат та адаптації національної системи оподаткування до стандартів BEPS та рекомендацій ОЕСР.

Об'єктом дослідження є механізми реалізації податкового контролю за трансфертними операціями, а предметом – методологія, правові основи та практичні інструменти контролю трансфертного ціноутворення для забезпечення економічної безпеки держави.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти застосування та перспектив реалізації податкового контролю за трансфертним ціноутворенням платниками податків в Україні.

У дослідженні використовувався багаторівневий підхід, що поєднує загальнонаукові, спеціальні та міждисциплінарні методи для комплексного аналізу трансфертного ціноутворення, його правових аспектів та економічних наслідків для України. Зокрема, метод структурно-функціонального аналізу дозволив виявити ключові елементи трансфертного ціноутворення та проаналізувати їхню роль у системі оподаткування. Він сприяв розмежуванню

інструментів регуляції на стратегічні та оперативні рівні, що дозволило краще зрозуміти їхню взаємодію та ефективність. Інституційний метод використовували для аналізу ролі органів, таких як Державна податкова служба, міжнародні організації (ОЕСР, ООН) і судові інстанції, у формуванні та впровадженні правил трансфертного ціноутворення. Це дозволило оцінити ефективність інституційних механізмів та виявити напрямки для їх вдосконалення. Когнітивне моделювання допомогло побудувати концептуальну модель впливу трансфертного ціноутворення на податкову політику України. Цей метод дав змогу змодельовати сценарії можливих наслідків маніпуляцій з податковими обов'язками та розробити рекомендації для мінімізації ризиків у податковій системі. Метод сценарного аналізу дозволив передбачити можливі виклики та перспективи розвитку системи контролю за трансфертним ціноутворенням. Це сприяло визначенню можливостей та ризиків у процесі гармонізації національних підходів із міжнародними стандартами. Синергетичний метод застосовувався для аналізу динаміки взаємодії податкової системи України з міжнародними режимами. Він допоміг виявити умови, за яких оптимізуються фінансові потоки та мінімізуються ризики розмивання податкової бази (ефекти BEPS). Кейс-метод передбачав дослідження конкретних судових рішень Верховного Суду України та міжнародних судових органів щодо трансфертного ціноутворення. Це дозволило виявити основні проблеми правозастосування та запропонувати напрями для вдосконалення правових норм і практики регулювання. Інформаційний метод та контент-аналіз були застосовані для систематизації та аналізу наукових публікацій, аналітичних звітів, матеріалів міжнародних організацій та законодавчих документів. Особливу увагу було приділено Настановам ОЕСР, рекомендаціям BEPS та звітам про реалізацію податкових стратегій.

Встановлено, що в Україні, починаючи з 2013 року, була запроваджена система податкового контролю за трансфертним ціноутворенням, проте її

ефективність значною мірою обмежується низкою факторів. Серед них – недостатня адаптація національної нормативно-правової бази до міжнародних стандартів, таких як рекомендації ОЕСР і план BEPS, низький рівень автоматизації процесів аналізу, відсутність доступу до повних і якісних порівняльних даних. Ці чинники створюють ризики неналежного регулювання, спотворення економічних показників і втрат державного бюджету.

У контексті економічної і політичної нестабільності України, а також в умовах сучасних глобальних викликів, таких як економічні наслідки пандемії COVID-19 та війна з росією, проблема ефективного податкового контролю за трансфертними цінами набуває особливого значення. Недостатня ефективність існуючих механізмів контролю сприяє можливим маніпуляціям із трансфертними цінами, що призводить до зниження довіри міжнародних партнерів.

Крім того, сучасна інтеграція України до світових економічних процесів, зокрема виконання вимог щодо асоціації з Європейським Союзом, вимагає запровадження прозорих і надійних механізмів податкового контролю, що відповідають міжнародним стандартам. Ці виклики посилюють потребу у створенні нових підходів до реалізації податкового контролю, які базуються на сучасних технологіях, зокрема автоматизації аналізу контрольованих операцій, адаптації методик оцінки трансфертного ціноутворення до особливостей вітчизняного ринку та розширення баз даних для забезпечення порівнянності фінансових операцій.

У роботі систематизовано сучасні підходи до оцінки відповідності трансфертних операцій принципу «втягнутої руки», які дають змогу зменшити ризики розмивання податкової бази. Досліджено роль економічних і правових чинників у формуванні ефективної системи контролю, а також проаналізовано вплив міжнародних стандартів на удосконалення податкового регулювання в Україні.

В рамках дослідження визначено основні виклики, пов'язані з впровадженням правил трансфертного ціноутворення в Україні, включаючи труднощі адаптації національної нормативно-правової бази до міжнародних стандартів, недостатність доступу до порівняльних даних та ризику недобросовісного виконання податкових зобов'язань компаніями. Особливу увагу приділено розробці методів виявлення податкових порушень у трансфертних операціях за допомогою автоматизованих систем аналізу.

Основні результати роботи включають:

- удосконалення методичних підходів до коригування цін в контрольованих операціях для врахування відмінностей в економічних умовах;
- розробку алгоритмів оцінки фінансових показників, що враховують дані комерційних баз, таких як «Orbis» та «Ruslana», для підвищення об'єктивності аналізу трансфертного ціноутворення;
- впровадження інструментів оцінки ризиків у податковому контролі з урахуванням галузевих і територіальних особливостей;
- систематизацію судової практики Верховного Суду України щодо трансфертного ціноутворення для розробки рекомендацій із вдосконалення правозастосування.

Доведено, що впровадження ефективного податкового контролю за трансфертним ціноутворенням сприяє не лише підвищенню прозорості бізнесу, але й створює умови для зміцнення фінансової стабільності держави.

Визначено ключові елементи податкового контролю за трансфертним ціноутворенням, які впливають на забезпечення прозорості та справедливості в міжнародних торговельних операціях. Зокрема, розроблено підходи до оцінки економічної сутності контрольованих операцій із врахуванням галузевих і регіональних особливостей. Доведено, що ефективність контролю безпосередньо залежить від якості порівняльних даних, їх адаптації до національного ринку та інтеграції із міжнародними базами даних.

Обґрунтовано, що недосконалість порівняльних даних є однією з найбільших перешкод у реалізації ефективного податкового контролю. Запропоновано використовувати комбінацію внутрішніх і зовнішніх баз даних для обґрунтування відповідності операцій принципу «витагнутої руки».

Усі теоретичні розробки дисертації доведено до конкретних практичних рекомендацій. Результати дослідження можуть бути використані при розробці змін до податкового законодавства, вдосконаленні національної системи контролю за трансфертним ціноутворенням, а також для підготовки рекомендацій з регулювання транснаціональних операцій.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, податковий контроль, фінансовий контроль, принцип «витагнутої руки», BEPS, фінансова політика, податки, податкова політика, податкова система, фіскальна політика, фіскальна безпека, фінансова прозорість, економічна безпека, фінансова безпека, ризики трансфертних операцій.

SUMMARY

Matsur S. M. Tax Control over Transfer Pricing in Ukraine.

Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 072 "Finance, Banking, and Insurance" (07 "Management and Administration"). Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2025.

This dissertation is devoted to a comprehensive study of the methodological and practical aspects of implementing tax control over transfer pricing in Ukraine under the conditions of globalization and integration into the European economic space. The relevance of this research is determined by the growing role of transfer pricing in ensuring transparency of international transactions, preventing tax losses, and adapting the national taxation system to BEPS standards and OECD recommendations.

The object of the research is the mechanisms for implementing tax control over transfer transactions, while the subject is the methodology, legal foundations,

and practical tools for controlling transfer pricing to ensure the economic security of the state.

The subject of the study is the theoretical, methodological and practical aspects of the application and prospects for the implementation of tax control over transfer pricing by taxpayers in Ukraine.

The study used a multi-level approach that combines general scientific, special and interdisciplinary methods for a comprehensive analysis of transfer pricing, its legal aspects and economic consequences for Ukraine. In particular, the method of structural and functional analysis allowed us to identify the key elements of transfer pricing and analyze their role in the taxation system. It contributed to the separation of regulatory instruments into strategic and operational levels, which allowed us to better understand their interaction and effectiveness. The institutional method was used to analyze the role of bodies such as the State Tax Service, international organizations (OECD, UN) and judicial authorities in the formation and implementation of transfer pricing rules. This allowed us to assess the effectiveness of institutional mechanisms and identify areas for their improvement. Cognitive modeling helped build a conceptual model of the impact of transfer pricing on Ukraine's tax policy. This method made it possible to model scenarios of possible consequences of manipulations with tax obligations and develop recommendations for minimizing risks in the tax system. The scenario analysis method made it possible to predict possible challenges and prospects for the development of the transfer pricing control system. This contributed to identifying opportunities and risks in the process of harmonizing national approaches with international standards. The synergistic method was used to analyze the dynamics of interaction between the Ukrainian tax system and international regimes. It helped to identify the conditions under which financial flows are optimized and the risks of tax base erosion (BEPS effects) are minimized. The case method involved studying specific court decisions of the Supreme Court of Ukraine and international judicial bodies on transfer pricing. This made it possible to identify the main problems of law enforcement and suggest

directions for improving legal norms and regulatory practice. The information method and content analysis were applied to systematize and analyze scientific publications, analytical reports, materials of international organizations and legislative documents. Particular attention was paid to the OECD Guidelines, BEPS recommendations and reports on the implementation of tax strategies.

The relevance of the research is also due to the importance of transfer pricing as a key tool for ensuring transparency in international transactions, minimizing tax risks, and preventing the outflow of profits to low-tax jurisdictions. In the modern context of business globalization, where the volume of cross-border transactions is increasing, the control of transfer pricing becomes not only a complex technical task but also an essential element in ensuring the economic security of the state.

In Ukraine, since 2013, a system of tax control over transfer pricing has been introduced. However, its effectiveness is significantly limited by several factors. These include the insufficient adaptation of the national regulatory framework to international standards, such as OECD recommendations and the BEPS Action Plan, a low level of automation in analysis processes, and the lack of access to comprehensive and high-quality comparative data. These factors create risks of inadequate regulation, distorted economic indicators, and state budget losses.

In the context of Ukraine's economic and political instability, as well as modern global challenges such as the economic consequences of the COVID-19 pandemic and the war with Russia, the issue of ensuring effective tax control over transfer pricing is becoming especially significant. The insufficient effectiveness of existing control mechanisms facilitates potential manipulation of transfer prices, leading to significant budget losses, weakening fiscal security, and reducing trust among international partners.

Moreover, Ukraine's modern integration into global economic processes, including fulfilling the requirements of its association with the European Union, necessitates the introduction of transparent and reliable tax control mechanisms that comply with international standards. These challenges amplify the need to create new

approaches to implementing tax control, which are based on modern technologies, including automation of controlled transaction analysis, adaptation of transfer pricing assessment methodologies to the specifics of the domestic market, and the expansion of databases to ensure comparability of financial transactions.

Thus, the research presented in the dissertation is relevant and necessary, as it contributes to solving one of the key issues in Ukraine's tax policy—ensuring transparency, efficiency, and fairness in regulating transfer pricing as an essential element of fiscal security and financial stability of the state.

The research has systematized modern approaches to evaluating the compliance of transfer transactions with the "arm's length" principle, allowing for reduced risks of tax base erosion. It has also examined the role of economic and legal factors in forming an effective control system, and analyzed the impact of international standards on improving tax regulation in Ukraine.

The study identifies the main challenges related to the introduction of transfer pricing rules in Ukraine, including difficulties in adapting the national regulatory framework to international standards, lack of access to comparative data, and risks of unfair fulfillment of tax obligations by companies. Special attention is paid to the development of methods for detecting tax violations in transfer transactions through automated analysis systems.

Key results of the study include:

Improving methodological approaches to price adjustments in controlled transactions to account for differences in economic conditions;

Developing algorithms for assessing financial indicators that incorporate data from commercial databases, such as "Orbis" and "Ruslana," to enhance the objectivity of transfer pricing analysis;

Introducing tools for risk assessment in tax control, taking into account industry and territorial specifics;

Systematizing the judicial practice of the Supreme Court of Ukraine on transfer pricing to develop recommendations for improving legal enforcement.

It has been determined that the implementation of effective tax control over transfer pricing contributes not only to increasing business transparency but also to creating conditions for strengthening the state's financial stability.

It has been established that key elements of tax control over transfer pricing influence the transparency and fairness of international trade transactions. In particular, approaches have been developed to assess the economic substance of controlled transactions, taking into account sectoral and regional specifics. The effectiveness of control directly depends on the quality of comparative data, their adaptation to the national market, and their integration with international databases.

It has been noted that the imperfection of comparative data remains one of the biggest obstacles to the effective implementation of tax control. The use of a combination of internal and external databases has been proposed to substantiate the compliance of transactions with the "arm's length" principle.

The results of the research can be used in developing amendments to tax legislation, improving the national system of control over transfer pricing, and preparing recommendations for regulating transnational transactions.

Keywords: transfer pricing, tax control, financial control, arm's length principle, BEPS, financial policy, tax, tax policy, tax system, fiscal policy, fiscal security, financial transparency, economic security, financial security, transfer pricing risks.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях України, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах даних:

1. Мацур С. М. Вплив трансфертного ціноутворення на формування доходів публічних фінансів в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки".* 2024. № 1. С. 205-211. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-1-9544>.

2. Мацур С.М. Ділова мета в контрольованих операціях, як пріоритет підвищення рівня фінансової безпеки підприємства в контексті трансфертного ціноутворення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. С. 111-121. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-84>.

3. Варналій З.С., Мацур С.М. Критерії бенчмаркінгового дослідження зіставних компаній для цілей методу чистого прибутку трансфертного ціноутворення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2022. № 2 (219). С. 15-20. 0,8 д.а. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2022/219-2/2>. (особистий внесок автора – 0,4 д.а., де визначено та розкрито основні критерії бенчмаркінгового дослідження зіставних компаній).

4. Варналій З.С., Мацур С.М. Аналіз джерел інформації для трансфертного ціноутворення в умовах діджиталізації. *Теоретичні та прикладні питання економіки. Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. 2022. Випуск 1 (44). С. 4-11. 0,8 д.а. URL: <https://doi.org/10.17721/tppe.2022.44.1>. (особистий внесок автора – 0,4 д.а., де визначено та проаналізовано основні джерела інформації для трансфертного ціноутворення в умовах діджиталізації).

5. Варналій З.С., Мацур С.М. Інститут трансфертного ціноутворення як інструмент забезпечення фінансової безпеки України на прикладі аграрного сектору. *Наукове періодичне видання "Успіхи і досягнення у науці"*. Серія № 7(7). 2024. С. 45-58. 0,8 д.а. (особистий внесок автора – 0,5 д.а., де розкрито роль і значення інституту трансфертного ціноутворення як інструменту забезпечення фінансової безпеки).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мацур С.М. Звіт у розрізі країн як головний інструмент контролю трансфертного ціноутворення міжнародних груп компаній // *Шевченківська весна 2022. Цифрова трансформація економіки в умовах пандемії COVID-19*,

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2022. Вип. XX. С. 118. (0,1 д.а.) <https://surl.li/nddhru>

7. Варналій З.С., Мацур С.М. Особливості контролю за трансфертним ціноутворенням в умовах воєнного стану. *The 13th International scientific and practical conference "Modern science: innovations and prospects"*. Stockholm, 2022. С. 284-288. (0,3 д.а.) URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-18-20.09.22.pdf>

8. Мацур С.М. Ділова мета та економічний ефект контрольованих операцій як ризики фіскальної безпеки підприємств. *IV міжнародна науково-практична конференція "Фінансові інструменти сталого розвитку економіки"*. Чернівці, 2022. С. 124-128. (0,2 д.а.)

9. Мацур С.М. Зміни в методології обґрунтування трансфертних цін в операціях з сировинними товарами // Шевченківська весна 2023. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та перспективи, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2023. Вип. XXI. С. 107. (0,1 д.а.) <https://surli.cc/hvqzng>

10. Мацур С.М. Звіт у розрізі країн міжнародних груп компаній як інструмент євроінтеграції фінансової звітності // Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 травня 2023 року. К.: КНУТШ. 2023. С.144-74. (0,1 д.а.) <https://surl.li/gqsiws>

11. Мацур С.М. Міжнародний обмін фінансовою інформацією як інструмент контролю в межах трансфертного ціноутворення. *VII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених "Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами"*. Київ, 2023. С. 49-52. (0,1 д.а.)

12. Мацур С.М. Імплементация норм міжнародного оподаткування щодо контролю за конструктивними дивідендами у контексті трансферного ціноутворення в Україні // Шевченківська весна 2024. Стратегії економічного зростання: погляд у майбутнє для України, матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2024. Вип. XXII. С. 71. (0,1 д.а.) <https://surl.li/emavac>

які додатково відображають результати дисертації:

13. Варналій З.С., Лекарь С.І., Мацур С.М. Трансфертне ціноутворення: сутність та методи застосування. *Монографія*. ISBN 978-617-7600-37-3. Київ, 2021. 148 с. (*Авторський матеріал – 58 с.*).

14. Мацур С.М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України у контексті трансфертного ціноутворення (Розділ VI). Трансфертне ціноутворення в системі забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва Розділ (X) // *Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка): монографія*. За ред. Варналія З.С. та Катаадзе Г.Ш. К.: КМ-Букс, 2023. С. 136-151; 201-207.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ	26
1.1. Сутність трансфертного ціноутворення та сфери його застосування	26
1.2. Організація та функціонування податкового контролю за трансфертним ціноутворенням	42
1.3. Теоретичні засади застосування методів трансфертного ціноутворення	50
Висновки до розділу 1	57
РОЗДІЛ II. ТРИРІВНЕВА СИСТЕМА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСФЕРТНИМИ ЦІНОУТВОРЕННЯМ В УКРАЇНІ	59
2.1. Специфіка трирівневого документування операцій з трансфертного ціноутворення	59
2.2. Ускладнені кейси практичного застосування методів трансфертного ціноутворення платниками податків в Україні в межах підготовки локального файлу	78
2.3. Специфіка взаємозалежності публічних фінансів та імплементації податкового контролю за трансфертним ціноутворенням	115
Висновки до розділу 2	135
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ	139
3.1. Результати та подальші перспективи впровадження плану дій BEPS в умовах війни	139
3.2. Підходи до забезпечення адекватності зіставлення в трансфертному ціноутворенні в епоху цифровізації	159

3.3. Пріоритетні напрями підвищення ефективності податкового контролю трансфертного ціноуторення в контексті забезпечення фінансової безпеки підприємства	170
Висновки до розділу 3	184
ВИСНОВКИ	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	192
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні економічні реалії надзвичайно динамічні: правила регулювання постійно змінюються та вдосконалюються, а розвинені країни світу активно посилюють контроль над діяльністю транснаціональних корпорацій. У межах таких корпорацій, які діють у різних країнах, часто проводяться внутрішні операції, що супроводжуються значними переміщеннями капіталу. Ціна таких операцій, відома як трансфертна ціна, відіграє важливу роль у визначенні рівня податкових надходжень.

В останні роки Україна посилює податкове регулювання трансфертного ціноутворення, прагнучі забезпечити виконання принципу "витагнутої руки". Трансфертне ціноутворення охоплює операції між пов'язаними сторонами, такими як дочірні компанії у рамках багатонаціональної корпорації. Забезпечення справедливості трансфертних цін є важливим для належного функціонування податкової системи та запобігання ухиленню від сплати податків.

Регулювання трансфертного ціноутворення в Україні здійснюється на основі Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів. Відповідно до них платники податків зобов'язані вести детальну документацію для обґрунтування своїх трансфертних цін і надавати доступ до цієї інформації податковим органам на їх запит. Однак у процесі дотримання цих вимог часто виникають труднощі, зокрема в питаннях надання відповідей на запити податкових органів, а також забезпечення послідовності оцінок трансфертного ціноутворення в різних галузях.

Історія трансфертного ціноутворення бере початок у середині минулого століття, коли транснаціональні корпорації почали активно використовувати переваги переміщення капіталу до юрисдикцій із нижчим оподаткуванням. За допомогою трансфертних цін компанії могли мінімізувати податкові зобов'язання або навіть ухилятися від сплати податків. Сьогодні роль

транснаціональних корпорацій є надзвичайно значущою, оскільки саме вони забезпечують значну частину податкових надходжень розвинених країн. Тому питання контролю за трансфертним ціноутворенням стає все більш актуальним.

Актуальність дослідження цієї теми зумовлена процесами глобалізації, що посилили вплив великих інтегрованих корпорацій та інтенсифікували міжнародну торгівлю. Такі корпорації активно використовують трансфертне ціноутворення як інструмент податкового планування, що дозволяє зменшити загальний рівень податкового обтяження. Водночас держава має свої інтереси, які виражаються у забезпеченні належного рівня податкових надходжень, що є ключовим елементом фінансової стабільності та фіскальної безпеки. Тому розв'язання протиріч між інтересами корпорацій та держави потребує удосконалення механізмів регулювання трансфертного ціноутворення, що унеможливить практику ухилення від сплати податків.

Попри зростаючий інтерес до цієї теми, трансфертне ціноутворення довгий час залишалося в центрі уваги здебільшого фіскальних органів. Однак через глобалізацію та збільшення ролі транснаціональних корпорацій науковий інтерес до цього аспекту значно зріс. Важливо, щоб регулювання трансфертного ціноутворення забезпечувало баланс між інтересами держави та бізнесу, що сприятиме створенню сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі та збереження податкової справедливості.

Тема трансфертного ціноутворення перебуває в центрі уваги як західних, так і вітчизняних науковців. Західні дослідники, такі як А. Вагенгофер, К. Друрі, Г. Кюппер, Д. Пфафф і П. Хорвач, зробили значний внесок у вивчення основ та механізмів трансфертного ціноутворення. В Україні цю проблематику детально висвітлювали у своїх працях Т. Бутнеко, З. Варналій, Н. Волошанюк, Є. Гриб, П. Дзюба, Л. Демиденко, Л. Круковська, І. Лютий, Т. Мельник, М. Романюк, К. Швабій та інші. Їхні дослідження зосереджувалися на адаптації міжнародних принципів до умов вітчизняного ринку (або – ринку України) та аналізі розвитку податкового контролю в цій сфері.

Особливу увагу приділено питанням податкового контролю в трансфертному ціноутворенні. Л. Товкун зосередилася на дослідженні законодавчих аспектів податкового регулювання, тоді як В. Пухальський аналізував дотримання принципу «вितягнутої руки» та виявляв проблеми у цій сфері. О. Онищенко, Л. Хоменко та О. Авраменко розглядали еволюцію податкових аспектів трансфертного ціноутворення, підкреслюючи його трансформації відповідно до змін у податковому законодавстві України.

Важливий внесок у розвиток економічної безпеки зробив З. Варналій, який досліджував виклики фінансової стабільності України у зв'язку з глобалізаційними процесами та загрозами економічній безпеці. Його праці стали важливими для розробки підходів до захисту національної економіки, що має особливе значення в контексті розвитку трансфертного ціноутворення як інструменту податкової політики. Завдяки цьому внеску стало можливим глибше розуміння взаємозв'язків між економічною безпекою та податковими стратегіями держави.

Наукові праці, присвячені економічній безпеці держави, доповнюють дослідження у сфері трансфертного ціноутворення. Ю. Мискін і В. Мартиненко фокусувалися на фіскальній політиці, тоді як С. Онишко аналізувала трансформації економічного простору України в умовах глобалізації.

Дослідження податкового контролю та економічної політики також було предметом робіт О. Іванишиної, А. Славкової та В. Краєвського, які акцентували увагу на питаннях податкового нагляду. О. Коляда, В. Лапін і Л. Гапоненко розглядали конституційно-правові аспекти фінансової політики, а Г. Калач досліджувала виклики фінансовій безпеці в умовах глобалізації. У цій площині В. Коротун зосередився на особливостях контролю трансфертного ціноутворення з урахуванням Плану дій BEPS.

Наукові дослідження трансфертного ціноутворення також охоплюють роботи таких відомих учених, як Дж. Фостер, Ч. Хорнгрен, Т. Гресик і Л. Еден, які заклали теоретичні основи цієї дисципліни. Ці питання розвивали вітчизняні

вчені Є. Акімова, Н. Богацька та Р. Коул, акцентуючи увагу на особливостях впровадження міжнародних стандартів. Водночас основні причини маніпулювання трансфертними цінами корпораціями в Україні залишаються недостатньо вивченими, що ускладнює оцінку впливу державної політики на бюджетні надходження.

Метою дослідження є розвиток науково-теоретичних засад та розробка практичних аспектів щодо податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні, включаючи виклики та проблеми, з якими стикаються платники податків та податкові органи в цьому процесі. Шляхом аналізу чинного законодавства та практики трансфертного ціноутворення в Україні, а також передового міжнародного досвіду, розробити рекомендації щодо підвищення ефективності та результативності податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **основні завдання**:

- з'ясування сутності трансфертного ціноутворення;
- визначення основних положень щодо контрольованих операцій;
- аналіз методів визначення приналежності контрольованих операцій принципу «витагнутої руки»;
- характеристика принципів побудови та можливих локального файлу, майстер файлу та звіту у розрізі країн з точки зору держави та транснаціональних корпорацій;
- визначення проблем ризику обґрунтування товарів, що мають біржове котирування;
- обґрунтування оптимального порядку розрахунку прибутку постійних представництв нерезидентів в Україні, що б відповідав принципу «витагнутої руки»
- оцінка можливостей та випадків використання коригувань зіставності операцій;

- аналіз шляхів подальшого розвитку трансфертного ціноутворення в Україні;
- формування комплексу пропозицій підприємствам щодо трансфертної політики в Україні.

Об’єктом дослідження є процес реалізації податкового контролю в рамках трансфертного ціноутворення.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти застосування та перспектив реалізації податкового контролю за трансфертним ціноутворенням платниками податків в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні використовувався багаторівневий підхід, що поєднує загальнонаукові, спеціальні та міждисциплінарні методи для комплексного аналізу трансфертного ціноутворення, його правових аспектів та економічних наслідків для України. Зокрема, метод структурно-функціонального аналізу дозволив виявити ключові елементи трансфертного ціноутворення та проаналізувати їхню роль у системі оподаткування. Він сприяв розмежуванню інструментів регуляції на стратегічні та оперативні рівні, що дозволило краще зрозуміти їхню взаємодію та ефективність. Інституційний метод використовували для аналізу ролі органів, таких як Державна податкова служба, міжнародні організації (ОЕСР, ООН) і судові інстанції, у формуванні та впровадженні правил трансфертного ціноутворення. Це дозволило оцінити ефективність інституційних механізмів та виявити напрямки для їх вдосконалення. Когнітивне моделювання допомогло побудувати концептуальну модель впливу трансфертного ціноутворення на податкову політику України. Цей метод дав змогу змодельовати сценарії можливих наслідків маніпуляцій з податковими обов’язками та розробити рекомендації для мінімізації ризиків у податковій системі. Метод сценарного аналізу дозволив передбачити можливі виклики та перспективи розвитку системи контролю за трансфертним ціноутворенням. Це сприяло визначенню можливостей та ризиків у процесі гармонізації національних підходів із міжнародними стандартами.

Синергетичний метод застосовувався для аналізу динаміки взаємодії податкової системи України з міжнародними режимами. Він допоміг виявити умови, за яких оптимізуються фінансові потоки та мінімізуються ризики розмивання податкової бази (ефекти BEPS). Кейс-метод передбачав дослідження конкретних судових рішень Верховного Суду України та міжнародних судових органів щодо трансфертного ціноутворення. Це дозволило виявити основні проблеми правозастосування та запропонувати напрями для вдосконалення правових норм і практики регулювання. Інформаційний метод та контент-аналіз були застосовані для систематизації та аналізу наукових публікацій, аналітичних звітів, матеріалів міжнародних організацій та законодавчих документів. Особливу увагу було приділено Настановам ОЕСР, рекомендаціям BEPS та звітам про реалізацію податкових стратегій.

Інформаційну основу дослідження склали наукові праці та публікації вітчизняних і зарубіжних авторів у сфері трансфертного ціноутворення та податкового регулювання, нормативно-правові акти України, зокрема Податковий кодекс України, міжнародні податкові конвенції та Настанови ОЕСР, статистичні дані Державної податкової служби України та Міністерства економіки України, рішення Верховного Суду України та аналітичні звіти міжнародних організацій доповнили аналіз, що дозволило здійснити всебічне дослідження проблематики.

Наукова новизна дисертації полягає у вдосконаленні та розробці нових підходів до застосування методів податкового контролю трансфертного ціноутворення в Україні. Найбільш суттєві наукові результати, що характеризують наукову новизну дослідження та особистий вклад автора, полягають у наступному:

удосконалено:

- наукові підходи до проведення коригувань форвардних і спот-цін, що використовуються для підвищення рівня зіставності контрольованих і

неконтрольованих операцій, а саме розрахунок показника базису, та коригування ф'ючерсних цін на базис протягом необхідного періоду. На відміну від існуючих підходів, це дозволяє нівелювати відмінності в економічних умовах та уникати спотворення результатів при порівнянні фінансових показників. Запропоновані зміни підвищують надійність і точність оцінки контрольованих операцій;

- методичні підходи щодо адаптації національної системи трансфертного ціноутворення до рекомендацій BEPS та стандартів ОЕСР для підвищення прозорості й ефективності податкового контролю, зокрема, в частині залучення іноземних інвесторів до моменту повноцінного запровадження Плану BEPS. Це сприятиме зменшенню податкових розривів і попередженню виведення прибутків до низькоподаткових юрисдикцій, а також посилить співпрацю з міжнародними організаціями у сфері податкового контролю;

- науково-методичні підходи до оцінювання відповідності контрольованих операцій принципу «витягнутої руки». Запропоновано алгоритми встановлення відповідності контрольованої операції при визначенні трансфертної ціни, що враховують специфіку галузевих ринків, використовуючи комбінацію методів порівняльної неконтрольованої ціни та розподілу прибутку, що дозволяє мінімізувати податкові ризики.

- практичні заходи використання комерційних баз даних, (згрупованих за трьома напрямками відповідно до специфіки контрольованих операцій), для оцінки співставності операцій. На основі цього запропоновано логіку використання даних цих баз у контексті особливостей національних систем обліку. Це дозволяє значно прискорити процес аналізу, підвищити об'єктивність розрахунків та уникнути штрафних санкцій

дістало подальшого розвитку:

- науково-методичний підхід щодо впровадження більш точних та ефективних методик визначення прибутку постійних представництв нерезидентів відповідно до принципу «витягнутої руки». Зокрема,

запропоновано порядок розрахунку прибутку, який враховує дані комерційних баз, таких як «Ruslana», для підвищення об'єктивності розрахунків та уникнення штрафних санкцій;

- аналіз практики правовідносин в Україні у справах щодо трансфертного ціноутворення, що дозволило виявити основні проблеми правозастосування та запропонувати вдосконалені алгоритми врегулювання спорів. Розроблено методичку визначення дат ціноутворення для сировинних товарів з урахуванням котирувальних цін, що сприяє підвищенню прозорості операцій та зменшенню ризику подвійного оподаткування;

- методичні підходи до ідентифікації схильності платників податків до податкових зловживань, а саме, розроблено розширену систему критеріїв, що враховує аномалії у трансфертному ціноутворенні. Вона базується на нових показниках, таких як непрямі витрати, операції з низькоподатковими юрисдикціями, а також використання нетипових методів ціноутворення. Цей підхід, заснований на судовій практиці та рекомендаціях BEPS, дозволяє ідентифікувати ризик зловживань на ранніх етапах та оптимізувати механізми контролю;

- методика застосування багатофакторного аналізу ризиків у трансфертному ціноутворенні. Розширено підходи до виявлення аномалій у трансфертному ціноутворенні шляхом інтеграції багатофакторного аналізу ризиків. Запропоновано параметри, які дозволяють враховувати не тільки економічні, але й правові аспекти діяльності пов'язаних сторін. Це знижує ймовірність подвійного оподаткування та спрощує розв'язання спорів у судових процесах.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження знайшли практичне застосування у діяльності відповідних установ, зокрема:

- Науково-дослідного інституту фінансової політики Державного податкового університету у межах виконання державного замовлення на науково-дослідну роботу «Попереднє узгодження ціноутворення в

контрольованих операціях: міжнародний досвід та Україна» (№ державної реєстрації 0122U2006261). Акт про впровадження цих результатів від 24.11.2022 р., № 747-3;

- Всеукраїнської громадської організації «Асоціація платників податків України» при розробці пропозицій щодо внесення змін до Податкового кодексу України. Дослідження стало основою підготовки проекту «Впровадження податку на виведений капітал: Pro and Contra» (37 с.). Факт впровадження підтверджується довідкою від 01.11.2022 р. № 296/14;

- Київського національного університету імені Тараса Шевченка – при використанні в навчальному процесі на економічному факультеті під час викладання дисциплін: «Податкова система»; «Економічна та фінансова безпека підприємств», (довідка №040/17 від 12.03.2025).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладено у дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Наукові результати дослідження дисертаційної роботи були представлені на низці міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, зокрема: XX Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна 2022. Цифрова трансформація економіки в умовах пандемії COVID-19», (29-31 березня 2022 року, м. Київ, КНУТШ; IV Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки» (7 квітня 2022 р., Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича); XIII Міжнародна науково-практична конференція “Modern science: innovations and prospects” (18-20 вересня 2022 р., Стокгольм, Швеція); XXI Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна 2023. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та перспективи», (29-31 березня 2023 року, м. Київ, КНУТШ; XVI Міжнародна науково-практична

конференція «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України», (м. Київ, КНУТШ, 25-26 травня, 2023); VII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених "Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами", КНЕУ імені Вадима Гетьмана, (м. Київ, 17 листопада 2023 року); XVI Міжнародна науково-практична конференція «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України», (м. Київ, КНУТШ, 25-26 травня 2023 р.); VII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами», (м. Київ, КНЕУ, 17 листопада 2023 р.); XXII Міжнародна науково-практична конференція «Шевченківська весна 2024. Стратегії економічного зростання: погляд у майбутнє для України», (м. Київ, КНУТШ, 19-21 березня 2024 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображені у 14 наукових публікаціях, у тому числі 5 наукових статей, опубліковані у фахових виданнях України, що входять до переліку наукових видань, затверджених МОН України та зареєстровані в міжнародних наукометричних базах даних. Крім того, результати дослідження були представлені у 7 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та окремі розділи у 2 колективних монографіях.

Обсяг та структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, 9 підрозділів та висновків. Робота містить 14 рисунків, 18 таблиць, 4 додатки, список використаних джерел, що містить 168 пунктів. Загальний обсяг становить 218 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

1.1. Сутність трансфертного ціноутворення та сфери його застосування

Перш за все, доречно зазначити, що під трансфертною ціною розуміється ціна, що встановлена на будь-який об'єкт торгівлі між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії у випадку перетину об'єктом торгівлі митного кордону [27]. Більш широке і розповсюджене трактування сутності трансфертних цін наведено Організацією економічного співробітництва та розвитку у профільному виданні «Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб» (надалі – «Настанови ОЕСР»), згідно якої трансфертна ціна – це ціна, яка встановлюється між асоційованими організаціями, за якою одне підприємство реалізує товари, нематеріальні активи і надає послуги іншому асоційованому підприємству [67].

Трансфертна ціна в більшості випадків залишається конфіденційною. У визначенні прямо не зазначено (але передбачається), що трансферна ціна відрізняється від ринкової. Логічним є те, що якщо б угоди між асоційованими організаціями відбувалися б за ринковими цінами, то введення самого поняття трансфертної ціни було б не доречним [168].

Трансфертне ціноутворення – це складна категорія, що об'єднує в собі обидві економічні поняття: «ціна» і «трансферт». «Ціна» визначає грошову вартість товарів або їх участь у торговому обміні. А «трансферт» - це переміщення товарів, послуг, грошей або прав власності між суб'єктами економічних відносин. Термін «трансферт» зазвичай використовується для визначення переміщення готівки або цінності початкової сторони безкоштовно

під певними умовами. Але, на даний час, цей метод ціноутворення призводить до конфлікту інтересів між державою та тими платниками податків, які використовують трансфертні ціни для отримання переваги на ринку та сприяння мінімізації сплати податків [21].

Зокрема, згідно ч. 2 ст. 189 Господарського кодексу України, ціна є істотною умовою господарського договору [23]. На жаль, часто трапляються ситуації, коли рішення сторін щодо формування ціни приймаються без належного обґрунтування, що впливає на договір, його виконання та правову природу. [9]. Цивільний кодекс України в ч. 1. ст. 638 обов'язково включає, що договір стає чинним, коли контрагенти узгодили його істотні умови [111]. Тому, якщо дві сторони не досягнуть узгодження по одній з істотних умов, тобто у першу чергу ціни, може виникнути правова невизначеність або навіть вважатися, що договір не був укладений, оскільки ціна є однією з ключових умов для його дійсності.

Закон України «Про ціни і ціноутворення» визначає фундаментальні принципи цінової політики, регулює відносини зі формуванням, встановленням та застосуванням цін, та визначає режим державного контролю в сфері ціноутворення [80]. Його прийняття створило сприятливі умови для підтримки конкуренції на ринку, що дозволило удосконалювати систему управління цінами і запобігати конфліктам у законодавчій сфері ціноутворення. Також вказано на необхідність застосування єдиного механізму ціноутворення у усіх областях економіки, та розгляду суперечностей у компетенції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері цінового регулювання та контролю [166].

Трансфертне ціноутворення, яке застосовується до цін, що встановлюються на товари та послуги між пов'язаними сторонами в рамках багатонаціонального підприємства, має довгу та різноманітну історію.

Один з перших випадків трансфертного ціноутворення можна простежити з кінця 19 століття, коли вперше почали виникати багатонаціональні

підприємства. У той час ці підприємства часто використовували трансфертне ціноутворення для переміщення прибутку між різними дочірніми компаніями, щоб скористатися перевагами сприятливих податкових режимів або уникнути торговельних бар'єрів.

По завершенню Другої світової війни, в 1948 р. була створена Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для реконструкції економіки Європи. Щоб зберігати й посилювати глобальний розвиток, ОЕСР поставила міжнародне оподаткування як пріоритет для реалізації своїх планів. З того моменту ОЕСР постійно публікувала рекомендації щодо ціноутворення та процедур ціноутворення для багатонаціональних підприємств, як приклад, в 1979 р. ОЕСР опублікувала рекомендації пов'язані з трансфертним ціноутворенням.

У 1950-х та 1960-х роках трансфертне ціноутворення стало більш формалізованою практикою, оскільки багатонаціональні підприємства почали застосовувати більш стандартизовані методи встановлення цін для внутрішньофірмових операцій. У цей період була розроблена концепція "витагнутої руки", яка закріпила основний принцип трансфертного ціноутворення. Відповідно до цього принципу, ціни, що застосовуються в операціях між пов'язаними особами, повинні відповідати рівню ринкових цін, які встановлюються між незалежними контрагентами за подібних економічних умов.

У 1980-х та 1990-х роках трансфертне ціноутворення стало більш помітним питанням для урядів у всьому світі, оскільки вони прагнули забезпечити сплату багатонаціональними підприємствами своєї справедливої частки податків. Це призвело до розробки нормативно-правових актів та керівних принципів трансфертного ціноутворення в багатьох країнах, які мали на меті забезпечити, щоб ціни у внутрішньо-фірмових операціях встановлювалися за принципом "витагнутої руки".

Л. Шеппард з США наголошує, що трансфертне ціноутворення є найбільш актуальною проблемою міжнародного оподаткування [161]. Для Г. Хамакерса трансфертне ціноутворення є однією з найважливіших фінансових практик на глобальному рівні. За оцінками фахівців, більше половини міжнародної торгівлі здійснюється через транснаціональні компанії. Відомі корпорації, такі як General Electric, GlaxoSmithKline, Citigroup, Microsoft, Sony та Shell, є прикладами складних корпоративних структур, які використовують механізми трансфертного ціноутворення. При цьому поняття «транснаціональна корпорація» охоплює не лише великі підприємства, а й середні та малі компанії, що мають одну або декілька міжнародних дочірніх компаній чи представництв. [5].

Сьогодні трансфертне ціноутворення продовжує залишатися важливим питанням для транснаціональних компаній та урядів у всьому світі. В умовах зростаючої глобалізації бізнесу та розвитку цифрових технологій важливість трансфертного ціноутворення, ймовірно, лише зростатиме в найближчі роки. [74]

Трансфертне ціноутворення виникає, коли продукція одного підприємства, що входить до холдингу, споживається іншим підприємством холдингу, і в першу чергу характерно для вертикально інтегрованих холдингових структур [154].

У той же час якщо взаємодія відбувається між асоційованими підприємствами, зовнішні ринкові показники можуть і не впливати безпосередньо на їх торгові та фінансові взаємовідносини (зокрема, може відбуватися «перенесення прибутку» до одного із підприємств, знаходиться в державі з більш лояльним оподаткуванням). Це відбувається тому, що асоційовані підприємства працюють «рука в руку» [7].

Внутрішній ринок становить значну частку всіх міжнародних торговельних потоків і переважає інші регіональні розміщення за обсягами. Крім того, близько 30% транзакцій між юридичними особами стосуються

внутрішньогрупових операцій, пов'язаних із нематеріальними активами та багаторівневими послугами. Такі транзакції стрімко зростають, проте вони досі недостатньо аналізуються та розуміються. Оскільки міжнародна торгівля регулюється не лише ринковими механізмами, а й перебуває під впливом групових стратегій, важливим є правильне формування трансфертної ціни при операціях із внутрішніми ресурсами, активами та послугами. Термін «трансфертна ціна» означає вартість, за якою пов'язані компанії здійснюють транскордонні операції.

Завдяки «трансфертному ціноутворенню» міжнародна група компаній (надалі – «МГК») здатна легко контролювати трансфер товарів, послуг та партнерських фінансових операцій між різними підрозділами і банківськими конторами. Трансфертне ціноутворення дозволяє компаніям оптимізувати свої податкові зобов'язання, забезпечуючи при цьому дотримання ринкових принципів справедливості та задоволення інтересів третіх сторін. Вартість послуг, які надаються державним установам, комерційним підприємствам або приватним партнерам, визначається з використанням механізмів трансфертного ціноутворення, що сприяє прозорості операцій та запобігає недобросовісним практикам у сфері міжнародної торгівлі [167].

На думку Г. Гамакерса, термін «цінова трансфертна ціна» є абсолютно нейтральним концептом, що використовується для визначення цін на передачу товарів, послуг та нематеріальних активів між різними відділами однієї мультинаціональної компанії. За словами Гамакерса, це сума, яку одна сторона виплачує іншій за продукт чи послугу. Ціна трансфертна також дає можливість оцінити результати діяльності суб'єктів групи. Тому, при встановленні цінових трансфертних цін, керівники мають більш високі шанси приймання найбільш оптимальних рішень щодо купівлі або продажу продуктів чи послуг всередині і поза групою. Залежно від вимог мультинаціональної організації, буває використання лише змінних витрат, повних витрат, або повних витрат, плюс націнка на прибуток (метод вартості плюс) [161]. Використання повних витрат

для обміну продуктів між сегментами компанії буде максимально ефективним, якщо їхні цілі співпадають з цілями керування підприємства в цілому [74].

Тобто фактичні витрати та їх розподіл якнайшвидше наближуються до стандартних витрат. Фактичні витрати є доцільнішими для внутрішнього ринку, ніж стандартні [19], оскільки вони точніше відображають реальні трансакційні процеси.

Поняття трансферного ціноутворення часто пов'язують із офшорними зонами: Офшорна зона – це певна територія (країна або її частина), на якій панує привабливий податковий режим – юридично закріплені низькі податкові ставки або відсутні взагалі. Окрім цього на таких територіях є певні особливості: спрощені умови ведення фінансової звітності, менш складний процес реєстрації юридичних осіб, досить низький або взагалі відсутній податок на прибуток, відсутність обмежень на вивіз валюти, а також є можливість вести бізнес анонімно. Такі умови роблять офшорні зони дуже привабливими для підприємств [52].

Останніми роками транснаціональні корпорації активно інтегрують економічні системи різних країн, а також стрімко розвивають технології, зокрема Інтернет, для своїх економічних цілей. Це призвело до того, що виявлення доходів та витрат представництв різних членів групи стало справжнім викликом. Такий підхід також рекомендується у випадках, коли транснаціональні компанії глибоко інтегрують свої операції на міжнародному рівні для підвищення ефективності. [74]. Однак, транснаціональні компанії також мають можливість перевірити та контролювати будь-які подальші централізовані інвестиції

Міжнародний валютний фонд зауважив, що глобалізація торгівлі породжує кілька проблем для державних податкових органів. Зокрема, транснаціональні компанії часто використовують методи, такі як трансфертне ціноутворення, для розрахунку оподаткування кредитів, дивідендів, товарів і послуг, а також для визначення вартості товарних знаків і патентів. [161] Це

суттєво ускладнює сплату податків до державного бюджету, що сприяє зростанню міжнародної нерівності.

Таким чином здійснюється податкова оптимізація. Проте, зважаючи на наявність юрисдикцій, де ставка податку на прибуток близька до нуля, виникло явище фіктивного перенесення центру фінансових потоків з метою ухилення від оподаткування. Саме тому, у держав, на території яких здійснюється реальна діяльність підприємств зацікавленні у контролі над трансфертними цінами.

Організація Об'єднаних Націй у Практичному посібнику з трансфертного ціноутворення для розвиваючихся країн, випущеному 2019 р., описала термін "трансфертне ціноутворення", який використовується для позначення процесу формування цін при міжнародних продажах товарів, нематеріальних активів або послуг.

Одним із найбільш негативних аспектів тіньової економіки у сфері купівлі-продажу товарів і послуг є зловживання трансфертним ціноутворенням. Така практика маніпулювання витратами і доходами у транзакціях між пов'язаними сторонами дозволяє ухилятися від оподаткування та отримувати необґрунтовані податкові переваги. В результаті таких дій протиприродно зменшується плата податків і виникає ризик корупції. Відсоток трансфертного ціноутворення, використаний у міжнародних бізнес-транзакціях, а також в галузі підприємництва близько до десяти відсотків [24].

Проміжним називають продукт, який передається підрозділом-виробником підрозділу-споживачу [74].

В Україні норми контролю за трансфертним ціноутворенням запроваджено з 1 вересня 2013 року. Останні зміни до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення внесені Законами України № 466-IX від 16.01.2020; № 1117-IX від 17.12.2020; № 1946-IX від 14.12.2021 [74].

Головною метою запровадження контролю за трансфертним ціноутворенням є створення системи державного регулювання в Україні, що

надає змогу захистити податкову базу, запобігти виведенню точки прибутку з України та уникнути при цьому підстав для подвійного оподаткування та невизначеностей, які можуть перешкоджати прямим іноземним інвестиціям та розвитку зовнішньої торгівлі. Основні завдання ТЦУ наведені на (рис. 1.1.).

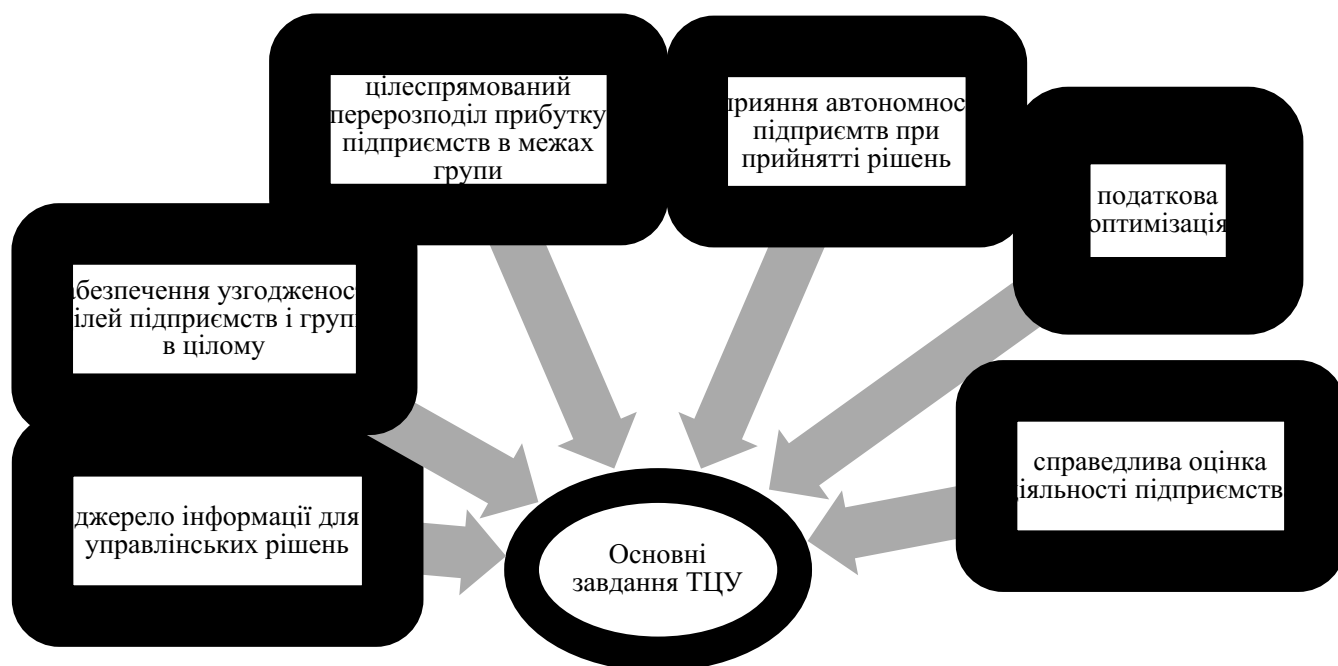

Рис. 1.1. Основні завдання ТЦУ

Джерело: складено автором

О.І. Черевко відмічає, що трансфертне ціноутворення є інструментом соціально-економічного перерозподілу ресурсів, який дозволяє суб'єктам господарювання спростити податкові зобов'язання. Однак така схема підлягає ризику шкоди державним бюджетам, що реалізується недостатніми надходженнями з податку на прибуток підприємств [112]. З цього погляду, трансфертне ціноутворення можна розглянути як винагороду для фірм, що готові надати компроміс своїм податковим платежам, щоб отримати ефективні й соціально доцільні рішення. Однак, переваги, отримані за допомогою такого інструменту, повинні бути рівномірно розподілені між учасниками ринку, а не використані в якості частини прибутку.

Трансфертне ціноутворення є важливим інструментом міжнародного податкового планування, який використовується для оптимізації оподаткування. Згідно із законодавством деяких країн, трансфертне ціноутворення підлягає контролю шляхом перевірки його відповідності принципу «втягнутої руки». [17]. Основна мета використання трансфертного ціноутворення полягає у забезпеченні максимального прибуткового потенціалу. Відповідно до цього, державам було створено законодавство для запобігання незаконним видам міжнародного трансфертного ціноутворення, що стало джерелом податкової неправди [19].

Таким чином, механізм трансфертних цін ґрунтується на можливості їх відхилення від ринкових. Однак, такі ціни не завжди завищеними або заниженими порівняно з ринковими. І негативним є тільки процес зловживання (маніпулювання) трансфертними цінами [14].

Трансфертне ціноутворення має важливий вплив на рівень податків - занадто висока ціна [19] призведе до зниження прибутку у компанії-експортері, що зробить його предметом менших оподаткувань. З іншого боку, занадто низька ціна може призвести до збільшення прибутку у компанії-імпортері, що призведе до збільшення розміру податку. Таким чином, трансфертне ціноутворення має значні наслідки для податкової політики та фінансової стратегії компаній.

Відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» застосовується пряме оподаткування, яке включає податки на заробітну плату, прибуткове оподаткування, податки на нерухомість, а також оподаткування прибутків, отриманих у формі відсотків, зокрема податки на доходи від користування позиками, орендних платежів, роялті та інших форм прибутку [84].

Існує цілий ряд факторів, що впливає на встановлення трансфертних цін [168]:

1. Конку rentне середовище ринку. Для проміжної продукції ключовий принцип трансфертного ціноутворення передбачає, що встановлена ціна повинна максимально відповідати ринковій, тобто тій, за якою товар може бути реалізований зовнішнім покупцям або закуплений у сторонніх постачальників.

2. Наявність вільних виробничих потужностей. Якщо підприємство має незадіяні виробничі ресурси, то для холдингу вигідніше використовувати внутрішні поставки, що сприятиме зростанню загального прибутку групи. Додаткове завантаження потужностей допоможе покрити частину постійних витрат, пов'язаних із простоем.

3. Рівень професійної підготовки менеджерів. Впровадження трансфертного ціноутворення потребує високої кваліфікації управлінців корпоративного рівня. Їхнє завдання полягає в гармонізації інтересів різних підрозділів задля досягнення оптимальних результатів для всієї компанії.

4. Сила переговорних позицій підприємств. Встановлення трансфертних цін може спричиняти конфлікти між сторонами. Виробничі підприємства прагнуть отримати максимально високу ціну, тоді як споживачі зацікавлені у її мінімізації. Переговорна спроможність компаній відіграє ключову роль у визначенні остаточного рівня цін.

5. Значущість вертикальної інтеграції для холдингу. Завдяки вертикальній інтеграції компанія знижує економічні ризики, зокрема залежність від зовнішніх постачальників і покупців, оскільки вона контролює весь ланцюг створення вартості — від видобутку сировини до реалізації готового продукту кінцевому споживачу. Це особливо актуально для ринків із високою волатильністю, які схильні до суттєвих коливань через сезонні, економічні чи кон'юнктурні фактори.

Ціна транскордонних операцій є важливим інструментом для визначення прибутку з усіх зацікавлених сторін і для розміщення податкової бази між державами. Що робить таку схему розмивання податкової бази досить легкою -

це будь-яке заниження або завищення ціни, що викликає зміну в розмірі бази оподаткування, митних зборів та розподілу прибутку. А. Чинчик порушив питання про те [113], що реалізація цінового ланцюга в транснаціональних структурах може створювати можливості для ухилення від сплати податків через відмінності в рівнях оподаткування.

Для прийняття законних рішень у сфері оподаткування та митної політики трансфертне ціноутворення є важливим інструментом. Воно визначає розмір доходу, який отримає кожна зі сторін, та суму податків, які вони повинні сплатити. За допомогою регулювання трансфертних цін можна зменшувати податкове навантаження в країні імпорту та збільшувати його в країні експорту. При цьому зниження трансфертної ціни може призвести до зворотного ефекту. Також трансфертні ціни безпосередньо впливають на визначення валютно-митної вартості [114].

Невірне або недостатньо обґрунтоване трансфертне ціноутворення може призвести до зниження податкових надходжень для держави, якій вони належать. Також існує ризик порушення фіскальної справедливості через нерівномірний розподіл прибутку між різними геополітичними регіонами. Це може спричинити податковий демпінг, коли підприємства намагаються зменшити свої податкові зобов'язання шляхом штучного перерозподілу прибутків. [19]. Таким чином, це вимагає доповнення та оновлення міжнародних правил щодо транснаціональних транзакцій.

Головною метою запровадження контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні є створення системи державного регулювання, що надає змогу захистити податкову базу, запобігти виведенню точки прибутку з України та уникнути при цьому підстав для подвійного оподаткування та невизначеностей, які можуть перешкоджати прямим іноземним інвестиціям та розвитку зовнішньої торгівлі [23].

Для забезпечення оптимальної моделі оподаткування та фіскального захисту необхідно, щоб трансфертне ціноутворення базувалося на принципах

справедливості та відповідало міжнародним нормам і стандартам. Багато країн запровадили спеціальні правила та регулюючі інституції, які контролюють трансфертне ціноутворення, забезпечуючи коректне визначення податкових зобов'язань відповідно до реального прибутку, отриманого підприємством у результаті його діяльності. [19]

Контроль за трансфертним ціноутворенням в Україні може здійснюватися в різних формах. З урахуванням зазначеного виокремлюють документальний та внутрішній контроль за трансфертним ціноутворенням.

Так, документальний контроль це форма контролю, який здійснюється дистанційно та передбачає перевірку звітності підприємства на предмет дотримання законодавства щодо трансфертного ціноутворення.

Водночас, внутрішній контроль це попередня форма контролю, яка реалізується безпосередньо учасниками трансфертного ціноутворення на етапі реалізації контрольованих операцій з метою попередження можливих правопорушень.

Для здійснення регулювання трансфертного ціноутворення, було запроваджено термін «контрольована операція». Для цілей нарахування податку на прибуток підприємств згідно з п.п. 39.2.1.1 п.п. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 ПКУ контрольованими операціями є [74]:

а) господарські операції, що здійснюються з пов'язаними особами — нерезидентами, в тому числі у випадках, визначених підпунктом 39.2.1.5 цього підпункту;

б) зовнішньоекономічні господарські операції з продажу та/або придбання товарів та/або послуг через комісіонерів-нерезидентів;

в) господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державах (на територіях), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України відповідно до підпункту 39.2.1.2 цього підпункту, або які є резидентами цих держав;

г) господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, які не

сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи. Перелік організаційно-правових форм таких нерезидентів в розрізі держав (територій) затверджується Кабінетом Міністрів України. За своєю суттю контрольована операція є більш ширшим поняттям ніж трансфертне ціноутворення.

До специфічних завдань трансфертного ціноутворення відносяться [8]:

- виведення прибутку, одержуваного дочірніми компаніями, з території держав, в яких діє заборона або обмеження на виведення прибутку;
- забезпечення вигідного позиціювання підприємства на нових ринках;
- зменшення обсягів прибутку, що отримують дочірні компанії, у зв'язку з ризиками скорочення персоналу або вимог працівників до збільшення оплати праці;
- мінімізація митних та податкових платежів в контексті глобалізації;
- регулювання розподілу (перерозподілу) прибутку між материнською і дочірніми компаніями;
- сприяння ефективному розподілу ринків збуту та сфер впливу між окремими структурними підрозділами;
- часткове або повне нівелювання політичних, економічних і кредитних ризиків.

На формування політики трансфертного ціноутворення впливають наступні фактори [167]:

- економічно-політична структура приймаючої країни (рівень мит, квот на імпорт і т.п.);
- особливості алгоритму виплати дивідендів в приймаючій країні та інше;
- особливості нормативно-правового регулювання приймаючої

країни (законодавство в сфері підприємницької, зовнішньоекономічної діяльності, податкове, валютно-кредитне регулювання тощо);

- політичні, економічні і кредитні ризики (наприклад, ймовірність зміни політичного устрою країни, законодавчі зміни, девальвації національної валюти, ризики неплатоспроможності тощо);

- рівень інфляції;

- рівень цін на ринку приймаючої країни;

- ступінь лібералізації валютного ринку.

Для визначення трансфертної ціни для товарів та послуг потрібно дотримуватися декількох правил. О. Заїкін, Р. Палій, Р. Вандер Вілл і Р. Алборов, розглядаючи "трансфертну ціну" як умовну, розрахункову вартість, визначають три основні принципи. Перш за все, трансфертна ціна повинна безпосередньо визначатися для продукції або послуг за допомогою досліджень цінності, а саме, для привласнення продукції потрібно розрахувати витрати, які були понесені при виробництві.

За розрахунками О. Заїкіна, трансфертна ціна повинна враховувати витрати на продукцію або послуги компанії, а саме витрати на матеріали, персонал, транспорт тощо [168]. Необхідно враховувати баланс доходів і витрат між відділами при передачі продукції або наданні послуг. Серед принципів трансфертного ціноутворення є ще один важливий аспект – трансфертна ціна повинна забезпечувати баланс інтересів між центром, що передає продукцію, та центром, що її отримує. Для визначення оптимальної трансфертної ціни та ухвалення відповідного рішення необхідно проаналізувати загальну економічну динаміку компанії та виробничі процеси на її підприємствах.

Підприємства прагнуть дотримуватися єдиної політики в області трансфертних цін у глобальному масштабі, пристосовуючи її до: відмінностей в національних законодавствах, митно-тарифній політиці, податкового регулювання різних країн; умовами та вимогами ринків приймаючих країн; стратегії в галузі управління.

Перераховані вище фактори враховуються вищим менеджментом підприємства при прийнятті рішення, якій країні і якій дочірній компанії надати можливість отримати надприбутки, в якій країні слід обмежити отримання прибутку дочірніми компаніями для максимізації фінансових результатів господарської діяльності організації [154]. Слід підкреслити, що функції і завдання, які виконуються за допомогою трансфертних цін, реалізуються на основі єдиної політики в рамках організації [150].

Підприємства України, що належать до торговельно-промислових груп, експортують свою продукцію пов'язаним особам, розташованим у країнах із низькими ставками корпоративного оподаткування. Продукція передається за цінами, наближеними до собівартості, а потім ці компанії реалізують її кінцевим покупцям за ринковими цінами. Це призводить до того, що значна частина прибутків від таких операцій залишається за межами України. Внаслідок цього держава недоотримує податки, а надходження від реалізації продукції в іноземній валюті можуть не реєструватися в Україні. Іншими словами, країни з низькими податковими ставками отримують додаткові вигоди, тоді як Україна зазнає втрат.

Дистриб'ютори міжнародних компаній завозять в Україну товари з інших країн, адаптуючи їх ціни до вітчизняного ринку без штучного завищення. Через це перевага, яку отримує бізнес, мінімізується, оскільки на ринку присутня значна конкуренція з боку оптових продавців вітчизняної продукції. Внаслідок цього прибуток місцевих компаній від перепродажу імпортованих товарів суттєво знижується, що, своєю чергою, призводить до скорочення податкових надходжень до державного бюджету.

Використання трансфертних цін у внутрішньому ринку має багато переваг. По-перше, підприємства України можуть скористатися пільговими податковими ставками. Наприклад, сільське господарство має право платити низькі податки [148]. По-друге, багато компаній накопичили несплачені податкові збитки під час кризи, що дозволяє їм ефективно зменшувати

оподатковуваний прибуток.

Також існує механізм маніпулювання трансфертними цінами, який передбачає штучне завищення або заниження вартості послуг і продукції, що материнська компанія постачає своїм дочірнім підприємствам.

Задля раціоналізації перерозподілу прибутку на користь материнської компанії застосовуються завищені ціни не тільки на постачання товару, а й супутні послуги: адміністративні, управлінські, технічні, освітні, а також патенти, ліцензії, "ноу-хау" [149].

Отже, трансфертне ціноутворення — це сукупність правил щодо визначення цін на товари та послуги, що продаються або переміщуються між підрозділами однієї приватної компанії або між різними фірмами, які належать до однієї групи, незалежно від її юридичного оформлення чи фактичної структури. Загалом у науковій літературі виділяють два основні типи трансфертного ціноутворення: внутрішньофірмове та внутрішньогрупове.

Внутрішньофірмове ціноутворення (Intra-Firm Transfer Pricing) — це, зокрема, оптимізація використання ресурсів в межах однієї фірми чи корпорації, а також присвоєння цін на товари та послуги, які переміщуються між діловими підрозділами чи відділеннями цієї ж фірми. Воно допомагає зниженню податкових ризиків, а також визначенню цін на основі економічних факторів, таких як рівень витрат на виробництво та рівень ринкової конкуренції. Тільки у деяких випадках могли б бути використані і дефолтні ринкові ціни.

Таким чином, трансфертне ціноутворення є важливим інструментом оптимізації розподілу прибутку між пов'язаними компаніями, але одночасно і можливим засобом штучного (неринкового) заниження прибутку для ухилення від сплати податків.

1.2. Організація та функціонування податкового контролю за трансфертним ціноутворенням

Податковий контроль є ключовим елементом державної податкової політики, спрямованим на забезпечення належного виконання податкових зобов'язань суб'єктами господарювання та фізичними особами. Він включає систему заходів, які застосовуються податковими органами з метою моніторингу, аналізу та перевірки правильності нарахування та сплати податків відповідно до чинного законодавства.

Необхідність такого контролю зумовлена поширенням злочинної практики штучного створення фінансових потоків між підприємствами, що входять до складу однієї транснаціональної корпорації або промислово-фінансової групи і розташовані в різних країнах. Це дозволяє виводити фінансові ресурси за межі України і акумулювати їх в інших країнах, мінімізуючи податкові зобов'язання [6].

У сфері трансфертного ціноутворення податковий контроль набуває особливого значення, оскільки він спрямований на запобігання розмиванню податкової бази та виведенню прибутків у низькоподатковій юрисдикції. Саме тому в Україні активно впроваджуються міжнародні стандарти контролю за трансфертним ціноутворенням, зокрема рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у межах Плану дій BEPS.

Контроль за трансфертним ціноутворенням - це процес перегляду та перевірки трансфертних цін, встановлених транснаціональними компаніями у контрольованих операціях.

Організаційні засади податкового контролю за трансфертним ціноутворенням враховують наступні складові: суб'єкти здійснення контролю, основні завдання, етапи, процедури, методи та інструменти, а також принципи та правила його здійснення.

Контроль за трансфертним ціноутворенням може здійснюватися різними органами, включаючи податкові органи, регуляторні органи та інші державні органи. Конкретний процес контролю за трансфертним ціноутворенням залежить від юрисдикції, але, як правило, включає аналіз та перевірку документації з трансфертного ціноутворення, такої як Основний файл, Локальний файл та Звіт у розрізі країн (Звіт у розрізі країн). Контроль за трансфертним ціноутворенням може також включати збір додаткової інформації або документації від платників податків, а також нарахування штрафів та пені за недотримання вимог.

Одним з ключових аспектів контролю за трансфертним ціноутворенням є роль спеціалістів з трансфертного ціноутворення або аудиторів, які відповідають за розгляд та перевірку документації з трансфертного ціноутворення та проведення перевірок трансфертного ціноутворення. Фахівці або аудитори з трансфертного ціноутворення можуть працювати в податкових органах, регуляторних органах або інших державних органах і можуть мати спеціальну підготовку та досвід у сфері практики та методів трансфертного ціноутворення.

Основними завданнями податкового контролю є [10]:

- виявлення порушень податкового законодавства та ухилення від оподаткування;
- забезпечення повноти та своєчасності сплати податків у державний бюджет;
- попередження податкових ризиків, що можуть спричинити втрати для бюджету;
- моніторинг трансфертного ціноутворення, особливо в діяльності транснаціональних корпорацій;
- формування прозорості податкової системи, що сприяє економічній стабільності та інвестиційній привабливості країни.

Крім того, необхідною умовою розкриття організаційних засад

здійснення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням виступають етапи такого контролю та порядок розробки внутрішнього регламенту.

Етапи контролю за трансфертним ціноутворенням представлені на рисунку 1.2.

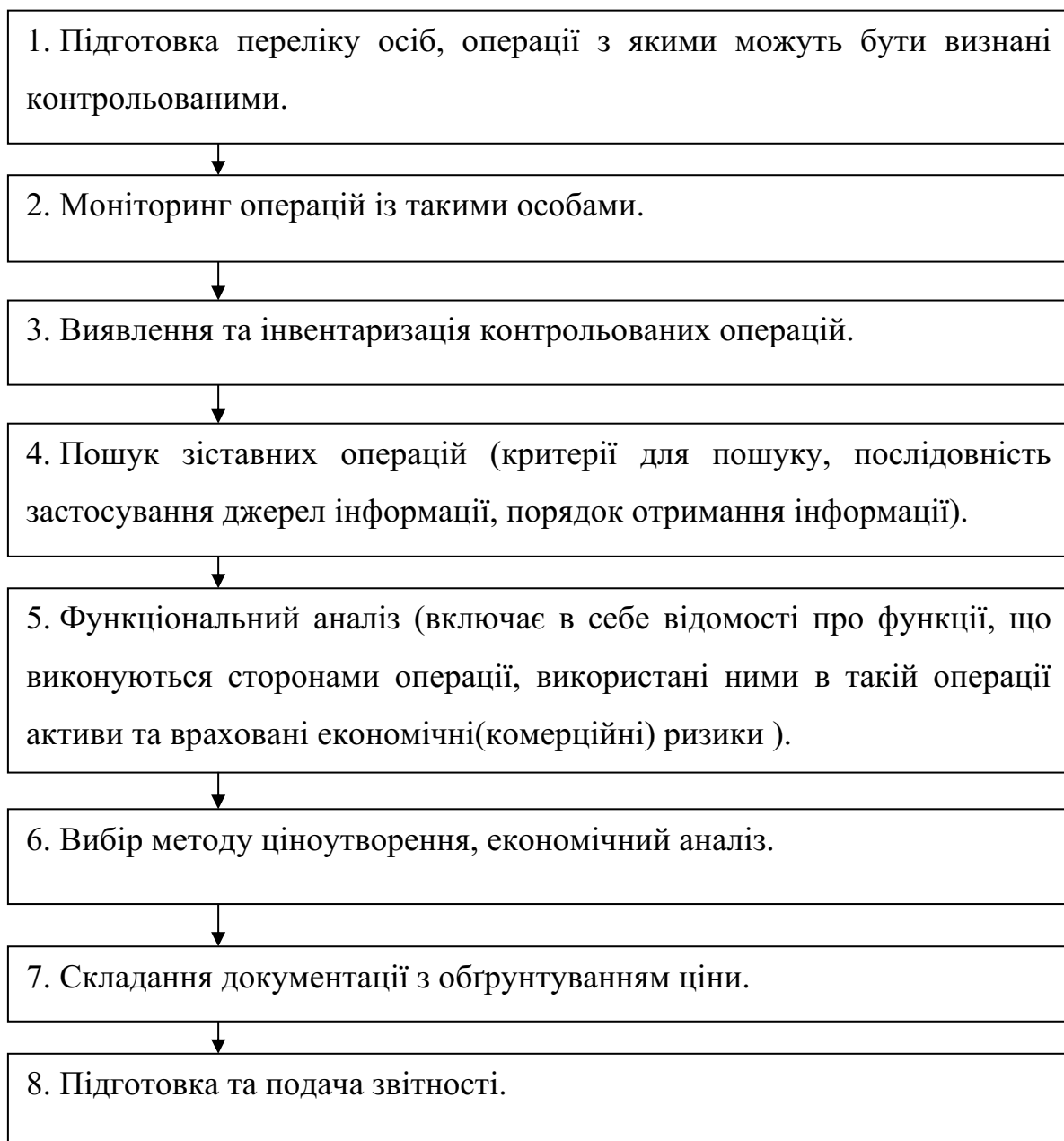

Рис. 1.2. Етапи контролю за трансфертним ціноутворенням

Джерело: складено автором за [11, 113]

Аналіз досвіду застосування на практиці податкового законодавства у сфері трансфертного ціноутворення засвідчив, що пошук контрольованих операцій та визначення щодо них звичайних цін – це великий обсяг складної додаткової роботи для підприємства. Для уникнення податкових ризиків та обґрунтування рівня договірних цін у контрольованих операціях підприємству необхідно організувати ефективну систему контролю за дотриманням законодавчих вимог.

Першим кроком в організації системи контролю за трансфертним ціноутворенням має бути розробка внутрішнього регламенту (регламентів) - детального покрокового опису всіх процесів контролю з розподілом обов'язків між відповідними службами підприємства.

Основні завдання внутрішнього регламенту полягають в узагальненні діючої методології в одному документі (мається на увазі детальний покроковий опис процедур відстеження та аналізу контрольованих операцій); деталізації основних процедур контролю за трансфертним ціноутворенням; розподілі сфер відповідальності всередині компанії; розробці уніфікованого пакета документів.

При цьому контроль за трансфертним ціноутворенням здійснюється за допомогою різних процедур, методів та інструментів.

До процедур податкового контролю трансфертного ціноутворення в Україні необхідно відносити:

1. моніторинг цін у контрольованих операціях;
2. проведення перевірок платників податків з питань повноти нарахування і сплати податків та зборів під час здійснення контрольованих операцій;
3. попереднє узгодження цін у контрольованих операціях.

Сучасний податковий контроль здійснюється за допомогою різних методів, зокрема камеральних, виїзних і невиїзних перевірок, автоматизованого аналізу ризиків, обміну податковою інформацією між країнами, а також впровадження інструментів міжнародного податкового співробітництва.

Серед інструментів варто виокремити: програмне забезпечення, алгоритми перевірки, аналітичні індикатори, бази даних, порівняльні дослідження тощо. Ці інструменти можуть сприяти перевірці та аналізу документації з трансфертного ціноутворення та виявленню будь-яких потенційних проблем у сфері трансфертного ціноутворення.

Саме застосування таких процедур, методів й інструментів в сукупності дозволяє досягти основну мету контролю трансфертного ціноутворення та забезпечити його ефективність.

Ключовим принципом контроль за трансфертним ціноутворенням виступає принцип "витягнутої руки". Офіційне формулювання принципу витягнутої руки міститься у пункті 1 статті 9 Типової податкової конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), в якому зазначається: «Якщо між двома асоційованими підприємствами в їхніх комерційних або фінансових взаємовідносинах створюються або встановлюються умови, відмінні від тих, які мали б місце між двома незалежними підприємствами, тоді будь-який прибуток, який за відсутності таких умов міг би бути нарахований одному з них але з причин наявності цих умов не був йому нарахований, може бути включений до прибутку цього підприємства і відповідно оподаткований».

Особливості реалізації даного принципу на практиці доречно розглядати крізь призму еволюції ключових правил контролю та регулювання трансфертного ціноутворення.

Даний принцип вперше був закріплений у ст. 3 проекту Конвенції Ліги Націй про формування доходу й нерухомості міжнародних організацій у 1933 р. в контексті відносин між постійним представництвом і головною організацією. [155] В 60-70 рр. ХХ ст. наслідком стрімкого розвитку правового регулювання податкової політики в США та Європі стала прийнята в 1963 році Типова модельна конвенція ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу, останні зміни до якої були внесені наприкінці 1997 р. [154].

Згодом, у 1995 р. було прийнято Настанови по трансферному ціноутворенню для багатонаціональних підприємств і податкових адміністрацій. Останні доповнення й зміни до настанов ОЕСР прийнято Комітетом ОЕСР із фінансових питань 22 червня 2010 р. та схвалено Радою ОЕСР 22 липня 2010 р. [67]. В 2010 р. (порівняно із редакцією 1995 р.) було переглянуто розділи I-III даних Настанов: доповнено рекомендації щодо можливості вибору найбільш доречних методів трансфертного ціноутворення, практичного застосування методів прибутку від операцій (метод чистої маржі від операції та метод розподілення прибутку) і проведення аналізу порівнянності. Крім того, додано розділ IX, присвячений питанням трансфертного ціноутворення реструктуризації бізнесу [67].

На сьогодні можна виокремити три міжнародні утворення, які створюють правила контролю та регулювання трансфертного ціноутворення, а саме:

- 1) ОЕСР (відділ трансфертного ціноутворення Комітету з податкових питань ОЕСР);
- 2) Європейський Союз (спільний форум із трансфертного ціноутворення Європейської Комісії Європейського Союзу);
- 3) Організація Об'єднаних Націй (підкомітет із трансфертного ціноутворення Комітету експертів ООН із міжнародної співпраці з податкових питань).

При розробці документів, що регулюють питання у сфері трансфертного ціноутворення, ці організації співпрацюють між собою. Разом з тим передбачається уніфікація форм податкової звітності, відображення податкових надходжень від різних юрисдикцій, обмеження щодо застосування податкових пільг, посилення регулювання [156]. Також передбачається розроблення правил трансфертного ціноутворення стосовно угод із надання фінансових гарантій, гарантій виконання угоди, деривативів, венчурного фінансування та договорів страхування. Планується доповнити правила, що регулюють трансферне

ціноутворення, положеннями, які протидіють BEPS за допомогою передавання нематеріальних активів усередині групи. Зокрема, планується таке: доповнити правила, що регулюють трансферне ціноутворення, положеннями, які протидіють BEPS за допомогою здійснення угод із високим рівнем ризику між взаємопов'язаними особами, шляхом уточнення порядку застосування методів підтвердження ринкового рівня цін товарів і послуг для цілей оподаткування, зокрема методу розподілу прибутку; запровадити заходи, які протидіють звичайним способам розмивання бази оподаткування, таким як виплата винагороди за надання управлінських послуг, а також облік для цілей оподаткування витрат головної організації [88].

Елементи правового регулювання трансфертного ціноутворення в Україні з'явилися в 1995 р. із прийняттям Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» [85], який регулював порядок визначення звичайної ціни. Даний законодавчий акт встановлював необхідність врахування для визначення звичайної ціни інформації про укладені на момент продажу такого товару (роботи, послуги) договори з ідентичними (однорідними) товарами (роботами, послугами) у зіставних умовах, врахування таких умов договорів, як кількість (обсяг) товарів (наприклад, обсяг товарної партії), строки виконання зобов'язань, умови платежів, звичайних для такої операції тощо. При чому враховувалися ціни між непов'язаними особами. Звичайно, сфера застосування звичайної ціни була значно ширшою, ніж сучасного трансфертного ціноутворення.

Разом із ПК України з'являється ст. 39 «Методи визначення та порядок застосування звичайної ціни» (зазначена стаття так і не діяла). У ст. 39 ПК України йшлося про визначення звичайної ціни в певних операціях, наприклад між пов'язаними особами, бартерних, операціях із платниками податків, що застосовують спеціальні режими оподаткування або інші ставки, ніж основна ставка податку на прибуток, або тими, котрі не є платником цього податку, крім фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності. Були

передбачені методи, за якими це здійснювалося [74].

З початку дії правил трансфертного ціноутворення, загалом було внесено ще 5 значних змін станом на початок 2021 року (рис. 1.3):

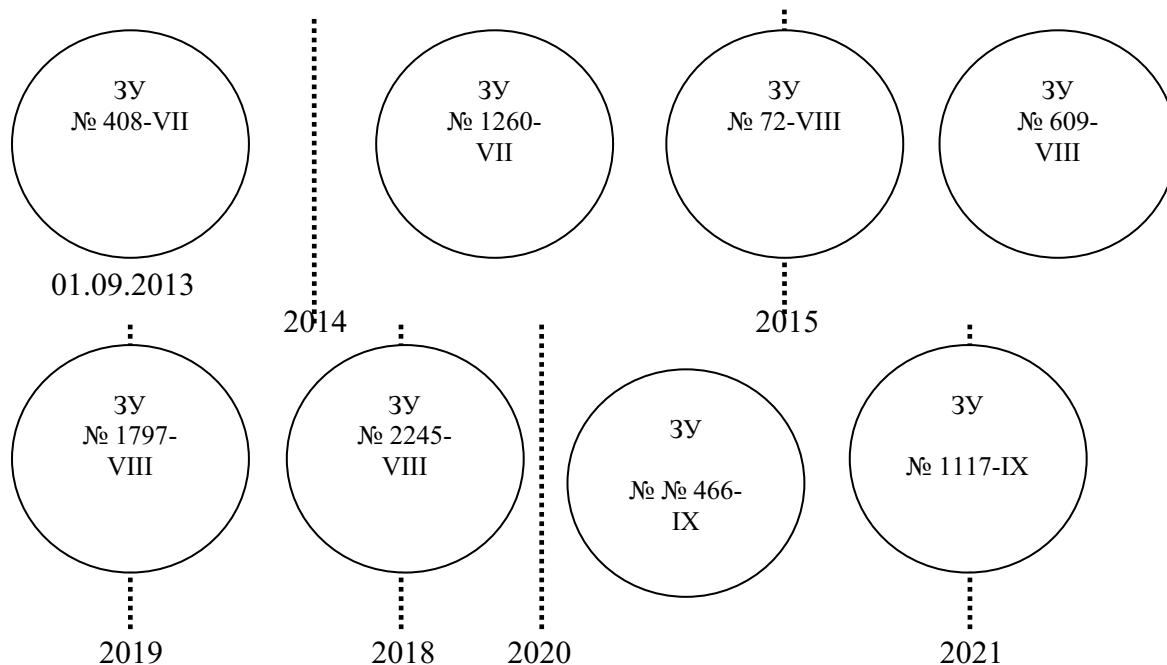

Рис. 1.3. Зміни до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення

Джерело: складено автором на основі [74].

Значна кількість змін до ПКУ щодо трансфертного ціноутворення за такий короткий період часу викликана саме новизною і становленням практики ТЦУ.

Отже, належний рівень організації та функціонування контролю за трансфертним ціноутворенням є важливим аспектом регулювання трансфертного ціноутворення, оскільки він допомагає забезпечити справедливість та точність трансфертних цін, а також дотримання платниками податків вимог законодавства щодо трансфертного ціноутворення.

1.3. Теоретичні засади застосування методів трансфертного ціноутворення

Існує декілька ключових теоретичних принципів, які лежать в основі застосування методів трансфертного ціноутворення. Ці принципи ґрунтуються на економічній теорії та спрямовані на забезпечення того, щоб трансфертні ціни відображали ціни, які були б узгоджені між непов'язаними сторонами у ринкових операціях відповідно до принципу "витагнутої руки".

Одним з ключових принципів є принцип порівнянності, який вимагає, щоб методи трансфертного ціноутворення ґрунтувалися на надійних та доречних порівнянних даних. Під порівнянними даними розуміються дані про ціни, прибутки або інші економічні характеристики подібних товарів або послуг, що продаються між непов'язаними сторонами у зіставних операціях. Принцип порівнянності покликаний забезпечити, щоб трансфертні ціни базувалися на достовірних та релевантних даних і відображали ціни, які були б узгоджені між непов'язаними сторонами у ринкових операціях.

Іншим ключовим принципом є принцип послідовності, який вимагає, щоб методи трансфертного ціноутворення застосовувалися послідовно до подібних операцій. Принцип послідовності покликаний забезпечити, щоб трансфертні ціни базувалися на послідовному та об'єктивному підході, а не зазнавали впливу суб'єктивних факторів або спеціальних коригувань.

Третім ключовим принципом є принцип превалювання сутності над формою, який вимагає, щоб методи трансфертного ціноутворення ґрунтувалися на сутності контрольованих операцій, а не на їх формі. Принцип превалювання сутності над формою має на меті забезпечити, щоб трансфертні ціни точно відображали економічну сутність контрольованих операцій, а не зазнавали впливу поверхневих або штучних домовленостей.

Регулювання трансфертного ціноутворення в Україні фактично почалось із набуття чинності Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 04.07.2013 р. № 408-

VII [74]. Дані зміни були розроблені із врахуванням міжнародної практики та загальноприйнятих стандартів ОЕСР, що викладені у Настановах щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб [67].

Податковий Кодекс України [74] містить окрему статтю 39, що присвячена питанням трансфертного ціноутворення та регламентує правила визначення та обґрунтування відповідності контрольованих операцій принципам витягнутої руки.

Для здійснення регулювання трансфертного ціноутворення в Україні, було запроваджено термін «контрольована операція».

Звівши усі ключові фактори визнання операцій між контрагентами контрольованими, для цілей податкового контролю, можна виділити три ключові умови виникнення таких операцій (рис. 1.4):

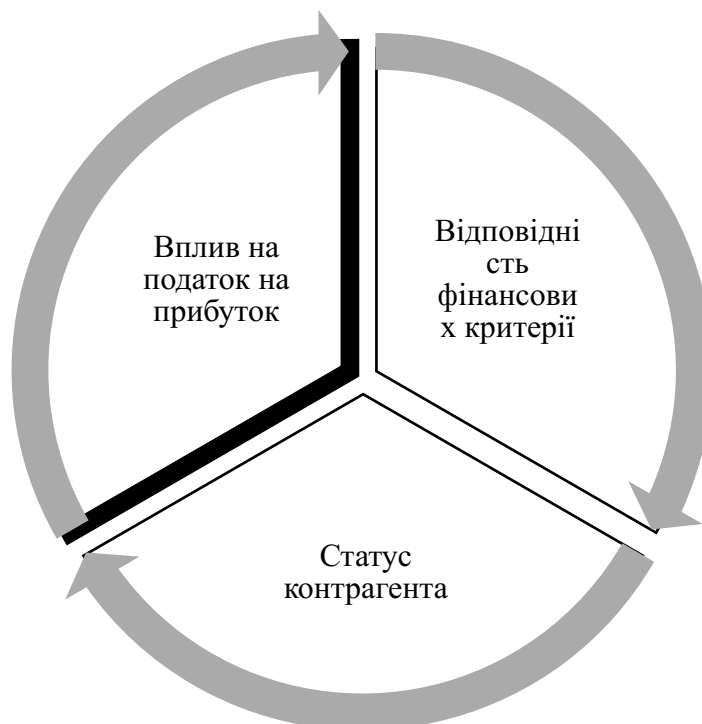

Рис. 1.4. Умови виникнення контрольованої операції між пов'язаними особами

Джерело: складено автором на основі [74].

В Україні, за своєю суттю, контрольована операція є більш ширшим поняттям ніж трансфертне ціноутворення. Контрольовані операції – це не тільки господарські операції здійсненні між пов’язаними компаніями, а й операції здійсненні між компанією-резидентом та компанією-нерезидентом із низькоподаткової юрисдикції, компанією-нерезидентом із специфічною організаційно-правовою формою та операції здійснені через комісонера нерезидента при цьому зазначені контрагенти не обов’язково повинні бути пов’язаними між собою [74]. Вплив здійснених операцій на об’єкт оподаткування податком на прибуток є обов’язковою умовою визнання такої операції потенційно контрольованою. Це логічно, адже немає сенсу здійснювати податковий контроль за операціями, які не призводять до зменшення податкових надходжень. Податковий Кодекс України передбачає застосування методів трансфертного ціноутворення, що і визначені нормами Настанов ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Загальна характеристика методів трансфертного ціноутворення

Метод	Коли застосовується	Показник, який порівнюється
1	2	3
Порівняльної неконтрольованої ціни	наявність внутрішніх співставних неконтрольованих операцій; наявність зовнішніх співставних операцій співставність операцій повинна бути абсолютною	Фактична ціна здійснення операції
Ціни перепродажу	наявність умовно співставних операцій товар/послуга може мати певні відмінності, але функції та умови здійснення операцій повинні бути однаковими	Валова рентабельність по операції
«Витрати плюс»	використовується за можливості визначення витрат, які виникають у постачальника за передане майно чи надану послугу	Валова рентабельність собівартості по операції
Чистого прибутку	використовується за відсутності будь-яких співставних операцій у випадку коли попередні методи застосувати не можливо	Чиста рентабельність по операції/ Чиста рентабельність витрат по операції

1	2	3
Розподілення прибутку	вивчає чистий прибуток щодо відповідної бази, який отримує компанія у контрольованій операції	Рентабельність активів/ рентабельність капіталу

Джерело: складено автором на основі [74] [88] [142].

Важливість застосування методу порівняльної неконтрольованої ціни зумовлена впливом на ціну значної кількості комерційних обов'язків, окрім фактору порівнянності продукції. У випадку наявності суттєвих відмінностей між операціями або організаціями, усунення впливів на ціну – складний процес. Такі складнощі не повинні бути перешкодою для застосування методу порівняльної неконтрольованої ціни (надалі – «ПНЦ»). Наслідком виступає більш гнучкий підхід, який дозволяє використовувати метод ПНЦ та синтезувати його з іншими методами. Отже, доречно намагатись здійснити коригування даних таким чином, щоб вони могли використовуватися для аналізу методом ПНЦ. Як і в будь-якого методу, відносна достовірність методу ПНЦ залежить від ступеня точності, з якою здійснювалися коригування для досягнення порівнянності [151].

Метод ПНЦ є надзвичайно достовірним методом у випадку, коли незалежне підприємство продає таку ж продукцію, як і та, що реалізується між двома асоційованими підприємствами. Наприклад, незалежне підприємство продає продукцію подібного виду, якості та кількості, як і та, яка продається між асоційованими підприємствами. При цьому контрольована і неконтрольована операції відбуваються приблизно в однаковий час, на однаковій стадії ланцюга виробництва/дистрибуції, та за подібних умов. В разі потреби необхідно дізнатися, чи відмінність між кавовими бобами не впливає на ціну суттєво. Така інформація може бути одержана з товарних ринків, або ж може бути визначена на підставі дилерських цін. Якщо ця відмінність має суттєвий вплив на ціну, може бути доречним проведення певних коригувань. Якщо таке коригування здійснити немає можливості, достовірність даного

методу зменшується [150].

На практиці, метод ПНЦ найчастіше застосовується для обґрунтування:

- цін на купівлю/продаж сировинних (біржових) товарів (порівнюються ціни);
- нарахування відсотків за позикою (ставка в межах КО порівнюється із діапазоном ставок із інформаційних джерел);
- виплата роялті за ліцензійною угодою (порівняння ставки роялті в межах КО із ставками зіставних ліцензійних угод із спеціалізованої бази даних);
- обґрунтування усіх КО, що потребують експертної оцінки (порівнюється ціна в межах такої операції із оціночною ціною експертної оцінки).

Найбільш складними з точки зору обґрунтування, є операції з купівлі/продажу біржових товарів та нарахування роялті.

Метод ціни перепродажу ґрунтується на ціні, за якою придбана продукція у асоційованого підприємства та за якою вона перепродається незалежному підприємству. Така ціна потім зменшується на відповідну валову маржу, що визначається як сума, завдяки якій перепродувач намагався б покрити витрати на продаж, інші операційні витрати, запланований прибуток. Така маржа у контрольованій операції має визначатися з урахуванням внутрішніх та зовнішніх ознак порівнянності. Залишок після віднімання валового прибутку та коригування на інші витрати, розглядається як ціна за принципом «витягнутої руки». Метод перепродажу є найбільш придатним до використання щодо збутових (торговельних) операцій.

Метод «витрати плюс» ґрунтується на витратах, які виникли у постачальника майна (чи послуг) у контрольованій операції за передане майно чи надані послуги асоційованому покупцю. До таких витрат додається відповідна надбавка «витрати плюс», що забезпечує прибуток з урахуванням виконаних функцій та ринкових умов. Одержана після додавання таких витрат

сума становить звичайну комерційну ціну початкової контрольованої операції. Цей метод вважається найбільш доцільним для використання в тих випадках, коли асоційовані сторони реалізують один одному напівфабрикати, коли асоційовані сторони уклали між собою договори про спільне використання виробничих потужностей або довгострокові договори купівлі-постачання або коли предметом контрольованої операції є надання послуг [160].

Метод «ціни перепродажу» та метод «витрати плюс» є взаємовиключними. Вони ґрунтуються на схожому підході та аналізують один і той самий фінансовий показник (валовий прибуток), але застосовуються у принципово різних випадках. Якщо метод «ціни перепродажу» використовується для дистриб'юторів (коли підприємство контролює витрати), то метод «витрати плюс» застосовується для виробників продукції (коли підприємство контролює доходи).

Метод чистого прибутку від операцій передбачає визначення чистого прибутку щодо відповідної бази (наприклад, відносно витрат, продажів, активів), який отримує платник податку у контрольованій операції. Метод чистої маржі від операцій діє аналогічно методам «витрати плюс» і ціни перепродажу. Індикатор чистого прибутку платника податків від контрольованої операції повинен в ідеалі встановлюватися з посиланням на індикатор чистого прибутку, що одержуваний тим же платником податків у порівняних неконтрольованих операціях, тобто з посиланням на «внутрішні ознаки порівнянності». При визначенні порівнянності операцій і коригувань, необхідних для одержання надійних результатів, потрібно провести функціональний аналіз контрольованих та неконтрольованих операцій [74].

Метод чистого прибутку є менш вразливим до відмінностей щодо характеристики товарів (послуг) та щодо функціонального аналізу контрольованої та потенційно співставної операції, а саме:

— індикатор чистого прибутку в меншій мірі залежить від відмінностей між операціями, ніж у випадку з ціною, що використовується в методі ПНЦ;

— індикатори чистого прибутку можуть також ставитися з більшою толерантністю до деяких функціональних відмінностей між контрольованою і неконтрольованою операціями, ніж маржа валового прибутку. Відмінності у функціях, що виконуються підприємствами, дуже часто відбиваються у відмінностях між операційними витратами. Відповідно, це може призвести до широкого діапазону значень маржі валового прибутку, який не виходитиме за межі рівнів індикаторів операційного чистого прибутку.

Найчастіше використання методу «чистого прибутку» передбачає застосування спеціалізованих баз даних у якості джерел інформації.

Метод розподілення прибутку аналізує розподіл прибутку між сторонами контрольованої операції, що полягає у виділенні кожній особі, що бере участь у контрольованій (контрольованих) операціях, частини загального прибутку (або збитку), отриманого за результати здійснення такої операції, яку б інша непов'язана особа отримала від участі у зіставній (зіставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях) [3].

Отже, методи трансфертного ціноутворення використовуються для визначення цін, за якими здійснюється обмін товарами або послугами між пов'язаними сторонами, наприклад, дочірніми підприємствами в рамках багатонаціональної корпорації. Метою методів трансфертного ціноутворення є забезпечення того, щоб ціни, встановлені для цих контрольованих операцій, були справедливими та точними і відображали ціни, які були б узгоджені між непов'язаними сторонами у ринкових операціях. Загалом, суть методів трансфертного ціноутворення полягає у забезпеченні справедливої та достовірної основи для визначення цін контрольованих операцій між пов'язаними особами відповідно до принципу "витагнутої руки".

Висновки до розділу 1

1. У результаті проведеного дослідження встановлено, що трансфертне ціноутворення є багатограним економічним інструментом, який поєднує цінові механізми та процеси внутрішньогрупового розподілу ресурсів. Воно не лише впливає на податкову базу, але й має суттєве значення для фіскальної та економічної безпеки держави. Поняття трансфертного ціноутворення еволюціонувало в умовах глобалізації бізнесу та ускладнення міжнародних господарських зв'язків, що зумовило розвиток теоретичних підходів до його регулювання.

2. Теоретичний аналіз дозволив ідентифікувати основні функції трансфертного ціноутворення: перерозподіл прибутків між юрисдикціями, мінімізація податкових зобов'язань, забезпечення внутрішньокорпоративного контролю та оптимізація фінансових потоків між підрозділами компаній. Визначено, що ключовим принципом у регулюванні трансфертного ціноутворення є принцип «витягнутої руки», який базується на порівнянні умов контрольованих операцій із ринковими.

3. Систематизовано основні підходи до визначення трансфертної ціни, серед яких виділяються: метод порівняльної неконтрольованої ціни, метод ціни перепродажу, метод «витрат плюс» та метод розподілу прибутку. У роботі акцентовано на важливості вибору методів залежно від типу операцій, особливостей ринкових умов та доступності даних.

4. Встановлено, що одним із основних ризиків використання трансфертного ціноутворення є його маніпулятивний потенціал, який призводить до втрати державних доходів через заниження податкової бази. Це потребує посилення контролю з боку податкових органів і впровадження ефективного регулювання з урахуванням міжнародного досвіду.

5. Узагальнено теоретико-методологічні засади контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні, які спираються на положення

Податкового кодексу та рекомендації ОЕСР. Зокрема, досліджено еволюцію нормативно-правового забезпечення трансфертного ціноутворення та контролю за ним.

6. Розглянуто вплив трансфертного ціноутворення на фінансову та економічну стабільність підприємств. Підтверджено, що правильне використання цього інструменту сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків, водночас недосконалість регулювання може створювати умови для ухилення від оподаткування.

Основні результати першого розділу опубліковані в наступних наукових працях автора: [10], [12], [53], [54], [55], [56].

РОЗДІЛ II

ТРИРІВНЕВА СИСТЕМА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСФЕРТНИМИ ЦІНОУТВОРЕННЯМ В УКРАЇНІ

2.1. Специфіка трирівневого документування операцій з трансфертного ціноутворення

Практика встановлення вимог до документації з трансфертного ціноутворення в країнах Східної Європи відрізняється в залежності від юрисдикції. Деякі приклади практики в різних країнах Східної Європи наведені нижче:

– Польща: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення в Польщі регулюються Законом про податок на прибуток підприємств та пов'язаними з ним підзаконними актами. Згідно з цими правилами, платники податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 2 мільйони злотих для внутрішніх операцій та 5 мільйонів злотих для зовнішньоекономічних операцій), зобов'язані готувати та вести Локальний файл та Майстер-файл. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни для контрольованих операцій, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти, фінансова звітність та іншу відповідну інформацію. Генеральний файл повинен містити огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії [151].

– Словаччина: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення у Словаччині регулюються Законом про податок на прибуток та пов'язаними з ним підзаконними актами. Згідно з цими правилами, платники податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 1 млн. євро для внутрішніх операцій та 5 млн. євро для

зовнішньоекономічних операцій), зобов'язані готувати та вести Локальний файл та Майстер-файл. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни для контрольованих операцій, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти, фінансова звітність та іншу відповідну інформацію. Генеральний файл повинен містити огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії [152].

– Угорщина: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення в Угорщині регулюються Законом про податок на прибуток підприємств та пов'язаними з ним підзаконними актами. Згідно з цими правилами, платники податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 100 мільйонів форинтів для внутрішніх операцій та 500 мільйонів форинтів для міжнародних операцій), зобов'язані готувати та вести Локальний файл та Генеральний файл. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни для контрольованих операцій, а також підтверджуючу документацію, таку як договори, фінансова звітність та іншу відповідну інформацію. Основний файл повинен містити огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії [150].

– Румунія: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення в Румунії регулюються Законом про податок на прибуток підприємств та пов'язаними з ним нормативно-правовими актами. Згідно з цими правилами, платники податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 1 млн. євро для внутрішніх операцій та 5 млн. євро для зовнішньоекономічних операцій), зобов'язані готувати та вести Локальний файл та Майстер-файл. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни для контрольованих операцій, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти, фінансова звітність та іншу відповідну

інформацію. Генеральний файл повинен містити огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії [152].

– Латвія: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення в Латвії регулюються Законом про податок на прибуток підприємств та пов'язаними з ним підзаконними актами. Згідно з цими правилами, платники податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 1 млн. євро для внутрішніх операцій та 5 млн. євро для зовнішньоекономічних операцій), зобов'язані готувати та вести Локальний файл та Майстер-файл. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни для контрольованих операцій, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти, фінансова звітність та іншу відповідну інформацію. Основний файл повинен містити огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії [147].

– Литва: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення в Литві регулюються Законом про податок на прибуток підприємств та пов'язаними з ним нормативно-правовими актами. Згідно з цими правилами, платники податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 1 млн. євро для внутрішніх операцій та 5 млн. євро для зовнішньоекономічних операцій), зобов'язані готувати та вести Локальний файл та Майстер-файл. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни для контрольованих операцій, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти, фінансова звітність та іншу відповідну інформацію. Генеральний файл повинен містити огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії [150].

– Естонія: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення в Естонії регулюються Законом про податок на прибуток підприємств та пов'язаними з ним підзаконними актами. Згідно з цими правилами, платники

податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 1 млн. євро для внутрішніх операцій), зобов'язані подавати документацію з трансфертного ціноутворення [147].

– Молдова: Вимоги до документації з трансфертного ціноутворення в Молдові регулюються Податковим кодексом та пов'язаними з ним нормативно-правовими актами. Згідно з цими правилами, платники податків, обсяг контрольованих операцій яких перевищує певні порогові значення (наприклад, 1 мільйон леїв для внутрішніх операцій та 5 мільйонів леїв для зовнішньоекономічних операцій), зобов'язані готувати та вести Локальний файл та Майстер-файл. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни для контрольованих операцій, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти, фінансова звітність та іншу відповідну інформацію. Зведений файл повинен містити огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії [153].

В останні роки багато країн запровадили правила трансфертного ціноутворення, які вимагають від транснаціональних компаній надавати документацію для обґрунтування своїх трансфертних цін. Одним із поширених підходів до документації з трансфертного ціноутворення є трирівнева система, яка вимагає від компаній надання Основного файлу, Локального файлу та Звіту в розрізі країн (Звіт у розрізі країн).

Майстер-файл - це глобальний документ, який містить огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. Як правило, він включає інформацію про бізнес та організаційну структуру компанії, її політику та методи трансфертного ціноутворення, а також про нематеріальні активи та внутрішньофірмову фінансову діяльність. Основний файл призначений для того, щоб надати податковим органам широке розуміння практики трансфертного ціноутворення компанії та сприяти вирішенню будь-яких спорів, які можуть виникнути.

Локальний файл, з іншого боку, є документом для конкретної країни, який містить детальну інформацію про контрольовані операції компанії в конкретній юрисдикції. Він включає детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни контрольованої операції, а також супровідну документацію, таку як контракти, фінансова звітність та іншу відповідну інформацію. Місцевий файл призначений для того, щоб надати податковим органам більш глибоке розуміння практики трансфертного ціноутворення компанії в конкретній юрисдикції та сприяти вирішенню будь-яких спорів, які можуть виникнути.

Нарешті, Звіт у розрізі країн є глобальним документом, який надає інформацію високого рівня про діяльність компанії та практику трансфертного ціноутворення в розрізі окремих країн. Він включає інформацію про доходи, прибуток, податки та інші фінансові показники компанії.

Оскільки транснаціональні компанії продовжують розширюватися та зростати, потреба в ефективній практиці трансфертного ціноутворення набуває все більшого значення. Трансфертне ціноутворення стосується ціноутворення на товари та послуги між пов'язаними сторонами, наприклад, дочірніми компаніями в рамках багатонаціональної корпорації. З метою забезпечення точності та справедливості трансфертних цін багато країн запровадили правила трансфертного ціноутворення, які вимагають від платників податків надавати документацію для обґрунтування своїх трансфертних цін. Одним з ключових елементів такої документації є локальний файл.

Отже, навіщо потрібен локальний файл для цілей трансфертного ціноутворення? Існує кілька ключових причин:

Продемонструвати дотримання принципу "витягнутої руки": Принцип "витягнутої руки" є наріжним каменем регулювання трансфертного ціноутворення і вимагає, щоб трансфертні ціни встановлювалися так, як якщо б сторони не були пов'язані між собою і вели переговори на відстані витягнутої руки. Локальний файл може допомогти платникам податків продемонструвати,

що їхні трансфертні ціни відповідають принципу "витагнутої руки", шляхом надання детального аналізу використаного методу трансфертного ціноутворення, а також даних та порівняльних показників, використаних для обґрунтування трансфертної ціни.

Надання інформації податковим органам під час перевірок трансфертного ціноутворення: Локальні файли можуть бути цінним ресурсом для податкових органів під час перевірок трансфертного ціноутворення, оскільки вони містять детальну інформацію про конкретні операції та економічний аналіз, використаний для визначення трансфертних цін. Згідно з дослідженням КРМГ, близько 60% спорів щодо трансфертного ціноутворення пов'язані із запитами на інформацію або документацію від податкових органів [149]. Наявність добре організованого та повного локального файлу може допомогти платникам податків ефективно відповідати на ці запити та сприяти вирішенню будь-яких спорів, що можуть виникнути.

Для управління ризиками трансфертного ціноутворення: Локальний файл може допомогти платникам податків проактивно вирішувати потенційні проблеми трансфертного ціноутворення та мінімізувати ризики недотримання вимог законодавства. За даними ОЕСР, спори щодо трансфертного ціноутворення є одними з найпоширеніших та найдорожчих видів спорів, з якими стикаються транснаціональні компанії, із середнім терміном вирішення близько 3,5 років [153]. Ретельно документуючи свою практику трансфертного ціноутворення та підтримуючи актуальний та повний локальний файл, платники податків можуть бути краще підготовлені до захисту своїх трансфертних цін та уникнення дорогих спорів.

Основні принципи, що регулюють документальне оформлення та звітність з трансфертного ціноутворення, включають такі:

1. Правдивість та достовірність: документи, які пов'язані з трансфертним ціноутворенням, повинні бути реальними та правдивими.
2. Повнота: всі документи, які пов'язані з трансфертним

ціноутворенням, повинні бути повні та заповнені необхідною інформацією.

3. Об'єктивність: ціни, які використовуються у трансфертному ціноутворенні, повинні відповідати ринковим умовам та

4. Справедливість: ціни, які використовуються у трансфертному ціноутворенні, повинні бути справедливими та реально відображати економічні умови угоди.

5. Прозорість: інформація, яка пов'язана з трансфертним ціноутворенням, повинна бути доступною та зрозумілою для всіх зацікавлених сторін.

Для забезпечення належного внутрішнього контролю та звітності з трансфертного ціноутворення підприємство повинно виконувати такі дії:

1. Створювати та використовувати систему документування, яка забезпечує правдивість, повноту та об'єктивність інформації.

2. Регулярно перевіряти інформацію, яку використовується у трансфертному ціноутворенні, щоб виправити неточності та помилки.

3. Створювати звіти та документи, які відображають результати трансфертного ціноутворення, такі як бухгалтерські звіти, облікові відомості, фінансові звіти тощо.

4. Надавати інформацію про трансфертне ціноутворення іншим зацікавленим сторонам, таким як фінансові управлінці, податкові органи, аудитори тощо.

Контроль та звітність з трансфертного ціноутворення є необхідними для забезпечення достовірності фінансової звітності, а також відповідності діяльності компанії законодавчим вимогам і стандартам бухгалтерського обліку.

Загалом, одним з важливих видів документації є локальний файл, який містить детальну інформацію про конкретні операції та економічний аналіз, використаний для визначення трансфертних цін.

За словами економіста Девіда Робертса, локальний файл виконує декілька

важливих функцій у процесі трансфертного ціноутворення. По-перше, він надає докази дотримання платником податків принципу "витягнутої руки", який вимагає, щоб трансфертні ціни встановлювалися так, як якщо б сторони не були пов'язаними і вели переговори на відстані витягнутої руки. Демонструючи аналіз та дані, використані для встановлення трансфертних цін, локальний файл допомагає платникам податків продемонструвати, що їхні трансфертні ціни відповідають ринковим цінам.

По-друге, локальний файл може надати цінну інформацію для податкових органів під час перевірок трансфертного ціноутворення. Економіст Філіп Б. Роффе зазначає, що локальний файл може допомогти податковим органам зрозуміти бізнес платника податків та конкретні операції, про які йде мова, що може сприяти вирішенню будь-яких спорів, які можуть виникнути.

Нарешті, локальний файл може слугувати корисним інструментом для платників податків в управлінні ризиками трансфертного ціноутворення. Економіст Кес ван дер Брук стверджує, що добре організований локальний файл може допомогти платникам податків проактивно вирішувати потенційні проблеми трансфертного ціноутворення та мінімізувати ризик недотримання вимог законодавства.

У розвинених країнах використання локальних файлів у трансфертному ціноутворенні регулюється спеціальними вимогами та інструкціями, встановленими податковими органами. Ці вимоги різняться в залежності від країни, але загалом очікується, що платники податків повинні вести локальний файл для кожної контрольованої операції, яка відповідає певним критеріям, наприклад, має вартість, що перевищує певний поріг, або пов'язана з нематеріальними активами [152].

Однією з ключових вимог до локальних файлів у розвинених країнах є те, що вони повинні містити детальний та всебічний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни контрольованої операції. Цей аналіз повинен включати пояснення вибору та застосування

методу трансфертного ціноутворення, а також детальний аналіз відповідних даних та порівняльних показників, використаних для обґрунтування трансфертної ціни.

Крім аналізу методу трансфертного ціноутворення, розвинені країни часто вимагають, щоб локальні файли включали інші види документації, такі як контракти та угоди, пов'язані з контрольованою операцією, фінансову звітність та іншу фінансову інформацію, а також інформацію про господарську діяльність та функції, що виконуються сторонами, які беруть участь в операції.

Іншим важливим аспектом локальних файлів у розвинених країнах є вимога щодо своєчасного та точного оновлення інформації. Очікується, що платники податків повинні підтримувати свої локальні файли в актуальному стані та оновлювати їх за необхідності для відображення змін у контрольованих операціях або економічних обставинах платника податків. Це може включати регулярний перегляд та оновлення локального файлу, а також надання додаткової документації, необхідної для обґрунтування будь-яких змін у трансфертних цінах.

Нарешті, у розвинених країнах локальні файли часто підлягають аналізу та перевірці податковими органами під час перевірок трансфертного ціноутворення. Від платників податків можуть вимагати надати доступ до своїх локальних файлів, а також пояснити та захистити зміст та аналіз, що міститься в них. Таким чином, платникам податків важливо забезпечити повноту, точність та належну організацію своїх локальних файлів з метою мінімізації ризику виникнення спорів або недотримання вимог законодавства з трансфертного ціноутворення [147].

Платники податків можуть зіткнутися з низкою проблем при створенні локального файлу для цілей трансфертного ціноутворення. Деякі з найпоширеніших проблем включають:

1. Збір та організація відповідної документації: У компаній можуть виникнути труднощі з визначенням та збором всієї відповідної документації,

необхідної для обґрунтування трансфертних цін, наприклад, контрактів, фінансової звітності та ділової документації. Це може бути особливо складно для компаній зі складними або різноманітними операціями, або для тих, які не ведуть ретельний облік на постійній основі.

2. Визначення відповідного методу трансфертного ціноутворення: Вибір найбільш прийняттого методу трансфертного ціноутворення для конкретної контрольованої операції може бути непростим завданням, оскільки існує безліч методів, кожен з яких має свої переваги та недоліки.

3. Демонстрація дотримання принципу "витагнутої руки": Компаніям може бути складно довести, що їхні трансфертні ціни відповідають принципу "витагнутої руки", особливо якщо вони не мають доступу до достовірних порівняльних даних або якщо контрольовані операції здійснюються за складних або незвичайних обставин.

4. Управління постійними оновленнями та змінами: Компанії можуть зіткнутися з труднощами в підтримці своїх локальних файлів в актуальному стані, особливо якщо їхні операції або механізми трансфертного ціноутворення зазнають частих змін. Це може вимагати постійних зусиль з перегляду та внесення змін до локального файлу, а також надання додаткової документації у разі необхідності.

З метою подолання перелічених вище проблем доцільно особливо увагу приділяти ретельному документальному підтвердженню кожної окремої контрольованої операції, а також своєчасному моніторингу змін в здійсненні трансфертного ціноутворення з метою внесення оперативних змін в звітність. До того ж, компаніям може знадобитися врахувати ряд факторів, таких як характер операції, наявність порівняльних даних та конкретні обставини сторін, що беруть участь в операції.

Практика розкриття локальних файлів у країнах Східної Європи, таких як Польща, Словаччина, Угорщина, Естонія, Литва та Латвія, може дещо відрізнятися залежно від конкретних законів та нормативно-правових актів

кожної юрисдикції. Однак, в цілому, ці країни запровадили регулювання трансфертного ціноутворення, яке вимагає від платників податків вести локальні файли щодо певних контрольованих операцій та надавати доступ до цих файлів податковим органам за їх запитом.

У Польщі, наприклад, правила трансфертного ціноутворення вимагають від платників податків вести локальний файл щодо будь-яких контрольованих операцій, які перевищують певний поріг (наразі 2 мільйони злотих), та надавати доступ до локального файлу податковим органам за запитом. Локальний файл повинен містити детальний аналіз методу трансфертного ціноутворення, використаного для визначення звичайної ціни контрольованої операції, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти та фінансова звітність [151].

Аналогічно, у Словаччині правила трансфертного ціноутворення вимагають від платників податків вести локальний файл щодо контрольованих операцій, які перевищують певний поріг (наразі 5 мільйонів євро), та надавати доступ до локального файлу податковим органам за запитом. Локальний файл повинен містити детальний аналіз застосованого методу трансфертного ціноутворення, а також підтверджуючу документацію, таку як контракти та фінансова звітність [152].

В Угорщині правила трансфертного ціноутворення вимагають від платників податків вести локальний файл щодо контрольованих операцій, які перевищують певний поріг (наразі 1 мільйон євро), та надавати доступ до локального файлу податковим органам на їх запит. Локальний файл повинен містити детальний аналіз застосованого методу трансфертного ціноутворення, а також супровідну документацію, таку як контракти та фінансова звітність [150].

В Естонії, Литві та Латвії також діють правила трансфертного ціноутворення, які вимагають від платників податків вести локальні файли та надавати доступ до них податковим органам за запитом. У цих країнах конкретні вимоги до локальних файлів, такі як види необхідної документації та порогові значення для їх застосування, можуть дещо відрізнятися.

В Україні практика подання платниками податків локального файлу регулюється Податковим кодексом України та іншими пов'язаними з ним нормативно-правовими актами. Згідно з цими правилами, платники податків зобов'язані вести локальний файл для певних контрольованих операцій та надавати доступ до локального файлу податковим органам на їх запит.

Платники податків, як правило, зобов'язані надавати доступ до своїх локальних файлів на запит податкових органів під час перевірок трансфертного ціноутворення або інших перевірок дотримання вимог законодавства. На практиці це може передбачати подання локального файлу в електронній або паперовій формі, або надання доступу до нього особисто чи за допомогою дистанційних засобів.

Платникам податків важливо забезпечити повноту, точність та належну організацію локальних файлів з метою мінімізації ризиків виникнення спорів або недотримання правил трансфертного ціноутворення. Платники податків також повинні бути готові пояснити та захистити зміст та аналіз, що містяться в їх локальних файлах, у разі необхідності [146].

Основними інструментами комплексного моніторингу транснаціональних корпорацій у сфері трансфертного ціноутворення є Майстер-файл та Звіт у розрізі країн (Country-by-Country (CbC) Report). Майстер-файл - це глобальний документ, який містить огляд загальної політики та практики трансфертного ціноутворення компанії, а Звіт по країнах - це глобальний документ, який містить інформацію високого рівня про діяльність компанії та практику трансфертного ціноутворення в розрізі окремих країн. Разом ці документи дають комплексне уявлення про практику трансфертного ціноутворення компанії та можуть допомогти податковим органам виявити потенційні проблеми або ризики у сфері трансфертного ціноутворення.

Згідно з Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Майстер файл та Звіт у розрізі країн "призначені для надання податковим адміністраціям кращого розуміння глобального розподілу доходів, економічної

діяльності та сплачених податків між країнами, в яких працює група МГК" (OECD, 2015). Надаючи таку інформацію, Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти податковим органам оцінити ризик недотримання правил трансфертного ціноутворення та визначити сфери для подальшого розслідування або аудиту.

Економісти Ернесто Кривеллі, Рууд де Моой та Майкл Кін [115] відзначив важливість Майстер-файлу та Звіту у розрізі країн у вирішенні питань трансфертного ціноутворення та запобігання ухиленню від сплати податків транснаціональними корпораціями. Він заявив, що "Майстер-файл та Звіт у розрізі країн є ключовими компонентами нового міжнародного стандарту автоматичного обміну податковою інформацією між країнами. Вони надають всебічний огляд глобальної діяльності та механізмів трансфертного ціноутворення багатонаціональних підприємств, що є важливим для податкових органів для оцінки ризику зловживань у сфері трансфертного ціноутворення та визначення сфер для подальших розслідувань".

Загалом, якщо систематизувати переваги використання Майстер файлу та Звіту у розрізі країн, можна виділити наступне:

1. Покращення прозорості та передбачуваності: Звіт "Майстер-файл" та Звіт у розрізі країн надають всебічний огляд політики та практики компаній у сфері трансфертного ціноутворення, що може сприяти підвищенню прозорості та передбачуваності у визначенні трансфертних цін. Майстер-файл та Звіт КІК надають чіткий та стислий огляд глобальної діяльності та механізмів трансфертного ціноутворення багатонаціональних підприємств, що є важливим для податкових органів для оцінки ризиків зловживань у сфері трансфертного ціноутворення та визначення сфер для подальших розслідувань [68].

2. Підвищення ефективності оцінки ризиків та аудиту: Майстер-файл та Звіт КІК можуть допомогти податковим органам оцінити ризик недотримання правил трансфертного ціноутворення та визначити сфери для

подальших розслідувань або перевірок. Це може підвищити ефективність процесу аудиту та дозволить податковим органам зосередити свої ресурси на сферах з підвищеним ризиком. Як зазначив економіст Девід Коллінз, Майстер-файл та Звіт КІК "надають податковим органам краще розуміння глобального розподілу доходів, економічної діяльності та сплачених податків між країнами, в яких працює група МГК, що має важливе значення для виявлення ризиків та сфер для подальших розслідувань".

3. Покращено узгодженість в оцінках трансфертного ціноутворення: Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти забезпечити узгодженість в оцінці трансфертних цін між різними платниками податків та галузями. Забезпечуючи стандартизований формат для розкриття інформації про трансфертне ціноутворення, Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти зменшити ризик непослідовності в оцінці трансфертного ціноутворення.

4. Покращення запобігання та вирішення спорів: Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти запобігти виникненню спорів між платниками податків та податковими органами, надаючи чіткий та всебічний огляд політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. У разі виникнення спору Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть також слугувати цінним доказом у вирішенні спору.

5. Зменшення навантаження на платників податків: Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти зменшити навантаження на платників податків при підготовці та веденні документації з трансфертного ціноутворення. Забезпечуючи стандартизований формат для розкриття інформації з трансфертного ціноутворення, Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти впорядкувати процес підготовки документації та зменшити ризик запитів на отримання додаткової інформації від податкових органів.

6. Покращено дотримання правил трансфертного ціноутворення: Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти платникам податків у

дотриманні правил трансфертного ціноутворення, надаючи чіткий та всебічний огляд політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. Це може зменшити ризик недотримання правил трансфертного ціноутворення та уникнути потенційних штрафів або пені.

7. Покращена порівнянність трансфертних цін: Зведений файл та Звіт у розрізі країн забезпечують стандартизований формат для розкриття інформації про трансфертне ціноутворення, що може покращити порівнянність трансфертних цін між різними платниками податків та галузями. Це може допомогти податковим органам легше порівнювати трансфертні ціни для забезпечення їх відповідності принципу "витягнутої руки".

8. Покращення податкової визначеності: Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть сприяти підвищенню податкової визначеності для платників податків, надаючи чіткий та всебічний огляд політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. Це може зменшити ризик виникнення спорів або судових розглядів з податковими органами та забезпечити більшу передбачуваність у визначенні трансфертних цін.

9. Посилення захисту прав платників податків: Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть допомогти захистити права платників податків, надаючи чіткий та всебічний огляд політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. Це може допомогти забезпечити визначення трансфертних цін відповідно до принципу "витягнутої руки" та зменшити ризик несправедливого або свавільного поведіння з боку податкових органів.

10. Підвищення справедливості в міжнародній податковій системі: Майстер-файл та Звіт у розрізі країн можуть сприяти підвищенню справедливості в міжнародній податковій системі, надаючи чіткий та всебічний огляд політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. Це може допомогти забезпечити визначення трансфертних цін відповідно до принципу "витягнутої руки" та запобігти ухиленню від сплати податків або розмиванню бази оподаткування транснаціональними корпораціями.

11. Покращена здатність виявляти та протидіяти розмиванню податкової бази й виведенню прибутку з-під оподаткування: Майстер-файл та звіт CbC (Country-by-Country Report) можуть допомогти податковим органам у виявленні ризиків BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), надаючи чіткий та всебічний огляд політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. Висвітлюючи сфери підвищеного ризику BEPS, Майстер-файл та звіт про контрольовані іноземні компанії (надалі – “КІК”) можуть сприяти податковим органам у виявленні та припиненні схем ухилення від оподаткування.

12. Посилення координації між податковими органами: Майстер-файл та звіт про контрольовані іноземні компанії (КІК) можуть покращити взаємодію між податковими органами, забезпечуючи стандартизований формат для розкриття інформації про трансфертне ціноутворення. Це сприяє ефективнішому обміну даними між податковими службами та підвищує результативність транскордонних податкових перевірок.

13. Збільшення податкових надходжень: Майстер-файл та звіт про контрольовані операції можуть сприяти збільшенню податкових надходжень шляхом надання податковим органам більш чіткого розуміння глобальної діяльності компанії та механізмів трансфертного ціноутворення. Це може допомогти податковим органам у виявленні та усуненні порушень у сфері трансфертного ціноутворення та забезпеченні сплати належної суми податку в кожній юрисдикції.

14. Підвищення цілісності податкової системи: Генеральний файл та Звіт з ТЦ можуть покращити цілісність податкової системи шляхом підвищення прозорості та послідовності у визначенні трансфертних цін. Це може допомогти зменшити ризик уникнення або ухилення від сплати податків та підвищити довіру громадськості до податкової системи.

15. Покращення управління ризиками для платників податків: Майстер-файл та Звіт з ТЦ можуть допомогти платникам податків в управлінні ризиками трансфертного ціноутворення, надаючи чіткий та всебічний огляд

політики та практики трансфертного ціноутворення компанії. Це може зменшити ризик виникнення спорів або судових розглядів з податковими органами та забезпечити більшу передбачуваність у визначенні трансфертних цін.

Основними ж проблемами створення та оперування документами прямо пов'язані із складністю застосування правил трансфертного ціноутворення та його комплексним та неоднозначним характером:

1. Відсутність чіткості або послідовності в регулюванні трансфертного ціноутворення: Правила трансфертного ціноутворення можуть бути складними та відрізнятися в різних юрисдикціях, що може створювати проблеми для платників податків у розумінні та дотриманні цих правил. Крім того, правила трансфертного ціноутворення можуть не застосовуватися послідовно до різних платників податків або галузей, що може створювати невизначеність та непослідовність у визначенні трансфертних цін.

2. Обмежена доступність порівнянних даних: Методи трансфертного ціноутворення часто ґрунтуються на використанні порівнянних даних для визначення звичайної ціни контрольованих операцій. Однак пошук надійних та релевантних порівняльних даних може бути проблематичним, особливо в галузях або на ринках, які недостатньо розвинуті або є вузькоспеціалізованими.

3. Складність доведення відповідності умов контрольованих операцій принципу "витагнутої руки": Платники податків можуть зіткнутися з труднощами при доведенні того, що ціни, встановлені в контрольованих операціях, відповідають принципу "витагнутої руки", особливо якщо контрольовані операції стосуються складних або вузькоспеціалізованих товарів або послуг.

4. Відсутність ресурсів або досвіду у сфері трансфертного ціноутворення: Багато платників податків можуть не мати необхідних ресурсів або досвіду для належної оцінки своїх трансфертних цін або для підготовки та ведення необхідної документації з трансфертного ціноутворення. Це може

створити проблеми з дотриманням правил трансфертного ціноутворення та наданням відповідей на запити податкових органів про надання інформації.

5. Ризик подвійного оподаткування: Трансфертне ціноутворення може створювати ризики подвійного оподаткування, коли один і той самий дохід оподатковується більш ніж в одній юрисдикції. Це може статися, якщо трансфертні ціни, встановлені платником податків, не відповідають принципу "витагнутої руки", а податкові органи різних юрисдикцій не погоджуються з відповідною трансфертною ціною.

6. Ризик виникнення спорів або судових розглядів: Трансфертне ціноутворення також може створювати ризики виникнення спорів або судових спорів між платниками податків та податковими органами. Спори можуть виникати у разі виникнення розбіжностей у тлумаченні нормативно-правових актів з питань трансфертного ціноутворення або якщо податкові органи ставлять під сумнів ринковий характер трансфертних цін, встановлених платником податків.

7. Складність трансфертного ціноутворення в умовах цифрової економіки: Розвиток цифрової економіки створив нові виклики у сфері трансфертного ціноутворення, оскільки традиційні методи трансфертного ціноутворення можуть не підходити для оцінки нематеріальних активів або цифрових послуг. Це може створити труднощі для платників податків при визначенні відповідних трансфертних цін для таких видів операцій, а для податкових органів - при оцінці їх відповідності принципу "витагнутої руки".

Для цілей трансфертного ціноутворення, майстер-файл може бути заповнений з використанням різних джерел інформації, залежно від типу операцій та характеристик компаній, які здійснюють ці операції. В таблиці 2.1 наведено порівняння різних джерел інформації, які можуть бути використані для заповнення майстер-файлу:

Таблиця 2.1

**Загальна характеристика джерел інформації з трансфертного
ціноутворення та їх опис**

Джерело інформації	Опис
Фінансова звітність	Звіти про фінансові результати, баланс та рух грошових коштів, які подаються державним регуляторним органам.
Внутрішній аудит	Аудиторські звіти, що проводяться внутрішніми службами компанії
Зовнішній аудит	Аудиторські звіти, що проводяться зовнішніми аудиторськими фірмами
Ринкова інформація	Інформація про ціни на подібні товари та послуги, що знаходяться на ринку
Інформація про трансферні ціни	Інформація про трансферні ціни, які застосовуються в інших компаніях, що здійснюють подібні операції

Наведені в таблиці 2.1 джерела інформації можуть бути використані окремо або в комбінації один з одним для заповнення майстер-файлу згідно з вимогами трансфертного ціноутворення.

Таким чином, специфіка трирівневого документування операцій з трансфертного ціноутворення полягає в застосуванні специфічних форм звітності для цілей контролю. Так, Майстер-файл та Звіт виступають важливими інструментами комплексного моніторингу транснаціональних корпорацій та відіграють вирішальну роль у забезпеченні дотримання правил трансфертного ціноутворення та запобіганні ухиленню від сплати податків. Крім того, локальний файл є важливим елементом документації з трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній. Надаючи докази дотримання принципу "витягнутої руки", слугуючи цінним ресурсом для податкових органів та допомагаючи управляти ризиками трансфертного ціноутворення, локальний файл є необхідним інструментом ефективної практики трансфертного ціноутворення та виступає важливим джерелом інформації для цілей податкового контролю.

2.2. Ускладнені кейси практичного застосування методів трансфертного ціноутворення платниками податків в Україні в межах підготовки локального файлу

Аналіз джерел інформації для трансфертного ціноутворення в умовах діджиталізації виступає важливим напрямом контролю застосування методів трансфертного ціноутворення платниками податків в Україні. При цьому саме діджиталізація безперечно спричинила позитивний вплив на прозорість інформації з трансфертного ціноутворення, попереджаючи більшість правопорушень в цій сфері.

Поряд із цим, аналіз практичного застосування методів трансфертного ціноутворення платниками податків в Україні в межах підготовки локального файлу показав наявність певних складнощів. Отже, виникає потреба узагальнення таких ускладнених кейсів.

Так, трансфертне ціноутворення передбачає, що платник податку обґрунтує, що ціна в контрольованих операціях відповідатиме принципу «витягнутої руки» [74]. Тобто платник має довести, що умови здійснення контрольованих операцій не відрізняються від умов, що застосовуються між непов'язаними особами у зіставних неконтрольованих операціях. При цьому логічним виступає аналіз внутрішніх зіставних операцій та порівняння умов таких операцій з умовами операцій, що потрапили під контроль відповідно до статті 39 Податкового кодексу України. Проте можуть мати місце випадки, коли операції з іншими нерезидентами не можуть бути використані як внутрішні зіставні операції через їх або відсутність, або значну відмінність.

В даному випадку можна скласти запит на інформацію щодо зіставних операцій з боку контрагента. Але такий запит зазвичай залишається без відповіді з огляду на наявність комерційної таємниці в такій інформації.

Отже, єдиним варіантом виступає використання загальнодоступних джерел інформації - комерційних баз даних, що допомагають обґрунтувати контрольовані операції згідно з вимогами Податкового Кодексу України.

Відповідно до Листа Державної Фіскальної Служби України від 29 жовтня 2015 року № 22908/6/99-99-19-02-02-15: «комерційні бази даних компаній, а саме Bureau Van Dijk (Orbis, TP Catalyst, RUSLANA), Інтерфакс (Спарк), ThomsonReuters, Bloomberg, можуть використовуватися як загальнодоступні джерела інформації про зіставні операції та осіб для встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу "витагнутої руки" згідно з п. "б" пп. 39.5.3.1 п. 39.5 ст. 39 Кодексу.» [43]

Умовно комерційні бази поділяються на дві групи – для товарних операцій і послуг та для нематеріальних операцій (відсотки, роялті тощо) [3]. В таблиці 2.2 узагальнено інформацію щодо таких баз даних.

Таблиця 2.2

Комерційні бази даних для обґрунтування товарних операцій та послуг

Назва бази даних	Опис	Напрями використання
Amadeus	містить інформацію про компанії в Західній і Східній Європі, переважно про приватні компанії, фінансові показники компаній в стандартному форматі для порівняння з фірмами в інших країнах, а також показники фінансової стійкості, інформацію про директорів, дослідження ринків тощо.	Аналіз операцій нерезидентів, коли стороною дослідження виступає контрагент
BvD Orbis	створена компанією «Bureau Van Dijk Electronic Publishing» та містить інформацію про більш ніж 300 мільйонів компаній по всьому світу.	Аналіз операцій нерезидентів, коли стороною є контрагент
Ruslana	створена Бюро Ван Дайк (лідер публікації бізнес інформації в країнах ЄС) та містить інформацію в розрізі кожної окремої компанії	Аналіз товарних операцій та послуг, коли стороною є платник податку.
TP Catalyst	містить інформацію по фінансовим показникам компаній, класифікованим згідно з Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne (Статистична класифікація економічної діяльності в Європейському співтоваристві)	Аналіз операцій нерезидентів, коли стороною дослідження виступає контрагент

Джерело: створено автором на основі [93-102]

Для обґрунтування нематеріальних операцій найпопулярнішими інформаційними ресурсами є бази даних ThomsonReuters, Bloomberg та RoyaltyRange. Опис даних ресурсів наведено в таблиці 2. 3.

Таблиця 2.3

Комерційні бази даних для обґрунтування нематеріальних операцій

Назва бази даних	Опис	Напрями використання
Bloomberg Professional	містить фінансову аналітику, новини та дані в умовах реального часу	Обґрунтування фінансових операцій (нарахування відсотків за кредитами або позиками)
RoyaltyRange	містить інформацію про ставки роялті у сфері інтелектуальної власності.	Обґрунтування операцій з нематеріальними активами (роялті, торгівельними марками тощо).
Thomson Reuters Eikon	містить інформацію про фінансові операції у державному та корпоративному секторі різних країн	Обґрунтування фінансових операцій (нарахування відсотків за кредитами або позиками)
Статистика Національного банку України	містить інформацію про відсоткові ставки за виданими кредитами/позиками підприємствам в Україні.	Обґрунтування фінансових операцій (нарахування відсотків за кредитами або позиками).

Джерело: створено автором на основі [93-102]

Особливі складнощі при визначенні контрольованих операцій виникають у випадках, коли такими операціями виступають операції з сировинними товарами (окрема категорія контрольованих операцій відповідно до Податкового кодексу України). При цьому під сировинними товарами розуміються товари, для яких непов'язані особи у якості орієнтира (еталона) для встановлення ціни неконтрольованих операцій використовують котирувальні ціни (згідно з пп. 39.3.3.4. Податкового кодексу України). Перелік

сировинних товарів затверджено постановою Кабінету Міністрів України №1221 від 9 грудня 2021 року.

Відповідно до правил трансфертного ціноутворення при здійсненні операцій із сировинними товарами пріоритетним є використання методу порівняльної неконтрольованої ціни. Під час обґрунтування контрольованих операцій із сировинними товарами порівняння ціни контрольованої операції може проводитись із ціною зіставних неконтрольованих операцій, які фактично здійснені платником податків або іншими особами з непов'язаними особами [4]. В разі відсутності внутрішніх зіставних операцій компанії варто звернутися до котирувальних цін.

З цією метою, Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, оприлюднює рекомендований (невиключний) перелік джерел інформації для отримання котирувальних цін на своєму офіційному веб-порталі до початку звітнього року.

В таблиці 2.4 наведено короткий огляд основних джерел інформації за групами товарів, що використовуються для обґрунтування контрольованих операцій з сировинними товарами.

Таблиця 2.4

Джерела інформації для обґрунтування контрольованих операцій з сировинними товарами

№	Назва бази даних	Категорії товарів, на які поширюється
1	2	3
1	Інформаційно-аналітичні продукти Refinitiv Holdings Ltd	ячмінь, кукурудза, пшениця, олія соняшникова та її фракції, напівфабрикати з вуглецевої сталі, відходи та брухт чорних металів, прокат з вуглецевої сталі та інші бруски/прути з вуглецевої сталі, вугілля кам'яне, кокс, нафта та нафтопродукти.
2	Інформаційно-аналітичні продукти аналітичної компанії IHS Markit Ltd	залізні руди та концентрати, кам'яне вугілля та кокс та напівкокс з кам'яного вугілля.

№	Назва бази даних	Категорії товарів, на які поширюється
1	2	3
3	Інформаційно-аналітичні продукти аналітичної компанії: Independent Commodity Intelligence Services (ICIS)	ринки хімічної продукції та енергетичні ринки.
4	Інформаційно-аналітичні продукти Державного підприємства "Держзовнішінформ"	товари промислового сектору
5	Інформаційно-аналітичні продукти Державного підприємства "Укрпромзовнішекспертиза"	основні групи сировинних товарів за галузевим принципом.
6	Інформаційно-аналітичні продукти компанії S&P Global Platts (S&P Global Inc.)	ячмінь, кукурудза, пшениця, олія соняшникова та її фракції, напівфабрикати з вуглецевої сталі, відходи та брухт чорних металів, прокат з вуглецевої сталі та інші бруски/прути з вуглецевої сталі, вугілля кам'яне, кокс, нафта та нафтопродукти.
7	Інформаційно-аналітичні продукти цінового агентства Argus Media Ltd	залізні руди, кам'яне вугілля, нафта та нафтопродукти, чавун, феросплави, відходи та брухт чорних металів, прокат з вуглецевої сталі та інші бруски/прути з вуглецевої сталі.

Джерело: створено автором на основі [93-102]

Оскільки умови контрольованих операцій з сировинними товарами можуть бути здійсненні на відмінних умовах ніж операції, що наведені в рекомендованих джерелах (різняться умови оплати, поставки, якість сировинних товарів тощо), Міністерство фінансів затвердило порядки встановлення відповідності умов контрольованої операції щодо сировинних товарів принципу «витагнутої руки», де наводиться детальна інструкція як коригувати умови таких операцій для зіставності для цілей методу

«порівняльної неконтрольованої ціни». Відповідний наказ від 18 січня 2022 року № 19 набрав чинності з 1 січня 2023 року.

Можна констатувати, що в умовах цифровізації аналіз контрольованих операцій за відсутності надійної інформації про внутрішні зіставні операції компанії не виступає проблемою у зв'язку з наявністю спеціалізованих баз даних.

Дискутивним та перспективним напрямом подальших досліджень є питання конкретного набору обов'язкових кроків відбору та їх параметрів, адже навіть при найменшій варіативності результати відбору, а отже і діапазон рентабельності може суттєво відрізнятись, що в подальшому може призводити до податкових спорів в рамках перевірок трансфертного ціноутворення [153].

Наступним ускладненим кейсом можна вважати визначення прибутку постійних представництв нерезидентів в Україні шляхом застосування методів трансфертного ціноутворення.

Так, станом на початок 2021 року за даними комерційної бази даних «Ruslana» в Україні налічується 7439 постійних представництв нерезидентів (надалі – «ПП»). Абсолютна більшість таких підприємств не декларують прибутку, адже їхні витрати фактично покриваються фінансуванням від материнської компанії.

До недавнього часу оподаткування таких постійних представництв здійснювалося за допомогою трьох методів: прямого (якщо ПП визначає прибуток), методу відокремленого балансу (побудова фінансової звітності ПП пропорційно звітності материнської компанії), методу коефіцієнта 0,7 (оподатковуваний прибуток визначається контролюючим органом як різниця між доходом та витратами, визначеними шляхом застосування до суми отриманого доходу коефіцієнта 0,7) [74]. Проте використання даних методів призводило до фактичної відсутності оподаткування більшості ПП в Україні.

Але починаючи із 01 січня 2021 року вступили в силу зміни до Податкового Кодексу, які скасували вказані вище методи встановлення

прибутку до оподаткування ПП, але задекларувати єдиний підхід, що базується на засадах трансфертного ціноутворення. Підпункт 141.4.7 п. 141.4 ст. 141 Кодексу визначив єдиний порядок оподаткування, відповідно до якого постійне представництво оподатковується в загальному порядку та визначає обсяг оподаткованого прибутку відповідно до положень ст. 39 (Трансфертне ціноутворення) цього Кодексу. [74]

В даному контексті доречно розкрити економічний ризик типового ПП в Україні при визначенні обсягу власного прибутку до оподаткування за правилами трансфертного ціноутворення. Наприклад, таке ПП здійснює виключно один тип операцій із материнською компанією – отримання фінансування для здійснення діяльності на території України. Оподатковуваний прибуток постійного представництва має відповідати прибутку незалежного підприємства, що здійснює таку саму або аналогічну діяльність у таких самих або аналогічних умовах і діє в повній незалежності від нерезидента, постійним представництвом якого воно є.

Розглянемо гіпотетичну можливість застосування методів ТЦУ для визначення прибутку ПП (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Методи ТЦУ для визначення прибутку ПП

Метод	Можливість застосування для визначення прибутку ПП
Порівняльної неконтрольованої ціни	Неможливо у зв'язку з відсутністю зіставних операції (внутрішніх чи зовнішніх)
Ціни перепродажу	Неможливо. Недоцільний для даного типу операцій.
Витрати плюс	Неможливо. Недоцільний для даного типу операцій.
Чистого прибутку	Можливий з певними обмеженнями
Розподіленого прибутку	Можливий, але надто трудомісткий

Джерело: складено автором на основі [74] [152]

Як видно з даної таблиці, перші три методи застосувати неможливо у зв'язку з відсутністю внутрішніх / зовнішніх зіставних операцій або загальною недоцільністю застосування таких методів до операцій отримання фінансування. П'ятий метод не є актуальним, адже вимагає великих транзакційних витрат (застосування цього методу насамперед вимагає наявності повної та детальної фінансової та комерційної інформації щодо обох учасників операції, що дуже складно на практиці) [152].

Таким чином, залишається лише метод чистого прибутку, який передбачає аналіз рівня чистої рентабельності щодо відповідної бази (наприклад, витрат, доходів, активів). Цей показник розраховується на основі контрольованої операції (або групи зіставних операцій). Останнім етапом є вибір належного фінансового показника для аналізу, оскільки, відповідно до ст. 39.3.2.4 ПКУ, він має бути незалежним від доходів та/або витрат, визначених у транзакціях між пов'язаними сторонами чи в контрольованих операціях.

Проаналізуємо рекомендовані показники рентабельності, що наведені у ст. 39.3.2.5. ПКУ (табл.2.6):

Таблиця 2.6

Вибір показника рентабельності для визначення прибутку ПП

Показник	Формула розрахунку	Можливість застосування для ПП, що отримує фінансування
валова рентабельність	відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг)	Ні. Недоцільні показники для методу чистого прибутку, адже валові показники призводить до викривлення у зв'язку з
валова рентабельність собівартості	відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг)	можливою різною обліковою політикою зіставних підприємств
чиста рентабельність	відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг)	Ні. Показник залежний від доходу (фінансування)

Показник	Формула розрахунку	Можливість застосування для ПП, що отримує фінансування
чиста рентабельність витрат	відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших)	Ні. Показник залежить від витрат, що прямо пов'язані з доходом (фінансування).
рентабельність операційних витрат	відношення валового прибутку до операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших)	Так. Операційні витрати – фактично єдиний незалежний від материнської компанії показник
рентабельність активів	відношення прибутку від операційної діяльності до поточної ринкової вартості необоротних та оборотних активів (крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів)	Ні. Можлива відсутність незалежних активів / капіталу (власність материнської компанії, оренда, тощо).
рентабельність капіталу	відношення прибутку від операційної діяльності до капіталу (сума необоротних та оборотних активів, крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів, крім поточних зобов'язань)	

**Джерело: складено автором на основі [74]*

Отже, метод чистого прибутку та показник рентабельності операційних витрат можна визначити як найбільш доцільну методологію для більшості ПП в Україні при визначенні прибутку до оподаткування та уникнути штрафних санкцій. Джерелом інформації про зіставні підприємства, що здійснюють аналогічну діяльність може слугувати комерційна база даних «Ruslana», що містить фінансову інформацію про компанії в Україні. Безперечно, все це

сприятиме зміцненню фінансової безпеки постійних представництв нерезидентів в Україні у контексті трансфертного ціноутворення.

Окремого дослідження потребують підходи до виконання коригування форвардних (ф'ючерсних) та спот цін для підвищення рівня зіставності при застосуванні методу порівняльної неконтрольованої ціни.

Зіставлення умов контрольованих операцій із умовами неконтрольованої операції можна виконувати лише у випадку, коли такі операції є зіставними, або відмінності, що заважають зіставності, можна нівелювати за допомогою коригувань.

Коригування порівнянності повинні розглядатись, якщо (і тільки якщо) очікується, що вони підвищать надійність результатів. Відповідні міркування з цього приводу включають істотність відмінності, щодо якої розглядаються коригування, якість даних, за умови їх коригування, мету коригувань та надійність підходу, використаного для проведення коригувань.

На практиці найбільш розповсюдженими є наступні види коригувань:

1) при використанні методу «порівняльної неконтрольованої ціни» в більшості випадків доцільно послідовно (у вказаному нижче порядку) застосовувати наступні коригування (включаючи, але не обмежуючись):

- коригування на терміни оплати;
- коригування на умови поставки;
- коригування на валюту розрахунків;
- коригування на обсяг;
- коригування умов контрактів (приведення ф'ючерсу до споту).

Останній вид коригувань вважається одним із найскладнішим та досі не має загальноприйнятого порядку здійснення.

Загалом, відповідно до світової практики біржової торгівлі, ф'ючерсним контрактом (далі – «Ф'ючерс») вважається стандартизований документ, що засвідчує зобов'язання купити або продати базовий актив у визначений термін та на встановлених умовах у майбутньому.

Аналогічне визначення Ф'ючерсу зазначено у пп. 14.1.45.4. ПКУ [74]:

«ф'ючерсний контракт (ф'ючерс) - стандартизований строковий контракт, за яким продавець зобов'язується у майбутньому в установлений строк (дата виконання зобов'язань за ф'ючерсним контрактом) передати базовий актив у власність покупця на визначених специфікацією умовах, а покупець зобов'язується прийняти базовий актив і сплатити за нього ціну, визначену сторонами контракту на дату його укладення.

Ф'ючерсний контракт виконується відповідно до його специфікації шляхом постачання базового активу та його оплати коштами або проведення між сторонами контракту грошових розрахунків без постачання базового активу.»

Ціна на Ф'ючерс є похідною від ціни на умовах Спот - ціна, за якою продаються реальний товар, цінні папери або валюта в даний час і в даному місці на умовах негайної поставки. Ціна Спот застосовується в біржовій торгівлі, щоб закрити зобов'язання за ф'ючерсними договорами, а також під час укладання угод Спот.

Для більшості товарів Ф'ючерсна ціна зазвичай є вищою ціни Спот. Це обумовлено витратами на зберігання, транспортування, страхування та інші витрати які будуть неминучі при поставці активу в майбутньому. Формування ціни ф'ючерсу із датою поставки t можна описати за наступною формулою:

$$\begin{aligned} \text{Ціна}_{\text{Ф'ючерс}, t} \\ = \text{Ціна}_{\text{Спот}} + \begin{matrix} \text{Витрати на зберігання активу, транспортування,} \\ \text{страхування, інші майбутні витрати} \end{matrix} \quad t \end{aligned}$$

Якщо Спот і Ф'ючерсну ціни зобразити графічно, то при наближенні дати виконання ф'ючерсного контракту графіки сходяться, тобто до моменту поставки товару ціна Ф'ючерсу дорівнює ціні Спот. Це пояснюється зниженням витрат з плином часу до нуля на дату поставки (рис. 2.1):

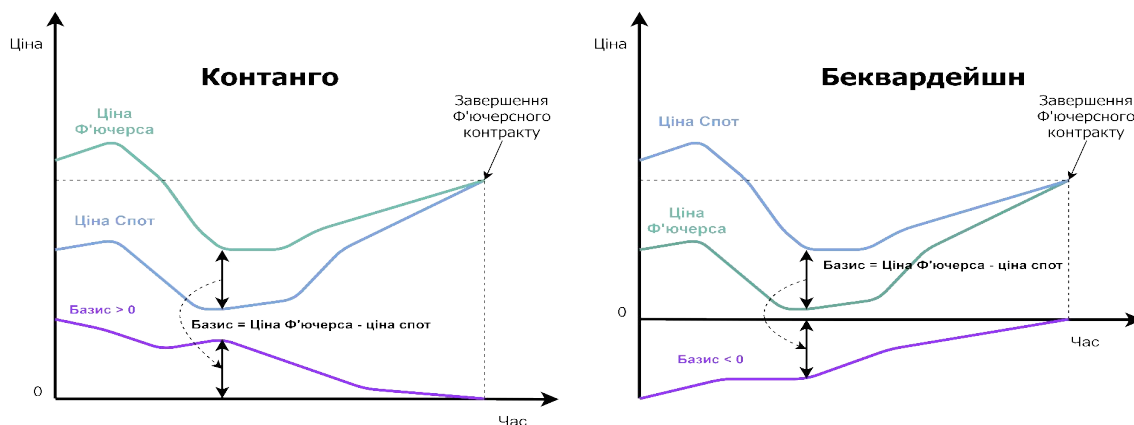

Рис. 2.1. Типові співвідношення Ф'ючерсною та Спот цін

Джерело: складено автором

На рисунку вище наведено два основні типи співвідношення Ф'ючерсної та Спот цін:

- Контанго – ситуація, коли Ф'ючерсна ціна протягом періоду котирування є вищою ціни Спот, тобто Ф'ючерсна ціна містить премію до ціни Спот (як і вказано у формулі вище - Витрати на зберігання активу, транспортування, страхування, інші майбутні витрати). Дана ситуація вважається нормальною, та є характерною для ринків фізичного товару (сільськогосподарської продукції, нафто-хімічної промисловості, металів, тощо).

- Беквардейшн - ситуація, коли Спот ціна протягом періоду котирування Ф'ючерсу є вищою ціни Ф'ючерсу, тобто Ф'ючерсна ціна містить дисконт від ціни Спот. Така ситуація зазвичай спостерігається на ринку деривативів, що продаються із дисконтом (наприклад, облігації).

Різницю між Ф'ючерсною ціною та ціною Спот за період t називають Базисом:

$$\text{Базис}_t = \text{Ціна}_{\text{Ф'ючерс},t} - \text{Ціна}_{\text{Спот}}$$

По завершенню котирування Ф'ючерсного контракту Базис наближається до нуля, а Ф'ючерсна та Спот ціни прирівнюються між собою.

Основною методологією розрахунку Спот цін із Ф'ючерсних цін є розрахунок показника базису, та коригування ф'ючерсних цін на базис протягом необхідного періоду (рис. 2.2.):

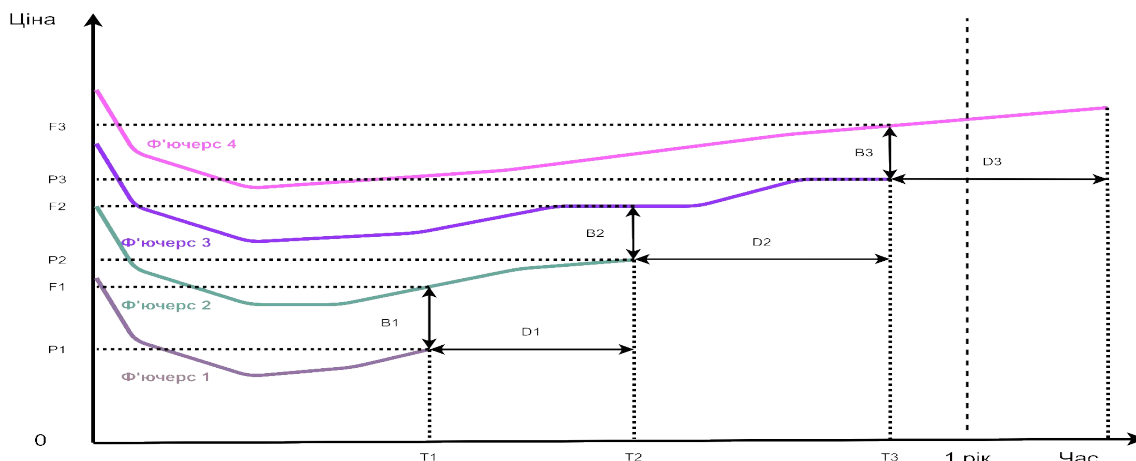

Рис. 2.2. Порядок визначення спот ціни протягом року

Джерело: складено автором

Для прикладу розглянемо ситуацію, що зображена на рисунку вище:

1. Протягом 1 року 3 Ф'ючерсні контракти (Ф'ючерс 1, Ф'ючерс 2, Ф'ючерс 3) закінчили свої котирування у час T_1 , T_2 , T_3 відповідно;
2. Як вже було описано вище, Ф'ючерсна ціна на дату завершення котирування відповідає ціні Спот. Таким чином, протягом року було визначено три ціни Спот: P_1 , P_2 , P_3 ;
3. Різниці між періодами ф'ючерсних контрактів знаходимо наступним чином: $D_1 = T_2 - T_1$; $D_2 = T_3 - T_2$; $D_3 = T_4 - T_3$;
4. Базиси для кожного періоду знаходимо як різницю між ціною Ф'ючерсу на певну дату та ціною Спот: $B_1 = F_1 - P_1$; $B_2 = F_2 - P_2$; $B_3 = F_3 - P_3$;
5. Середньоденний базис, що діяв протягом року: $V_{сер} = (B_1 + B_2 + B_3) / (D_1 + D_2 + D_3)$
6. Для знаходження Спот ціни на певну дату обирається котирування Ф'ючерсу, що є найближчим до закінчення котирування за мінусом середньоденного базису помноженого на кількість днів між датою котирування

та датою закінчення цього ф'ючерсу. Наприклад, Для знаходження ціни Спот у період між T1 і T2 буде застосовувано котирування Ф'ючерс 2. Таким чином, формула приведення Ф'ючерсної ціни до ціни Спот дорівнює:

$$\begin{aligned} \text{Ціна}_{\text{Спот}} &= \text{Ціна}_{\text{Ф'ючерсу, найближчого для закінчення котирування}} \\ &\quad - \text{Базис на день}_{\text{Середній}} \\ &\quad * \text{Кількість днів до закінчення котирування Ф'ючерсу} \end{aligned}$$

Не слід розглядати деякі коригування порівнянності, такі як щодо відмінностей у рівнях оборотного капіталу, як «рутинними» та безспірними, та розглядати деякі інші коригування, такі як щодо ризиків країни, як більш суб'єктивними, а тому такими, що вимагають додаткового доведення та надійності. Єдині коригування, які необхідно провести, – це ті, які дійсно покращать порівнянність.

Процес визначення та обґрунтування контрольованих операцій нерозривно пов'язаний із самою діяльністю підприємства та специфікою здійсненої конкретної операції, її обсягу, умов, розподілу функцій, ризиків та активів між компанією та її контрагентом.

Процес ідентифікації господарських операцій як контрольованих носить виключно індивідуальний характер та вимагає якісного та кількісного дослідження кожної конкретної операції.

Для того, щоб на практиці дослідити механізми визначення та обґрунтування контрольованих операцій використаємо практичний приклад діяльності підприємства в Україні. Для зручності досліджуване підприємство носитиме назву Компанія 1, а його контрагент у контрольованій операції – Компанія 2.

Отже, маємо ТОВ «Компанія 1», яка протягом 2019 року здійснювала Контрольовані операції із продажу ячменю 3-го класу та пшениці 3-го класу на користь ТОВ «Компанія 2». Компанія 1 не є виробником предмету операцій (зерна), а лише закупає його у безпосередніх виробників та здійснює його подальший перепродаж шляхом експорту на користь іноземних покупців. Компанія 1 визначала експортну ціну на дату продажу шляхом отримання

інформації від Одеського морського порту про середню експортну ціну (ринкову) на день операції. Всі ціни у всіх підрозділах вказані без ПДВ (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Інформація про операції із Компанія 2

Товар	Дата	Ціна, дол США/т	Об'єм,т	Курс	Умови поставки	Обсяг
Ячмінь	08.08.2019	148	1250,15	25,78	EXW	4 770 780,22
Ячмінь	03.09.2019	148	2560,4	25,69	EXW	9 736 447,51
Пшениця	15.08.2019	156	1422,4	25,63	EXW	5 687 304,8
Пшениця	09.09.2019	155	1621,3	26,00	EXW	6 534 638,89
Загальний обсяг =						26 729 171,43

Джерело: складено автором

Основною фіскального ризику у контексті трансфертного ціноутворення є ймовірність відсутності можливості якісного встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки».

Відповідно до пункту 102.1 статті 102 Податкового кодексу України, у разі проведення перевірки контрольованих операцій відповідно до статті 39 цього Кодексу, контролюючий орган має право самостійно визначити суму грошових зобов'язань платника податків не пізніше закінчення 2555 дня, що настає за останнім днем граничного строку подання податкової декларації. Це означає, що податкові органи мають право перевіряти такі операції протягом 7 років. Крім того, кожна операція аналізується відповідно до законодавства, чинного на момент її здійснення. Отже, операції, проведені у 2019 році, залишаються актуальними для перевірки та аналізу до кінця 2026 року.

На практиці підприємствам досить складно довести, що їх контрольовані операції дійсно відповідають принципу «витягнутої руки» у зв'язку із рядом зовнішніх та внутрішніх особливостей як компанії, так і групи в цілому. Головною метою є знаходження співставних операцій до контрольованої

операції, які здійснювались на ринкових умовах. У залежності від міри співставності операцій (аналогічність товару/послуги, однакові функції та ризику) використовується той чи інший метод трансфертного ціноутворення [74].

Фіскальні ризики можуть виникнути при обґрунтуванні товарів, що мають біржове котирування у зв'язку з високою різницею цін ринкової ціни товару на території України та регіону у якому функціонує біржа. З метою демонстрації такого ризику далі наведено порядок обґрунтування відповідності описаних у попередньому підрозділі Контрольованих операцій принципу «витагнутої руки».

Для здійснення обґрунтування відповідності умов Контрольованих операцій 1 та 2 (КО1 та КО2 відповідно) принципу «витагнутої руки» перш за все, необхідно визначити джерело інформації для порівняльних цін.

Податковий Кодекс України чітко визначає такі джерела: Для контрольованих операцій з вивезення у митному режимі експорту та/або ввезення у митному режимі імпорту товарів, що мають біржове котирування, встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витагнутої руки» з метою оподаткування доходів (прибутку, виручки) платників податків, що є сторонами контрольованої операції, здійснюється за методом порівняльної неконтрольованої ціни. Для встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу «витагнутої руки» використовується діапазон цін на такі товари, що склалися на товарній біржі. Перелік товарів, що мають біржове котирування, та світових товарних бірж для кожної групи товарів визначається Кабінетом Міністрів України [149].

Ячмінь (згідно УКТЗЕД 1003900000) за постановою КМУ №616 має біржові котирування, які відповідно до статті 39.2.1.3. ПКУ мають бути використаними як джерело інформації для обґрунтування відповідності умов принципу «витагнутої руки».

Пшениця (згідно УКТЗЕД 1001) за постановою КМУ №616 має біржові котирування, які відповідно до статті 39.2.1.3. ПКУ мають бути використаними як джерело інформації для обґрунтування відповідності умов принципу «витягнутої руки».

Постановою КМУ №616 для товару «ячмінь» (згідно УКТЗЕД 1003900000) як джерело інформації визначено Національну товарно-деривативну біржу (Індія) (National Commodity and Derivatives Exchange, NCDEX).

Постановою КМУ №616 для товару «пшениця» (згідно УКТЗЕД 1001) як джерело інформації визначено наступні біржі: Біржа Євронекст (Euronext, EuronextNV); Національна товарно-деривативна біржа (Індія) (National Commodity and Derivatives Exchange, NCDEX); Чиказька товарна біржа (Chicago Mercantile Exchange, CME)

На даний момент нормами Законів не роз'яснено, яку саме біржу (одну чи декілька) повинен обрати платник податків, також немає свідчень про можливість чи неможливість об'єднання даних бірж в один діапазон.

Компанія 1 детально проаналізувала перелічені вище біржі на предмет (табл. 2.8.): публічний доступ до інформації; можливість отримання інформації про ціни спот на певну дату протягом Звітного періоду.

Таблиця 2.8

Результати аналізу бірж, як джерел інформації для КО2

Характеристика	Euronext	NCDEX	CME
Доступ до офіційного сайту	https://www.euronext.com/en	https://ncdex.com/index.aspx	https://www.cmegroup.com
Наявні ціни	Ціни ф'ючерсні, опціони, індекси на певну дату	Ціни спот на певну дату	Ціни ф'ючерсні на певну дату

Джерело: складено автором на основі [147] [154] [161]

Таким чином, зважаючи на те, що купівля-продаж зерна у КО2 здійснювалася не на основі ф'ючерсного контракту, то вибір біржі для КО2 є очевидним – NCDEX.

Оскільки предмет Контрольованої операції є біржовим товаром (ячмінь) та керуючись підпунктом 39.2.1.3. ПКУ, діапазон цін розраховується згідно з порядком, визначеним в абзаці четвертому підпункту 39.3.2.3 цієї статті, на підставі біржових котирувань відповідного товару за декаду, що передуює проведенню контрольованої операції [74]. Тому періодом для аналізу було обрано декаду, що передуює даті кожної окремої поставки в межах Контрольованої операції (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Періоди діапазонів цін да КО1 та КО2

Товар	КО	Дата КО	Діапазон (включно)	
			із	по
Ячмінь 3-го класу	КО1	08.08.2019	29.07.2019	07.08.2019
Ячмінь 3-го класу	КО1	03.09.2019	24.08.2019	02.09.2019
Пшениця 3-го класу	КО2	15.08.2019	05.08.2019	14.08.2019
Пшениця 3-го класу	КО2	09.09.2019	30.08.2019	08.09.2019

Джерело: складено автором

Ціни на біржі NCDEX вказані у рупіях за 1 центнер, а в Контрольованих операціях у доларах США за 1 тону, таким необхідно конвертувати дані біржі у долари США за 1 тону. Для цього скористаємося офіційним сайтом НБУ [92], та отримаємо курс на день 1000 руп – грн та 100 дол – грн, після чого проведемо конвертацію рупій у долари за крос курсом (розрахунок наведений у Додатку А).

Отже, для поставки Ячменю від 08.08.2019 маємо наступні результати (табл. 2.10):

Таблиця 2.10

Ціни, що склалися на ячмінь на біржі NCDEX за декаду до 08.08.2019

Дані біржі NCDEX		Конвертація		У порядку зростання	
Дата	Рупій/ центнер	Курс Руп/дол	Дол США/т	№	Дол США/т
31.07.2019	1436,25	64,16	223,85	1	222,92
31.07.2019	1438,55	64,16	224,21	2	223,18
04.08.2019	1442,1	63,68	226,47	3	223,71
04.08.2019	1440,2	63,68	226,17	4	223,85
03.08.2019	1434,65	63,68	225,29	5	224,21
03.08.2019	1441,8	63,68	226,41	6	224,54
02.08.2019	1439,3	64,10	224,54	7	225,29
02.08.2019	1433,95	64,10	223,71	8	226,17
01.08.2019	1432,5	64,19	223,18	9	226,41
01.08.2019	1430,85	64,19	222,92	10	226,47

Джерело: складено автором на основі [164], Додаток А.

Розрахунок ринкового діапазону цін проводимо відповідно до Порядку розрахунку діапазону цін (рентабельності) та медіани такого діапазону для цілей трансфертного ціноутворення (табл 2.11):

Таблиця 2.11

Діапазон цін для поставки ячменю від 08.08.2019

Кількість цін	Нижній кuartиль	Медіана	Верхній кuartиль
10	223,71	224,37	226,17

Джерело: складено автором на основі [165]

Нижній кuartиль вираховуємо наступним чином: $10 \times 0,25 = 2,5$, оскільки число не ціле, то нижній кuartиль відповідає третій позиції і дорівнює 223,71 (доларів США за 1 тонну).

Медіану вираховуємо наступним чином: $10 \times 0,5 = 5$, оскільки число ціле, то медіана відповідає середньому арифметичному між п'ятою та шостою позицією і дорівнює $(224,21+224,54)/2 = 224,37$ (доларів США за 1 тонну).

Верхній кuartиль вираховуємо наступним чином: $10 \times 0,75 = 7,5$, оскільки число не ціле, то верхній кuartиль відповідає восьмій позиції і дорівнює 226,17 (доларів США за 1 тонну).

Отримані результати свідчать, що ціна Товару в межах Контрольованої операції 1 з продажу ячменю перебувають поза межами розрахованого на основі даних біржі ринкового діапазону цін (є нижчою нижнього кuartиля діапазону) (рис. 2.3):

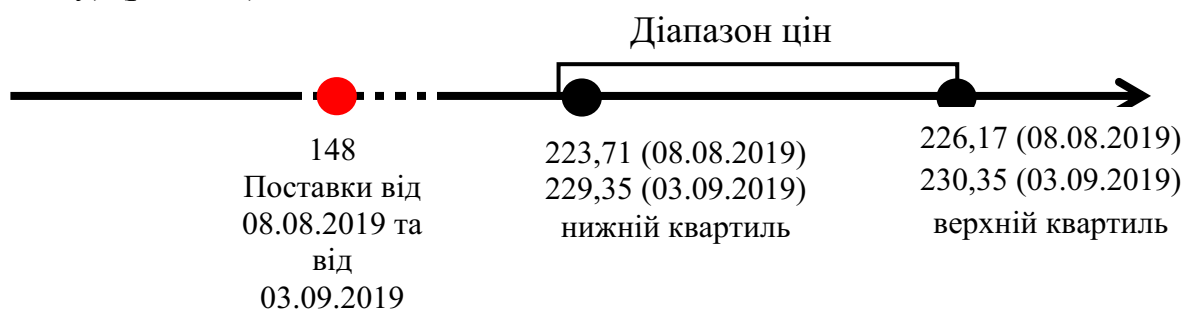

Рис. 2.3. Порівняння ціни за поставками ячменю із ринковим діапазоном
Джерело: складено автором

Відповідно до пункту 39.5.4. ПКУ, у разі застосування платником податків під час здійснення контрольованих операцій умов, що не відповідають принципу «витягнутої руки», платник податків має право самостійно провести коригування ціни контрольованої операції і сум податкових зобов'язань за умови, що це не призведе до зменшення суми податку, що підлягає сплаті до бюджету, розрахувавши свої податкові зобов'язання відповідно до [74]:

- максимального значення діапазону цін (рентабельності), якщо ціна/показник рентабельності контрольованої операції була вище максимального значення діапазону цін (рентабельності);

- мінімального значення діапазону цін (рентабельності), якщо ціна/показник рентабельності контрольованої операції була нижче мінімального значення діапазону цін (рентабельності).»

Отже, здійснюючи самостійні коригування фінансового результату поставки ячменю від 08.08.2019 в межах Контрольованої операції 1, Компанія 1 обрала мінімальне значення ринкового діапазону цін (нижній кuartиль), оскільки ціна поставки була нижчою нижнього кuartилю ринкового діапазону цін. Сума коригування фінансового результату до оподаткування за даною операцією складає (надалі – «СКФР»):

$$\text{СКФР} = (\text{Нижній кuartиль} - \text{Ціна в КО1}) * \text{Кількість в КО1} * \text{Курс на дату}$$

$$\text{Отже, СКФР (КО1 від 08.08.2019)} = (223,71 - 148) * 1250,15 * 25,78 = 2\,440\,047,52 \text{ грн.}$$

$$\text{СКФР (КО1 від 03.09.2019)} = (229,35 - 148) * 2560,40 * 25,69 = 5\,352\,060,56 \text{ грн.}$$

Таким чином, Компанія 1 повинна збільшити свій прибуток до оподаткування на 2 440 047,52 грн. за результатами поставки ячменю від 08.08.2019 в межах КО1.

Сума податку на прибуток, який додатково буде сплачений Компанією 1 складає:

$$\text{Додатковий ПП (КО1 від 08.08.2019)} = 0,18 * 2\,440\,047,52 = 439\,208,55 \text{ грн.}$$

$$\text{Додатковий ПП (КО1 від 03.09.2019)} = 0,18 * 5\,352\,060,56 = 963\,370,90 \text{ грн.}$$

Провівши аналогічні розрахунки ринкових діапазонів та провівши аналіз відповідності Контрольованої операції 2 принципу витягнутої руки було отримано наступні результати (детальний розрахунок у Додатку Б):

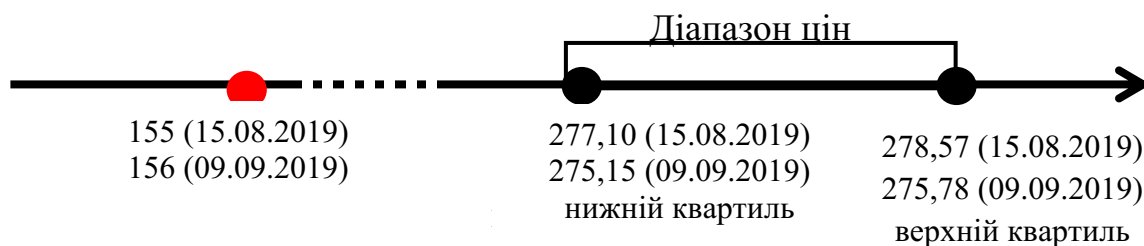

Рис. 2.4. Порівняння ціни за поставками ячменю із ринковим діапазоном

Джерело: складено автором

Узагальнені результати проведених розрахунків наведені у таблиці нижче (табл. 2.12):

Таблиця 2.12

Загальні результати економічного аналізу КО1 та КО2

КО	Ціна, дол	Об'єм, т	Діапазон (квартилі), Дол США		Різниця	Сума, дол США	Курс	Сума коригувань фін. результату, грн	Сума додатко- вого ПП
			Ниж- ній	Верх- ній					
КО1	148	1250,15	223,71	226,17	75,71	94648,857	25,78	2440047,52	439208,55
КО1	148	2560,40	229,35	230,35	81,35	208300,36	25,69	5352060,56	963370,90
КО2	156	1422,40	277,10	278,57	121,10	172248,79	25,63	4414853,86	794673,69
КО2	155	1621,30	275,15	275,78	120,15	194807,06	26,00	5065603,67	911808,66
					Сума =	670005,07		17272565,62	3109061,81

Таким чином, за результатами всіх Контрольованих операцій, Компанія 1 повинна відкоригувати свій фінансовий результат (збільшити прибуток до оподаткування) на 17 272 565,2 грн. та додатково сплатити 3 109 061,81 грн. до державного бюджету у вигляді податку на прибуток підприємств.

Загальна картина виникнення даного фіскального ризику виглядає наступним чином (рис. 2.5):

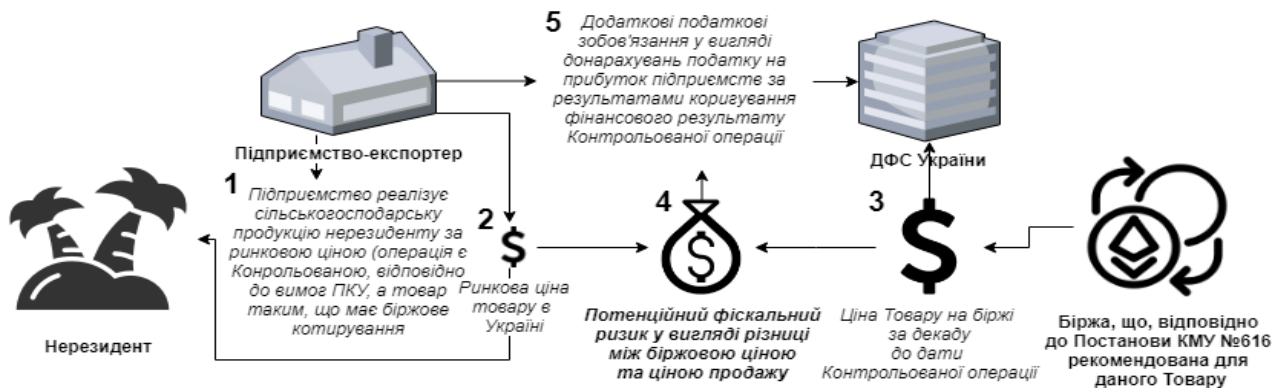

Рис.2.5. Фіскальний ризик експортерів сільськогосподарської продукції

Джерело: складено автором

Результат може бути шокуючим для підприємства в Україні, адже як вже було вказано у попередньому підрозділі, ціноутворення на Товар було орієнтоване на реальну середню експорту ціну і фактично ціна мала б відповідати принципу «витягнутої руки» адже Компанія 1 за такою ж ціною продавала Товар іншим контрагентам в Україні та закордон. Проте, законодавство України (ПКУ) вимагає застосування бірж, а ціна на біржі є значно вищою. Саме таким чином і виникає великий фіскальний ризик при здійсненні операцій із експорту товарів, що мають біржове котирування (зокрема зернових) в межах контрольованих операцій.

На даний момент вирішення даної проблеми можливе через застосування більш детального аналізу співставності товарів, що були продані в межах КО1 та КО2, ринків, в межах яких були продані КО1 та КО2 та ринку, на якому працює біржа, тощо. Найбільш чітким аналіз співставності можна провести стосовно якісних характеристик Товару, адже така інформація наявна та порівнювана.

Таким чином, здійснивши комплексний аналіз співставності Товару в межах КО1 Компанія 1 отримала наступні результати (табл. 2.13):

Таблиця 2.13

Аналіз співставності Товару в межах КО1 для біржі NCDEX

Характеристика	Біржа NCDEX	Ячмінь в КО1	Співставність
Зернова домішка (пошкоджене зерно)	4% макс.	2,0 %	Можлива
Сміттєва домішка	1% макс.	2,5%	Не можлива
- мінеральна	0,25% макс.	-	-
-органіка	0,1% макс.	2,5%	Не можлива
Вологість	12,0% макс.	14,5%	Не можлива

Джерело: складено автором на основі [164]

На основі представленої вище інформації Компанія 1 зробила висновок про те, що Національна товарно-деривативна біржа (Індія) (National Commodity and Derivatives Exchange, NCDEX) не є співставним джерелом інформації для обґрунтування умов КО1 принципу «Витягнутої руки», адже якість зерна, що була продана в межах КО1 є значно нижчою ніж та, що котирується на біржі. Значно перевищено такі максимальні нормативні показники: сміттєва домішка, органічна сміттєва домішка, вологість.

Аналогічний аналіз було проведено стосовно пшениці в межах КО2 (табл. 2.14):

Таблиця 2.14

Аналіз співставності Товару в межах КО2 для бірж

Характеристика	Euronext	NCDEX	CME	КО2	Співставність
Зернова домішка (пошкоджене зерно)	4% макс.	5% макс.	8% макс.	6,4%	Можлива для CME
Сміттєва домішка	2% макс.	1% макс.	2% макс.	2,7%	Не можлива
- мінеральна	-	0,25% макс.	-	0,40 %	Не можлива
-органіка	-	0,1% макс.	-	-	-
Число падання	220 с мін.	-	230 с мін.	350 с	Можлива

Вологість	15%	11% макс.	14% макс.	12,6 %	Не можлива для NCDEX
Натура	760 г/л мін.	760 г/л мін.	760 г/л мін.	810 г/л	Можлива
Клейковина:	-	-	23% мін.	13,0%	Не можлива
Масова частка білка	11%	-	11,5%	11,7%	Не можлива

Джерело: складено автором на основі [147] [151] [164]

На основі представленої вище інформації Компанія зробила наступні висновки:

1) Біржа Євронекст (Euronext, EuronextNV) не є співставним джерелом інформації для обґрунтування умов КО2 принципу «Витягнутої руки», адже:

- Сайт біржі містить інформацію лише про ціни, що склалися на ф'ючерси, індекси та інші деривативи, тобто немає можливості перевірити реальну ціну спот на певну дату;

- Показники зернової домішки у Контрольованих операціях 1 та 2 є значно вищими біржових вимог, що свідчить про нижчу якість зерна, що було продано в межах КО2.

2) Національна товарно-деривативна біржа (Індія) (National Commodity and Derivatives Exchange, NCDEX) не є співставним джерелом інформації для обґрунтування умов КО2 принципу «Витягнутої руки», адже:

- Якість зерна, що була продана в межах КО2 є значно нижчою ніж так, що котирується на біржі, значно перевищено такі максимальні нормативні показники: зернова домішка, сміттєва домішка, мінеральна сміттєва домішка, органічна сміттєва домішка, вологість.

3) Чиказька товарна біржа (Chicago Mercantile Exchange, CME) не є співставним джерелом інформації для обґрунтування умов КО2 принципу «Витягнутої руки», адже:

– Сайт біржі містить інформацію лише про ціни, що склалися на ф'ючерси та інші деривативи, тобто немає можливості перевірити реальну ціну спот на певну дату;

– Показники вмісту клейковини у Товарі, що був проданий в межах КО2 є значно нижчими вимоги на біржі (13,1% проти мінімального порогу 23% на біржі).

На думку Компанії 1, перелічені вище фактори суттєво впливають на ціну товару. Виміряти у вартісному вираженні відмінності Товарів є неможливо для цілей коригування, адже виходячи із відмінностей у характеристиках Товару, можна стверджувати про різне цільове призначення зерна, що було продано в межах КО1 та КО2 та зерна, що котирується на біржах. Якість зерна, проданого в межах КО1 та КО2 є значною мірою меншою, ніж того, що котирується на біржах.

Таким чином, жодна із бірж, що зазначені у Постанові КМУ №616 (для товарів «ячмінь» та «пшениця») не надає співставної інформації для обґрунтування умов Контрольованих операцій 1 та 2 принципу «Витягнутої руки».

Виконуючи вимоги ПКУ, Компанія 1 звернулася до бірж, що надають інформацію про ціни на Товари, що були продані в межах КО1 та КО2. Враховуючи специфіку ринку та географічне розташування, Компанія в першу чергу проаналізувала наявні українські біржі та інші інформаційні джерела, що надають аналогічну інформацію (Повні результати пошуку наведено в Додатку В).

Результати проведеного аналізу свідчать про наявність двох потенційних джерел інформації:

Електронна зернова біржа України «Graine Trade» (надалі– «Грейн Трейд»). Режим доступу: <https://graintrade.com.ua>. Сайт біржі пропонує Таблицю, у якій вказана інформація про ціни на конкретні дати у розрізі

контрагентів, культури, об'єму, ціни, умови поставки та базису поставки. Серед наявних культур є: пшениця 3-го класу (КО2), ячмінь (КО1).

Інформаційний ресурс «Tripoli» (надалі – «Тріполі»). Режим доступу: <https://tripoli.land>. Сайт пропонує розділ «Аналітика», у якому вказана інформація про середні ціни по різних культурам на конкретні дати, що сформовані як середні серед українських портів та елеваторів. Серед наявних культур є: пшениця 3-го класу (КО1), ячмінь (КО3).

Таким чином, Компанія як основне джерело інформації обрав Електронну зернову Біржу Грейн Трейд, так як дане джерело має статус Біржі.

Далі, Компанія 1 здійснює аналіз КО1 та КО2 на відповідність принципу витягнутої руки аналогічно до того, як це було продемонстровано у підрозділі 2.2. проте із використанням даних Біржі Грейн Трейд.

Ціни на біржі Грейн Трейд вказані у грн за 1 тону, тому, Компанія 1 прийняла рішення конвертувати їх у дол США за 1 тону, щоб отримати порівнювану інформацію про ціни, що склалися на біржі.

Отже, для поставки ячменю в межах КО1 від 08.08.2019 було отримано наступну вибірку цін (табл. 2.15):

Таблиця 2.15

**Ціни, що склалися на ячмінь на біржі Грейн Трейд за декаду до
08.08.2019**

Дані біржі Грейн Трейд		Конвертація		Вибірка у порядку зростання	
Дата	Середня ціна грн/т без ПДВ	Курс НБУ	Середня ціна дол/т без ПДВ	№	Середня ціна дол/т без ПДВ
07.08.2019	3845,069	2584,289	148,7863	1	136,5948
05.08.2019	3718,452	2588,575	143,6486	2	138,6686
04.08.2019	3748,111	2588,575	144,7944	3	139,1989
03.08.2019	3605,833	2590,418	139,1989	4	143,6486
02.08.2019	3585,564	2585,707	138,6686	5	143,9458
01.08.2019	3531,629	2585,479	136,5948	6	144,7944
29.07.2019	3728,258	2590,044	143,9458	7	148,7863

Джерело: складено автором на основі [14]

Розрахунок ринкового діапазону цін проводимо відповідно до Порядку розрахунку діапазону цін (рентабельності) та медіани такого діапазону для цілей трансфертного ціноутворення (табл. 2.16):

Таблиця 2.16

Діапазон цін для поставки ячменю від 08.08.2019

Кількість цін	Нижній кuartиль	Медіана	Верхній кuartиль
7	138,6686	143,6486	144,7944

Джерело: складено автором на основі [6,19].

Нижній кuartиль вираховуємо наступним чином: $7 \times 0,25 = 1,75$, оскільки число не ціле, то нижній кuartиль відповідає другій позиції і дорівнює 138,6686 (доларів США за 1 тонну). Медіану вираховуємо наступним чином: $7 \times 0,5 = 3,5$, оскільки число не ціле, то медіана відповідає четвертій позиції і дорівнює 143,6486 (доларів США за 1 тонну). Верхній кuartиль вираховуємо наступним чином: $7 \times 0,75 = 5,25$, оскільки число не ціле, то верхній кuartиль відповідає шостій позиції і дорівнює 144,7944 (доларів США за 1 тонну).

Отримані результати свідчать, що ціна Товару в межах Контрольованої операції 1 з продажу ячменю за поставкою від 08.08.2019 перебуває поза межами розрахованого на основі даних біржі ринкового діапазону цін (є вищою верхнього кuartиля діапазону) (рис. 2.6):

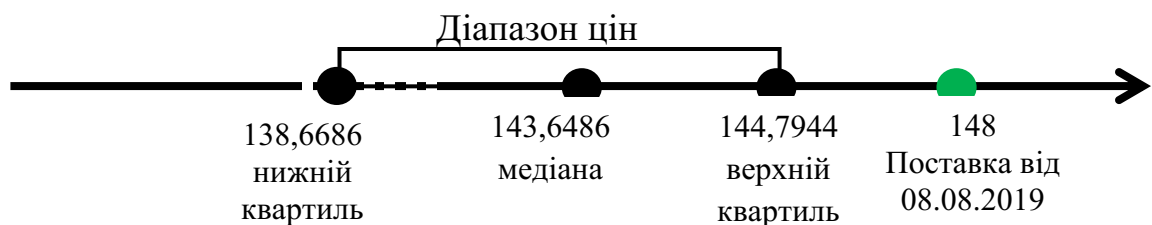

Рис. 2.6. Порівняння ціни за поставкою ячменю від 08.08.2019 із ринковим діапазоном

Оскільки Компанія 1 є продавцем в межах КО1, то коригування фінансового результату (зменшення ціни) призведе до зменшення податкових зобов'язань. Таким чином поставка ячменю від 08.08.2019 в межах КО1 вважається такою, що відповідає принципу «витягнутої руки».

Провівши аналогічні розрахунки ринкових діапазонів та провівши аналіз відповідності Контрольованих операцій 1 та 2 принципу витягнутої руки було отримано наступні результати (детальний розрахунок у Додатку Г) (табл. 2.17):

Таблиця 2.17

Загальні результати економічного аналізу КО1 та КО2

КО	Ціна, дол	Об'єм,т	Діапазон (квартилі), Дол США		Результат	Відповідність принципу витягнутої руки
			Нижній	Верхній		
КО1	148	1250,15	138,6686	144,7944	Вище верхнього квартилю	Відповідає
КО1	148	2560,40	142,1317	146,7620	Вище верхнього квартилю	Відповідає
КО2	156	1422,40	141,5403	142,2630	Вище верхнього квартилю	Відповідає
КО2	155	1621,30	143,9173	74,9839	Вище верхнього квартилю	Відповідає

Джерело: складено автором.

Отримані результати свідчать, що умови Контрольованої операції 1 та Контрольованої операції 2 відповідають принципу «витягнутої руки».

Компанія 1 може уникнути фіскального ризику у вигляді сплати додаткового податку на прибуток у розмірі 3 109 061,81 грн. завдяки правильному аналізу співставності та пошуку адекватного джерела порівняння. Проте, Компанія 1 повинна бути готовою до захисту результатів свого аналізу у разі виникнення питань з боку Державної Фіскальної Служби у зв'язку із незастосуванням біржі, що зазначена у переліку бірж.

Особливої уваги потребує питання визначення порядку обґрунтування контрольованих операцій за нарахування відсотків за позикою шляхом порівняння із дохідністю облігацій.

Наприклад, в українського підприємства наявні Контрольовані операції із нарахування відсотків за отриманою позикою від пов'язаного нерезидента:

Вихідні параметри кредитної угоди наведені у таблиці 2.18.

Таблиця 2.18

Параметри Кредитної угоди № П1-140119 від 17.01.2019

Параметр	Значення
Дата Контракту	17.01.2019
Термін	31.01.2021 (більше 1 року)
Сума позики по Контракту (актуальна на дату КО)	1 150 000,00 дол США
Валюта погашення	Дол США
Відсоткова ставка (актуальна на дату КО)	Фіксовано 9,5 %
Виплати відсотків	До останнього дня позики
Забезпечення	Відсутнє

У зв'язку з відсутністю інформації про внутрішні зіставні операції / зіставні операції контрагента, Компанія прийняла рішення застосувати відкрите джерело – комерційну базу даних Thomson Reuters Eikon [2], що містить інформацію про кредитні угоди та угоди за операціями позики (облігації), які укладені в державному та корпоративному секторі по всьому світі.

Пошук зіставних угод буде здійснено за допомогою інструменту «Advanced search» серед розділів кредити «Loans» та облігації «Government and Corporate Bonds (GOVSRCH)».

Важливим фактором пошуку зіставних операцій є кредитний рейтинг таких операцій. Для цього необхідно визначити кредитний рейтинг аналізованої Компанії (Компанія), як незалежного суб'єкта господарювання.

Нажаль, ПКУ не містить порядку, методології, чи посилань на джерела щодо визначення кредитного рейтингу.

Комерційна база даних Thomson Reuters Eikon містить інформацію про кредитні рейтинги операцій позик, що складені міжнародними рейтинговими агентствами Moody's та Fitch Ratings. Відповідно, у Компанії немає можливості розрахувати кредитний рейтинг за методологією вказаних агентств, адже вона не є публічно відкритою.

Тому Компанія прийняла рішення про застосування рейтингу, який був присвоєний Україні міжнародними рейтинговими агентствами і діяв на дату аналізу операції. У процесі пошуку застосовуватиметься діапазон кредитних рейтингів обраних агентств, що є на одну чи дві позиції вище та нижче від визначеного у аналізі кредитного рейтингу, оскільки така розбіжність не здійснюватиме суттєвий вплив на результат аналізу та збільшить кількість зіставних угод.

Таким чином, Фільтр «Issue Rating» був визначений із врахуванням кредитного ризику України, що діяв протягом Звітного періоду із допуском відмінності на дві позиції (вище або нижче) відповідного рейтингового агентства (табл. 2.19):

Таблиця 2.19

Параметри визначення кредитного рейтингу зіставних угод

Рейтингове агентство та база для відбору рейтингу	Кредитний рейтинг України щодо довгострокових позик в іноземній валюті, що діяв на дату укладання договору позики	Діапазон для пошуку зіставних аналогів
Moody's (Long-Term Issuer Credit Rating)	«Саа1» (21.12.2018)	«Саа3» – «Саа1» – «В2»
Fitch Ratings (Long-Term Issuer Default (Credit) Rating)	«В-» (26.10.2018)	«ССС» – «В-» – «В+»

Пошук в базі кредитів «Loans»

Станом на 01.03.2023 у розділі «Loans» інструменту «Advanced search» комерційної бази даних Thomson Reuters Eikon знаходиться всього 78 913 угод:

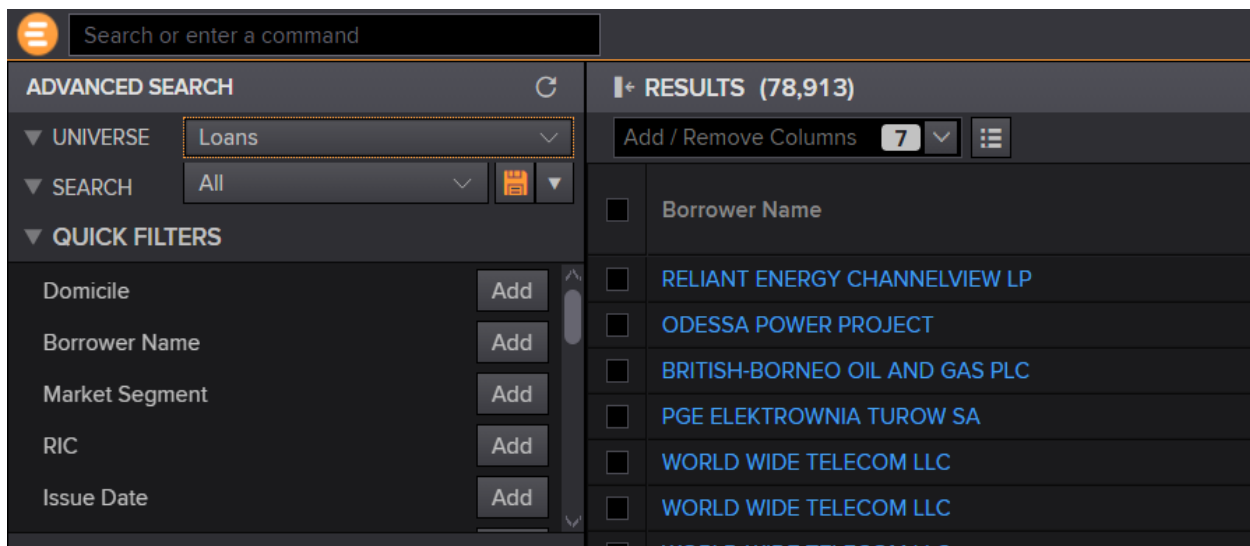

Рис. 2.7. База Loans

Джерело: створено автором на основі [168]

Компанія послідовно застосувала наступні основні параметри пошуку:

Дата угоди. Критеріями пошуку встановлено дату угоди, що відповідає календарному року дати укладання кредитної угоди № П1-140119 від 17.01.2019 (тобто від 01.01.2019 по 31.12.2019)

Термін надання кредиту. Критеріями пошуку встановлено термін, який відповідає середньостроковому терміну надання кредиту / позики в аналізованій операції як найбільш зіставний період (до 3 років (до 36 місяців)).

Кредитний рейтинг. У автоматизовану вибірку були включені цінні папери із наявним присвоєним рейтингом міжнародного агентства Moody's або Fitch, що є зіставним із визначеним у таблиці 2.19.

В результаті застосування лише трьох вказаних вище критеріїв пошуку не було знайдено жодної потенційно зіставної до Контрольованої операції 3 угоди:

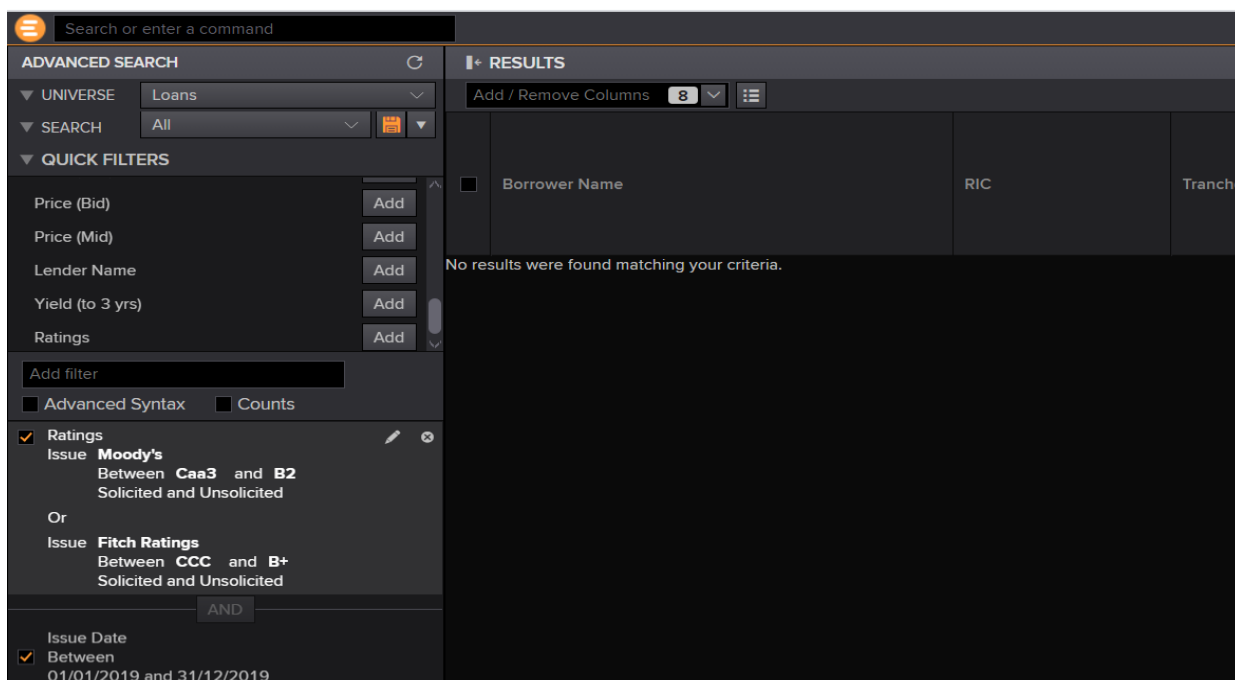

Рис. 2.8. Результат пошуку у базі Loans

Джерело: створено автором на основі [168]

Таким чином, розділ «Loans» інструменту «Advanced search» комерційної бази даних Thomson Reuters Eikon застосувати неможливо.

Пошук в базі облігацій «Government and Corporate Bonds (GOVSRCH)»

Станом на 01.03.2023 в базі облігацій «Government and Corporate Bonds (GOVSRCH)» міститься 7 874 760 записів:

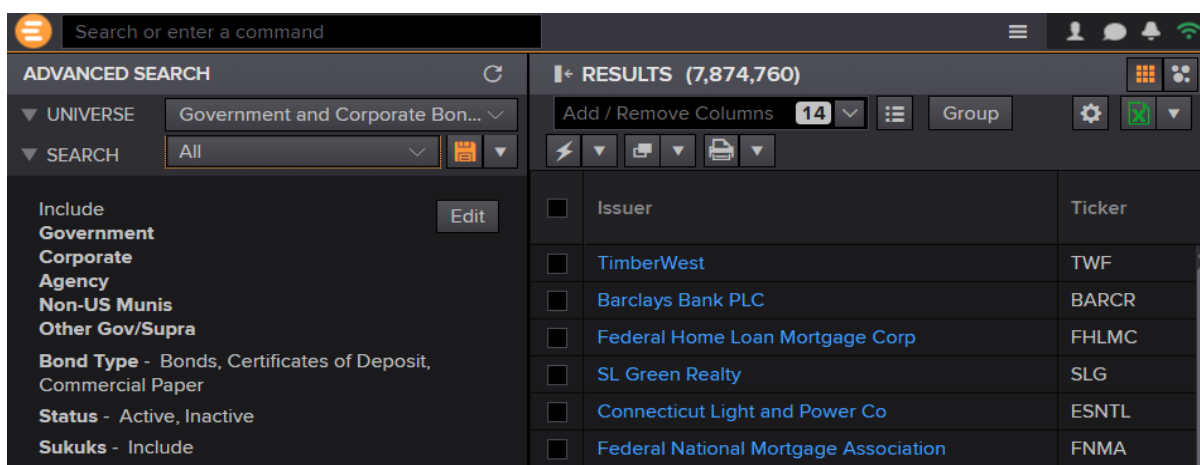

Рис. 2.9. База GOVSRCH

Джерело: створено автором на основі [2]

Thomson Reuters Eikon – GOVSRCH (Government and Corporate Bonds Search) містить інформацію щодо цінних паперів, емітованих урядами і корпоративним сектором.

Нижче наведено критерії, які були застосовані для автоматизованого пошуку аналогів:

Дата угоди. Критеріями пошуку встановлено дату угоди, що відповідає календарному року дати укладання кредитної угоди № П1-140119 від 17.01.2019 (тобто від 01.01.2019 по 31.12.2019)

Вид облігацій. Пошук аналогів здійснювався по облігаціям корпоративного сектору.

Тип облігацій. Пошук цінних паперів здійснювався по інструментам «Bond» та «Note».

Забезпечення. Пошук проводився тільки по незабезпеченим облігаціям, оскільки умовами аналізованого кредитного договору не передбачено забезпечення виконання зобов'язань. Нами було застосовано критерії «Unsecured» та «Senior Unsecured» як найбільш зіставних із аналізованими операціями.

Валюта. Пошук корпоративних облігацій було здійснено за валютою наданої позики – «USD».

Термін надання кредиту. Критеріями пошуку встановлено термін обігу облігацій на ринку, який відповідає середньостроковому терміну надання кредиту / позики в аналізованій операції як найбільш зіставний період (2-3 років). Окрім цього, діапазон пошуку обирався із умовою, щоб потенційно зіставна облігація котирувалась на дату аналізу в Контрольованій операції з (01.01.2019).

Тип купонної ставки. До розгляду обирались облігації із фіксованою (Plain vanilla fixed) процентною ставкою, оскільки сторонами операції погоджено аналогічний формат нарахування відсотків за кредитом.

Ринок випуску. Пошук цінних паперів здійснювався із використанням

фільтру «Eurobond Markets». Використання даного критерію пов'язано з тим, що випуск облігацій даного типу здійснюється у країні / країнах, що є відмінними від місця реєстрації емітента, що дозволяє зменшити вплив локального ринку емітента на ціноутворення облігації.

Сектор випуску. Із пошуку були виключені компанії, які пов'язані із фінансовим або державним секторами економіки (або дотичними до них).

Кредитний рейтинг. У автоматизовану вибірку були включені цінні папери із наявним присвоєним рейтингом міжнародного агентства Moody's, або Fitch.

Для відбору потенційно зіставних до Кредитної угоди операцій було застосовано наступні критерії:

Таблиця 2.20

Параметри визначення кредитного рейтингу зіставних угод

Критерій	Значення
Issue Rating	Moody's Long-term Issue Credit Rating, Between Caa3 & B2; Fitch Long-term Issue Credit Rating, Between CCC & B+
Issuer type	Corporate
Tenor	2,3 Years
Principal Currency	US Dollar
Issue date	Between 01.01.2019 and 31.12.2019
Instrument type	Bond; Note
Coupon type	Plain vanilla fixed coupon
Sector	Exclude: Banks; Other financial
Seniority	Unsecured; Senior unsecured
Market of Issue	Eurobond Market
Amount Issurd	Greater than: 0

Джерело: створено автором

В результаті було відібрано 29 зіставних операцій:

Таблиця 2.21

Вибірка зіставних угод

	Емітент	Код ISIN	Купон (річна ставка дохідності) , %	Moody' s Рейтин г	Fitch Рейтин г
1	21Vianet Group Inc	XS1976766045	7,88	B2	B+
2	American Airlines Group Inc	USU0242AAC63	5,00	Сaa1	CCC
3	CAR Inc	XS1991398352	8,88	Сaa1	
4	China Grand Automotive Services Co Ltd	XS1973586537	8,63		B+
5	China Grand Automotive Services Co Ltd	XS2064623882	8,89	B1	B+
6	China Hongqiao Group Ltd	XS2024786035	7,13	B2	BB-
7	China South City Holdings Ltd	XS1963850612	11,88		B
8	China South City Holdings Ltd	XS2085883119	11,50		B
9	DaFa Properties Group Ltd	XS2007928828	12,88	B3	
10	Dexin China Holdings Company Ltd	XS2035536098	12,88	B3	
11	Glory Land Company Ltd	XS1932655613	13,50		B-
12	Guangzhou Fineland Real Estate Development Co Ltd	XS1981151183	13,50	B3	
13	Helenbergh China Holdings Ltd	XS2045761140	12,88	B3	
14	Hilong Holding Ltd	XS2016067303	8,25	Сaa3	WD
15	Honghua Group Ltd	XS2034868047	6,38	B1	B
16	Hopson Development Holdings Ltd	XS1813551584	7,50		B+
17	Hua Yuan Property Co Ltd	XS1967601649	8,50	B2	
18	Jiayuan International Group Ltd	XS2066357034	13,75	B3	
19	Jingrui Holdings Ltd	XS2016006699	12,00	B3	
20	Jinke Property Group Co Ltd	XS2010988074	8,38	B2	
21	Landsea Green Properties Co Ltd	XS2015582716	10,50	B3	B
22	Redsun Properties Group Ltd	XS1976473618	9,95	B3	B+
23	Redsun Properties Group Ltd	XS2009857884	10,50		B+
24	Redsun Properties Group Ltd	XS2069270895	13,00		B+
25	Skyfame Realty (Holdings) Ltd	XS2022224047	13,00		B-
26	Xinyuan Real Estate Co Ltd	XS1943449022	14,20		B-
27	Zhenro Properties Group Ltd	XS1951935847	9,80	B2	
28	Zhenro Properties Group Ltd	XS1960071303	9,15	B2	
29	Zhenro Properties Group Ltd	XS2050860308	8,70	B2	B+

Джерело: створено автором

Після впорядкування відсоткових ставок у порядку зростання було розраховано ринковий діапазон відсоткових ставок:

Таблиця 2.22

Розрахунок ринкового діапазону відсоткових ставок

Упорядкування за зростанням						Ринковий діапазон, %		
№	Ставка, %	№	Ставка, %	№	Ставка, %	Нижній квартиль	Медіана	Верхній квартиль
1	5,000	11	8,875	21	12,875	8,500	9,950	12,875
2	6,375	12	8,885	22	12,875			
3	7,125	13	9,150	23	12,875			
4	7,500	14	9,800	24	13,000			
5	7,875	15	9,950	25	13,000			
6	8,250	16	10,500	26	13,500			
7	8,375	17	10,500	27	13,500			
8	8,500	18	11,500	28	13,750			
9	8,625	19	11,875	29	14,200			
10	8,700	20	12,000					

Джерело: створено автором

Нижній кuartиль розраховуємо наступним чином: $29 \times 0,25 = 7,25$. Оскільки число не є цілим, то нижній кuartиль відповідає значенню восьмої позиції і дорівнює 8,5 %.

Медіану розраховуємо наступним чином: $29 \times 0,5 = 14,5$. Оскільки число не є цілим, то медіана відповідає значенню п'ятнадцятої позиції і дорівнює 9,95 %.

Верхній кuartиль розраховуємо наступним чином: $29 \times 0,75 = 21,75$. Оскільки число не є цілим, то верхній кuartиль відповідає значенню двадцять другої позиції і дорівнює 12,875 %.

Таким чином, ринковий діапазон відсоткових ставок складає від 8,5 % до 12,875 % .

В межах Контрольованої операції відсоткова ставка за отриманою позикою складає 9,5 %, що є в межах ринкового діапазону (від 8,5 % до 12,875 %). Таким чином, умови Контрольованої операції вважаються такими, що відповідають принципу «витягнутої руки».

Таким чином, застосування публічних даних щодо дохідності боргових інструментів на кшталт облігацій можливе при обґрунтуванні відповідності принципу «витягнутої руки» операцій із нарахування відсотків за кредитом при дотриманні підходу максимальної зіставності основних параметрів боргових зобов'язань емітента облігацій та позичальника у кредитній операції.

2.3. Взаємозалежність публічних фінансів та імплементації податкового контролю за трансфертним ціноутворенням

В сучасних умовах спостерігається щільний взаємозв'язок публічних фінансів країни та ефективності податкового контролю за трансфертним ціноутворенням. Таке зауваження ґрунтується на наступному:

по-перше, трансфертне ціноутворення впливає не лише на фінансову стійкість кожної окремої країни, а й на глобальні фінансові ринки. Такий вплив має прояв через волатильність валютних курсів, коливання цін на товари та послуги на міжнародних ринках, а також через вплив на інвестиційну привабливість країн;

по-друге, загострення проблеми переміщення прибутку з метою уникнення оподаткування в міжнародних групах компаній (МГК) та руйнівний вплив такої проблеми на поповнення бюджету. Наприклад, виявлено, що німецькі філії МГК сплатили в середньому на 27% менше податків, ніж аналогічні німецькі фірми. У Великій Британії оподатковуваний прибуток як частка загальних активів дочірніх компаній іноземних МГК у середньому на 12,8 відсоткових пунктів нижчий, ніж у порівнянних національних самостійних компаній [152];

усвідомлення на міжнародному рівні проблеми спрощення та уніфікації загальних правил з метою забезпечення ефективності контролю і зниження ризиків фіскальної нестабільності в країнах з різними податковими системами.

До того ж, окреслена взаємозалежність публічних фінансів та податкового контролю за трансфертним ціноутворенням підкріплюється міжнародним досвідом, імплементація якого зумовлена пріоритетністю європейського вектору розвитку нашої держави. Так, аналіз міжнародного досвіду трансфертного ціноутворення свідчить про необхідність гармонізації вітчизняного податкового законодавства з міжнародними стандартами. Це стосується як правил встановлення цін в контрольованих операціях, так і методів їхнього контролю. У відповідь на виклики, пов'язані з трансфертним ціноутворенням, багато країн вносять зміни до своїх національних законодавств, а також дотримуються міжнародних стандартів і рекомендацій, наприклад, розроблених ОЕСР. Водночас, згідно з визначенням Європейської Комісії [148], фіскальна стійкість або стійкість державних фінансів полягає в здатності уряду на довгостроковій основі фінансувати свої поточні витрати, податкові та інші заходи, не стикаючись із ризиком неплатоспроможності або дефолту за зобов'язаннями або обіцяними видатками. Трансфертне ціноутворення через певні практики може впливати на здатність держави збирати податки, а, отже, і на фіскальну стійкість.

Аналіз наукових та прикладних джерел, присвячених окресленій проблемі показав, що до даного питання спостерігається значний інтерес, особливо в контексті протидії зменшенню податків. Так, в роботі Девіса та інших [154] розглянуто особливості уникнення оподаткування через трансфертне ціноутворення та продемонстровано значимість можливих податкових втрат. Адекватне правозастосування може сприяти збільшенню податкових надходжень.

Згідно з ICAEW [142], ключ до стійкості державних фінансів полягає у відновленні довіри суспільства до уряду. Професіонали в галузі обліку мають потенціал допомогти урядам керувати державними фінансами. Важливо, щоб політики акцентували увагу на фінансових ризиках та стандартах звітності.

Bloomberg Tax [152] вказує на те, що COVID-19 призвів до ускладнень у вже складній області трансфертного ціноутворення, наголошуючи на необхідності підготовки податкових відділів до інспекцій в 2021 році.

Дослідження великих аудиторських компаній з цієї області є найбільш масштабними. Наприклад, Ernst & Young регулярно проводить глобальні аналізи трансфертних цін. Їхнє дослідження 2019 року [146] враховує відгуки від керівників в Америці, Європі та АТР. Такі аналітичні роботи допомагають виявляти ключові тенденції в сфері трансфертного ціноутворення. У 2020 році KPMG опублікувала дослідження [147] з участю понад 110 компаній, що аналізує управління трансфертними цінами в аспекті фіскальних та митних питань.

Також відомі результати іншого нещодавнього дослідження [150], що проведено компанією Baker Tilly International, в якому взяли участь респонденти з Північної Америки, Латинської Америки, ЕМЕА (Європа, Близький Схід, Африка) та APAC (Азіатсько-Тихоокеанський регіон). Окрім трансфертного ціноутворення, дослідження зосереджувалося на інших питаннях, з якими стикаються транснаціональні компанії. З 10 тем дослідження дві безпосередньо стосуються трансфертного ціноутворення: комплаєнс-зобов'язання та спори з державними органами. Серед найпопулярніших - зобов'язання з дотримання трансфертного ціноутворення на 2-му місці, а спори з органами трансфертного ціноутворення - на 3-му місці. В опитуванні щодо зобов'язань з дотримання трансфертного ціноутворення респондентам було запропоновано оцінити рівень важливості проблем, пов'язаних з дотриманням трансфертного ціноутворення для їхнього бізнесу. Щодо спорів з органами влади у сфері трансфертного ціноутворення, респондентам було запропоновано класифікувати проблеми, пов'язані з врегулюванням спорів з органами влади.

Наукове дослідження "Трансфертне ціноутворення: Стратегії, практика та мінімізація податків" [74], проведене у співпраці з Інститутом податкових керівників (TEI) за участі 219 директорів, демонструє роль, яку трансфертні

ціни відіграють у мінімізації податків, а також зацікавленість транснаціональних корпорацій у дотриманні норм міжнародного податкового права.

Аналіз 274 публічних компаній Індонезії показав, що операції з продажу з пов'язаними сторонами негативно впливають на вартість компанії. Крім того, звітність з корпоративної соціальної відповідальності відіграє роль у зменшенні негативного впливу операцій з пов'язаними сторонами. Заборгованість між пов'язаними сторонами позитивно впливає на вартість компанії, що є доказом того, що ринок сприймає позики між пов'язаними сторонами як вигідні. Регулятори повинні приділяти більше уваги звітам про трансфертне ціноутворення, які мають тенденцію до зловживань [150].

Незважаючи на зростання глобального інтересу до регулювання трансфертного ціноутворення, спрямованого на боротьбу з ухиленням від сплати податків транснаціональними компаніями, зокрема завдяки проекту G20/ОЕСР щодо розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування, емпіричні дані про його вплив на інвестиції майже відсутні. Дослідники із International Monetary Fund [152] керуючись простою теоретичною моделлю стверджують, що регулювання трансфертного ціноутворення має впливати лише на вартість капіталу транснаціональних філій. Таким чином, філії суто національних корпорацій можна використовувати як контрольну групу для виявлення причинно-наслідкового впливу на міжнародні інвестиції. Дані для дослідження охоплюють період з 2006 по 2014 рік, протягом якого сім з 27 країн, включених до вибірки, запровадили регулювання трансфертного ціноутворення. Розрахунки свідчать, що в середньому запровадження правил трансфертного ціноутворення призвело до скорочення інвестицій у дочірні компанії МГК більш ніж на 11%. Скорочення інвестицій є більшим, якщо регулювання трансфертного ціноутворення стає жорсткішим; воно також є більшим для фірм, які менш інтенсивно використовують нематеріальні активи.

Інвестиційна реакція стає меншою, якщо податкова різниця з іншими країнами стає дуже малою або в країнах, де не діють правила тонкої капіталізації. Регресії на основі консолідованої звітності вказують на те, що на сукупні транснаціональні інвестиції не впливають правила трансфертного ціноутворення, що свідчить про те, що транснаціональні компанії переміщують інвестиції в афілійовані компанії. фірми переміщують інвестиції до філій в інших країнах, а не скорочують глобальні інвестиції.

Таким чином, регулювання трансфертного ціноутворення спричиняє побічні ефекти для інших країн.

Результати такого дослідження можуть мати важливі політичні наслідки. Наприклад, одностороннє запровадження регулювання трансфертного ціноутворення призведе до викривлення міжнародного розподілу капіталу, а негативний інвестиційний ефект може змусити країни відмовитись від його запровадження або зробити його більш м'яким. Обов'язкова міжнародна координація може запобігти цьому, але може бути вигідною не для всіх країн.

Крім того, важливим є широке охоплення різних заходів боротьби з ухиленням від сплати податків, оскільки канали ухилення можуть бути взаємозамінними: обмеження лише одного каналу призведе до заміщення його іншими каналами виведення прибутку з-під оподаткування.

Тим не менш, результати вищевказаного дослідження не можна сприймати за істину – необхідно провести додаткові дослідження, щоб зрозуміти реальний вплив інших правил, спрямованих на боротьбу з ухиленням від оподаткування, зокрема правил, які обмежують вирахування відсотків, положень проти зловживання угодами та більш загальних правил, спрямованих на боротьбу з ухиленням від сплати податків. Також важливим є взаємозв'язок між цими правилами протидії уникненню оподаткування та іншими параметрами податкової політики, такими як ставки корпоративного податку.

Важливо також звертати увагу на етичні аспекти трансфертного ціноутворення, оскільки це питання стосується не лише податкової оптимізації,

але й справедливості та прозорості в міжнародному бізнесі. Вивчення етичних аспектів може допомогти в розробці більш збалансованих та справедливих міжнародних правил у сфері трансфертного ціноутворення.

Сучасний стан контролю трансфертного ціноутворення в Україні свідчить про активний розвиток нормативної бази та пристосування її до міжнародних стандартів. Це підкреслює зусилля держави щодо забезпечення прозорості та справедливості в регулюванні цін на трансфертні операції, що має зміцнювати внутрішню і міжнародну економічну безпеку.

Впровадження нових правил щодо трансфертного ціноутворення викликало ряд практичних викликів перед бізнесом та податковими органами. Це зумовлено необхідністю адаптації до змінених умов декларування та контролю, а також потребою в більш глибокому аналізі трансакцій для забезпечення відповідності новим вимогам.

Поглиблений аналіз статистики контрольованих операцій дозволяє визначити тенденції та ключові фактори, що впливають на трансфертне ціноутворення в країні. Зокрема, вивчення динаміки обсягів та структури контрольованих операцій може слугувати основою для прогнозування майбутніх змін в податковій політиці та стратегії управління ризиками.

За підсумками 2022 звітного року Державна податкова служба України отримала 2 292 звіти про контрольовані операції. Сума контрольованих операцій, вказана платниками податків, досягає 2,2 трлн грн, що на 1,5 трлн грн менше порівняно з 2021 роком. Особливо зменшилась кількість контрольованих операцій, пов'язаних з товарами, на майже 30%: з 1,69 трлн грн до 1,14 трлн грн. [87]

Після введення нових Порядків (наказ Мінфіну від 18.01.2022 № 19, який діє від 01.01.2023) щодо умов контрольованих операцій для сировинних товарів згідно принципу "витягнутої руки", використання методу порівняльної неконтрольованої ціни зросло на 5%.

Відомо, що більшість контрольованих операцій проводилися з компаніями з Швейцарії (34%), ОАЕ (6%), Польщі, Кіпру та Німеччини (по 6%), США (4%).

Активізація міжнародної співпраці в сфері трансфертного ціноутворення, особливо з країнами, де розташовані головні офіси міжнародних груп, відкриває нові можливості для обміну інформацією та координації зусиль у боротьбі з ухиленням від оподаткування.

Товарні операції становлять 52% від загального обсягу контрольованих операцій (сировинні товари – 19% з них), банківські послуги – 29%. Інші види операцій займають менше: послуги – 9%, фінансові послуги – 7%, операції з цінними паперами – 2% та інші – 1%.

За результатами 2022 року, платники податків в Україні, які здійснювали контрольовані операції і входять до міжнародних груп компаній, мали додатковий обов'язок подання Повідомлення про участь у міжнародній групі компаній. До жовтня 2023 року понад дві тисячі платників виконали цей обов'язок. Важливо відмітити, що основними державами, де розташовані головні офіси цих міжнародних груп, є Кіпр (22%), Німеччина та США (по 9%), Франція (5%) та інші країни.

2022 рік став важливим для платників податків України, оскільки вперше з 2020 року вони мали подати Повідомлення лише у випадку, якщо вони входять до міжнародних груп і здійснювали операції, які відповідають критеріям контрольованих операцій.

Крім того, платники податків активно використовували можливість для самостійного коригування ціни контрольованих операцій. Додатки ТЦ були подані на загальну суму в 3,6 млрд грн, що є більше половини від загальної суми коригувань за 2023 рік.

Особливо цікавим є введення "пом'якшуючої" відповідальності у разі самостійного коригування помилок в умовах воєнного стану в Україні. Згідно цьому, платники податків можуть виправляти помилки, що призвели до

заниження податкового зобов'язання, без нарахування штрафних санкцій та пені, якщо вони діяли в рамках статті 50 Податкового кодексу України.

У зв'язку з цим, Державна податкова служба України наполягає на ретельній перевірці відповідності умов контрольованих операцій принципу "витагнутої руки" та необхідності коригування податкових зобов'язань до початку офіційних перевірок.

Динаміка подання звітів та обсягу контрольованих операцій за 2013-2022 роки представлена на рисунку 2.10.

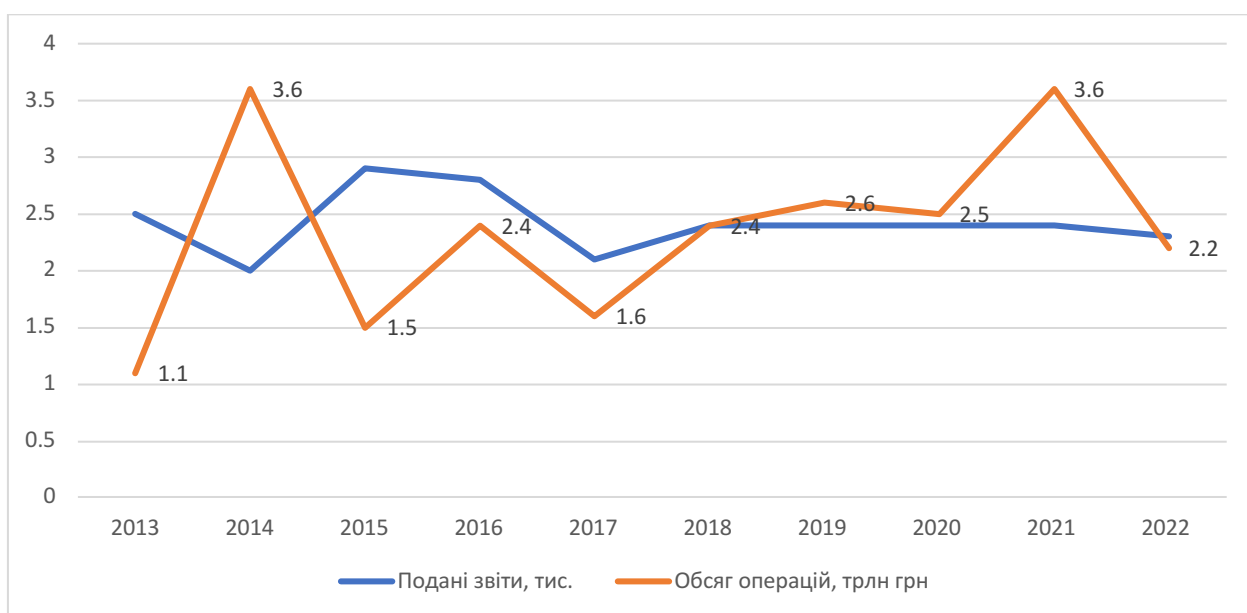

Рис. 2.10. Динаміка подання звітів та обсягу контрольованих операцій за 2013-2022 роки

Джерело: складено на основі [87]

Як видно з рисунку 2.7, динаміка має хвилювий характер: від початкових 2,5 тис. у 2013 році до мінімуму 2,0 тис. у 2014 році, після чого динаміка стала більш стабільною - 2,3 тис. до 2022 року. Щодо обсягу контрольованих операцій спостерігається постійне зростання від 1,1 трлн грн у 2013 році до 3,6 трлн грн у 2021 році, із найбільшим стрибком у 2014 році. Однак через

військові дії і різке падіння зовнішньоекономічних операцій в 2022 році обсяг контрольованих операцій впав до 2,2 трлн грн.

Особливої уваги потребує показник середнього обсягу операцій на один поданий звіт. Так, за період з 2013 до 2021 року середній обсяг операцій на звіт збільшився, що свідчить про нарощення масштабів. Наприклад, у 2013 році один звіт в середньому відповідав 0,44 трлн грн операцій, у той час як у 2021 році ця величина становила вже приблизно 1,5 трлн грн на звіт. Таке зростання свідчить про збільшення економічної активності або про підвищення ефективності контролю. Знову таки ж в 2022 році середній обсяг операцій на один поданий звіт значно скоротився у зв'язку з скороченням міжнародної торгівлі з Україною через військовий стан.

Деталізуючи інформацію про контрольовані операції здійсненні за 2022 звітний рік, відомості про який платники податків були зобов'язані подати до 1 жовтня 2023 року, можна виокремити наступне:

1. Загальний обсяг контролю:

Загалом було подано більше 2,3 тисячі звітів.

Загальний обсяг контрольованих операцій сягнув понад 2,2 трлн грн.

Кількість нерезидентів, що здійснили ці операції, перевищила 4,8 тисячі осіб.

2. Підстави віднесення операцій до контрольованих:

89% операцій були пов'язані з особами, що перебувають в реєстрації в країнах, які входять до "червоного" списку.

8% операцій були здійснені з країнами, що є частинами визначеного переліку КМУ.

2% операцій були пов'язані з переліком ОПФ КМУ.

1% операцій відносилось до постійних представництв.

3. Методи встановлення відповідності принципу «Витягнутої руки»:

60% операцій були здійснені на основі порівняльної неконтрольованої ціни, зокрема статей 301, 306, 307.

36% операцій використовували метод чистого прибутку.

4% операцій використовували інші методи перерозподілу, зокрема статей 302, 303, 305.

В додаток до наведених вище даних, важливо вказати на відсутність методу "витрати плюс" серед використаних методів встановлення відповідності. Це може мати декілька пояснень:

1. Специфіка операцій: Метод "витрати плюс" найчастіше використовується для товарів або послуг з відомою структурою витрат та стандартною націнкою. Можливо, контрольовані операції, що відбулися в Україні в 2022 році, не мали такої специфіки.

2. Складність визначення витрат: У неконтрольованих операціях визначення витрат може бути складнішим через наявність різноманітних непрямих витрат. Це може ускладнити застосування методу "витрати плюс".

3. Потреба в більш точних методах: Метод порівняльної неконтрольованої ціни та метод чистого прибутку, які були використані в більшості випадків, можуть надавати більш точні та обгрунтовані результати в певних обставинах, особливо коли існує багато аналогічних неконтрольованих операцій для порівняння.

У 2022 році обсяги транскордонних операцій в Україні продемонстрували цікаву динаміку та зосередженість. Основні партнери нашої країни залишаються змінними, проте деякі тенденції вказують на стабільність у взаєминах з певними державами. З таблиці 2.23 бачимо, що найбільше контрольованих операцій здійснено з резидентами Швейцарії (крім банківських установ) та Австрії (серед банківських установ), 34% та 44% відповідно. Це може свідчити про глибокі інвестиційні зв'язки та стабільні економічні відносини. З іншого боку, розподіл "інших" країн, що мають лише 7% у банківській сфері та 33% в інших сферах, підкреслює різноманітність міжнародних партнерів України.

Таблиця 2.23

Розподіл контрольованих операцій за країнами у 2022 звітному році

№	Крім банківських установ	Частка, %	Банківські установи	Частка, %
1	Швейцарія	34%	Австрія	44%
2	ОАЕ	6%	Франція	19%
3	Кіпр	6%	Нідерланди	8%
4	Німеччина	6%	Великобританія	7%
5	Польща	6%	США	7%
6	Нідерланди	5%	Чорногорія	6%
7	США	4%	Швеція	2%
8	Інші	33%	Інші	7%

Джерело: складено автором на основі [87]

Зібрані дані та аналіз стану контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні за 2022 рік вказують на важливі зміни в підходах до управління ціновими політиками в межах міжнародних корпоративних груп та у контексті національного законодавства. Особливе значення набувають нововведення, які зумовлені не лише прагненням до гармонізації з міжнародними стандартами, але й відповіддю на виклики, пов'язані з воєнним станом в країні. Значне зменшення загальної суми контрольованих операцій у порівнянні з попереднім роком може бути результатом як економічних умов, так і результативністю застосування нових правил податкового контролю.

Посилення вимог до документування трансфертних цін та уточнення критеріїв "витагнутої руки" сприяють підвищенню прозорості в ціноутворенні та зменшенню можливостей для маніпуляцій. Зростання використання методу порівняльної неконтрольованої ціни свідчить про зміцнення ринкових принципів у ціноутворенні. Слід також відзначити активність платників податків у самостійному коригуванні цін контрольованих операцій. Це свідчить

про зростання відповідальності та обізнаності суб'єктів господарювання щодо податкових ризиків та їх готовності до відкритої співпраці з податковими органами. Введення "пом'якшуючої" відповідальності в умовах воєнного стану демонструє адаптацію податкової системи до складних реалій та підтримку бізнесу з боку держави.

На рисунку 2.11 представлено розподіл контрольованих операцій за предметами операції у 2022 році. Основними сегментами, які займають лідируючі позиції, є товари (52%) та банківські послуги (29%). Ці дані вказують на велику активність в галузі товарообігу та банківських послуг у межах транскордонних операцій.

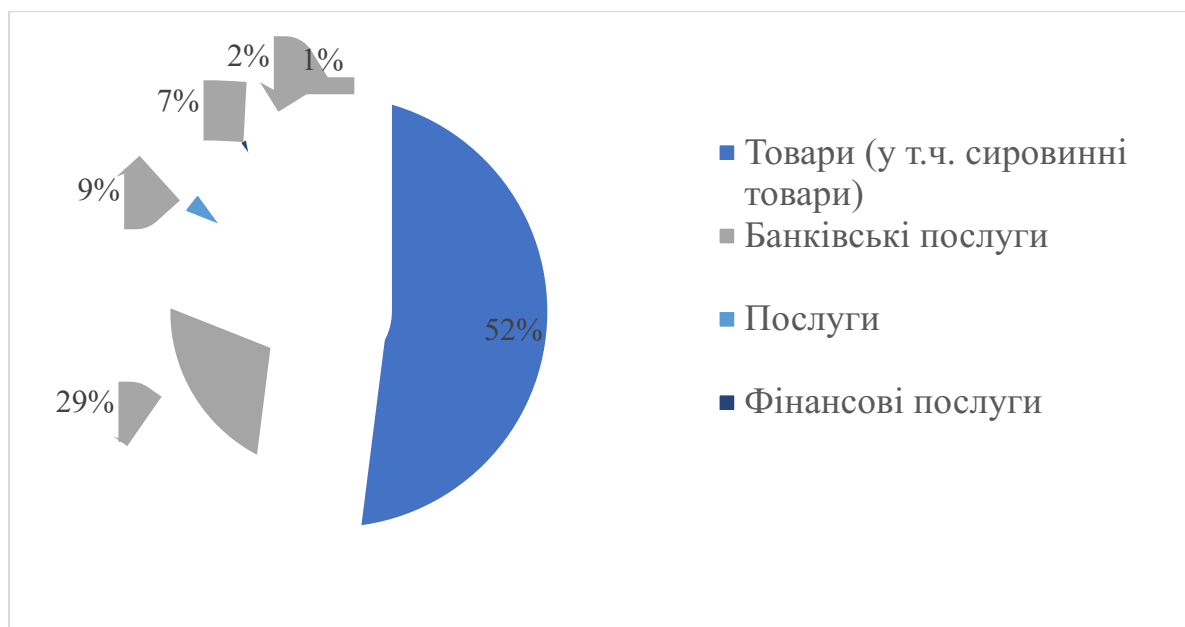

Рис.2.11. Розподіл контрольованих операцій за предметами операції у 2022 році

Джерело: складено автором на основі [87]

З одного боку, це відображає розвиток внутрішнього виробництва та збільшення обсягів експорту, що є позитивним сигналом для економіки країни. З іншого боку, такий розподіл вимагає від податкових органів пильної уваги до ціноутворення в товарному секторі, оскільки тут існує високий ризик

трансфертного ціноутворення з метою мінімізації податкових зобов'язань, особливо в умовах високої волатильності світових ринків.

Висока частка банківських послуг у контрольованих операціях підкреслює важливість фінансового сектору для транснаціональних компаній, які діють на території України. Банківські послуги часто використовуються для оптимізації податкових платежів через міжнародну реалокіацію капіталу. Отже, для забезпечення прозорості та справедливості оподаткування, є необхідним зміцнення контролю за фінансовими потоками та посилення співпраці з міжнародними фінансовими інститутами у сфері обміну податковою інформацією.

Найцікавішою з точки зору формування публічних фінансів є сума коригувань фінансових результатів в результаті проведення самостійного коригування підприємствами на підставі доведення невідповідності умов здійснення контрольованих операцій принципу витягнутої руки. Так, протягом 2020-2023 років було здійснено таких коригувань на понад 18.5 млрд грн, що складає 56% від всього обсягу таких коригувань протягом 2015-2023 (понад 33.1 млрд грн.).

Загалом, протягом останніх років сума самостійного коригування є відносно стабільною та коливається в діапазоні 4.2 – 5.9 млрд грн, що відповідно містить потенціал до поповнення державного бюджету у вигляді додаткових податкових надходжень розміром 750 – 1062 млн грн щорічно. Стабільні обсяги самостійного коригування свідчать про потенційне поповнення бюджету, що підкреслює важливість подальшого зміцнення податкового контролю та вдосконалення механізмів збору податків для забезпечення стабільності публічних фінансів.

Велика кількість самостійних коригувань контрольованих операцій підприємствами вказує на ефективність введених заходів управління ризиками трансфертного ціноутворення. Самостійні коригування, здійснені на понад 18.5 млрд грн протягом 2020-2023 років, свідчать про зростаючу відповідальність

бізнесу і про те, що підприємства активно аналізують свої цінові політики, щоб уникнути податкових суперечностей і штрафів.

Протягом 2013-2022 років зростали обсяги податкового контролю, а саме запитів документацій з трансфертного ціноутворення. Загалом за даний період отримано понад 24 тисячі звітів. За період з 2013 по 2022 роки направлено більше 800 запитів документацій: з них 200 за 2022-2023 роки (25%). З них отримано 725 документацій, опрацьовано 74% та 26% в роботі станом на 01.10.2023.

За період з 2015 по 2023 роки податковими органами виявлено понад 1444 факти правопорушень законодавства, у тому числі понад 270 порушень протягом 2022-2023 року (18,8% від загальної кількості правопорушень).

Протягом зазначеного періоду було завершено 102 перевірки, у тому числі 3 перевірки протягом 2022-2023 років (3% від загальної кількості перевірок). За результатами перевірок було:

- 2015-2021 роки: зменшено збитки на 7,5 млрд грн та отримано податку на прибуток на 1,5 млрд грн.
- 2022-2023 роки: зменшено збитки на 0,04 млрд грн та отримано 0,01 млрд грн податку на прибуток.

Станом на 01.10.2023 поновлено та триває 36 податкових перевірок з трансфертного ціноутворення [87].

Окрім вже звичної звітності в 2023 році платники податків вперше подаватимуть Звіт у розрізі країн міжнародної групи компаній. Для резидентів України – материнських компаній МГК першим звітним періодом є 2022 звітний рік, а останнім днем подання – 1 січня 2024 року.

Форма Звіту Міжнародної Групи Компаній (МГК) та порядок його заповнення були схвалені наказом Міністерства фінансів від 14 грудня 2020 року № 764 "Про затвердження форми та порядку заповнення Звіту в розрізі країн міжнародної групи компаній".

Відповідальність платників податків за неподання (несвоєчасне подання) Звіту МГК, у тому числі уточнюючого та/або за надання недостовірної інформації, передбачена статтею 120 Кодексу. Наприклад, штрафні санкції за неподання платником податків Звіту МГК за 2022 рік можуть становити 2 481 тис. гривень.

Збільшення кількості запитів документації з трансфертного ціноутворення свідчить про активізацію зусиль податкових органів у боротьбі з ухиленням від податків. Подальше збільшення числа перевірок та оброблених запитів може сприяти посиленню довіри до податкової системи України та підвищенню її ефективності.

Отже, можна констатувати що трансфертне ціноутворення має вирішальний вплив на доходи публічних фінансів будь-якої країни, включно з Україною. При цьому визначення цін у контрольованих операціях, дозволяє перерозподіляти доходи та витрати таким чином, щоб мінімізувати загальну суму податків, що підлягає сплаті. Протидіяти цьому здатне застосування принципу "витягнутої руки" (arm's length principle), який забезпечує, щоб ціни в контрольованих операціях відповідали цінам, які були б установлені незалежними сторонами в аналогічних умовах.

Україна, як член міжнародних організацій, серед яких ОЕСР, бере участь у міжнародній боротьбі з податковими правопорушеннями (BEPS). Це включає в себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами та обміну податковою інформацією з іншими країнами. Тому Україна розробляє та впроваджує заходи для регулювання трансфертного ціноутворення з метою забезпечення справедливого та об'єктивного оподаткування транснаціональних корпорацій з урахуванням міжнародного досвіду.

Контроль за трансфертним ціноутворенням впливає на фінансові результати підприємств, що працюють зі збитками, через ряд механізмів, які стимулюють їх до підвищення прибутковості або відображення реальних

фінансових результатів. Ось декілька принципів, які можуть змусити збиткові підприємства "показувати" більші прибутки під впливом контролю трансфертного ціноутворення:

1. Вимоги до документування: підприємства мають належним чином обґрунтовувати ціни у своїх контрольованих операціях, що змушує їх до проведення ретельного аналізу та виправлення цін, які не відповідають ринковим.

2. Вимоги до прозорості: підприємства зобов'язані надавати детальну звітність про власні операції, що сприяє прозорості при визначенні трансфертних цін.

3. Економічні стимули: вплив раціонального трансфертного ціноутворення на забезпечення рентабельності та ефективності.

4. Коригування податкової бази: виявлення факту встановлення трансфертних цін без врахування ринкових принципів, що призводить до зменшення прибутків, потребує коригування податкової бази з метою "виправлення" відображених збитків.

5. Міжнародні стандарти: уніфікація умов для всіх учасників міжнародного бізнесу, і як наслідок протидія використанню трансфертних цін в якості важеля для уникнення оподаткування.

6. Репутаційний ризик: порушення порядку трансфертного ціноутворення має прямий негативний вплив на репутацію компанії.

7. Штрафні санкції: для збиткових підприємств передбачені штрафні санкції за порушення законодавства в сфері трансфертного ціноутворення. Тому підприємства мотивовані коректно відображати вартість контрольованих операцій, щоб уникнути зазначених санкцій.

Дотримання таких принципів сприяє збільшенню прибутків підприємств або відображенню реального фінансового стану.

Нижче наведено спрощену схему взаємозалежності фінансових результатів різних українських підприємств через механізм трансфертного ціноутворення (рис.2.12).

Рис. 2.12. Схема взаємозалежності фінансових результатів підприємств через механізм трансфертного ціноутворення

Джерело: складено автором на основі [14]· [144]

Як видно з рисунку 2.12, процес визначення контрольованих операцій впливає на ринкову рентабельність і, як наслідок, на податкові зобов'язання українських компаній.

Як зазначалось вище, ціни в контрольованих операціях повинні відповідати принципу «витагнутої руки», тобто умови угод між пов'язаними особами мають бути ідентичними умовам угод між незалежними сторонами. Для визначення умов використовуються дані про зіставні операції як відображення ринкових цін.

Якщо компанія має збитки протягом двох чи більше років, її не можна включити до списку зіставних компаній для визначення цін контрольованих операцій, тому що постійні збитки виступають індикатором неефективності управління або ненормальних умов господарювання, що не відповідають ринковим умовам [12].

Крім того, не можуть бути включені до переліку зіставних компаній компанії, які мають суттєву частку власності з боку інших юридичних осіб або мають суттєвий вплив від інших бізнесів. Отже, для аналізу відбираються тільки дійсно незалежні компанії, що діють на ринкових засадах без ніяких зовнішніх впливів.

Такі обмеження змушують компанії стежити за відповідністю контрольованих операцій ринковим умовам, щоб не викликати додаткових підозр з боку податкових органів. Якщо компанія демонструє збитки у контрольованій операції, виникає потреба в додатковому обґрунтуванні таких результатів перед податковими органами.

Це виступає додатковим мотивом для розгляду власних цінових стратегій та забезпечення їх відповідності не тільки внутрішнім потребам компанії, але й зовнішнім ринковим умовам, що зменшує ризик додаткових податкових перевірок та необхідності коригувань.

Отже, враховуючи, що правила трансфертного ціноутворення в Україні були впроваджені у 2013 році, а підприємства вперше зіткнулися з необхідністю аналізу контрольованих операцій у 2014 році (за 2013 рік), вже починаючи з 2014–2015 звітних років серед приватних підприємств, обсяг операцій яких перевищує 10 млн грн (критерій обсягу контрольованих операцій), очікувано спостерігалось суттєве зменшення частки збиткових компаній.

Для перевірки цієї гіпотези ми звернулися до спеціалізованої бази даних, яка містить фінансову звітність підприємств за період 2013–2023 років – Ruslana.

Було застосовано наступні критерії пошуку:

1. Статус – діюча компанія
2. Наявність фінансової звітності – за період 2013-2022 роки
3. Обсяг виручки: у кожному році – не менше 10 млн. грн.

Таким чином вдалося отримати вибірку із 23 049 компаній. Далі ми розрахували відсоток прибуткових підприємств, відносно всіх у кожному з років та згрупували їх за типами власників:

1. Корпоративні власники
2. Приватні підприємства з власниками фізичними особами
3. Державні підприємства

Результати можна побачити на рисунку 2.13 нижче:

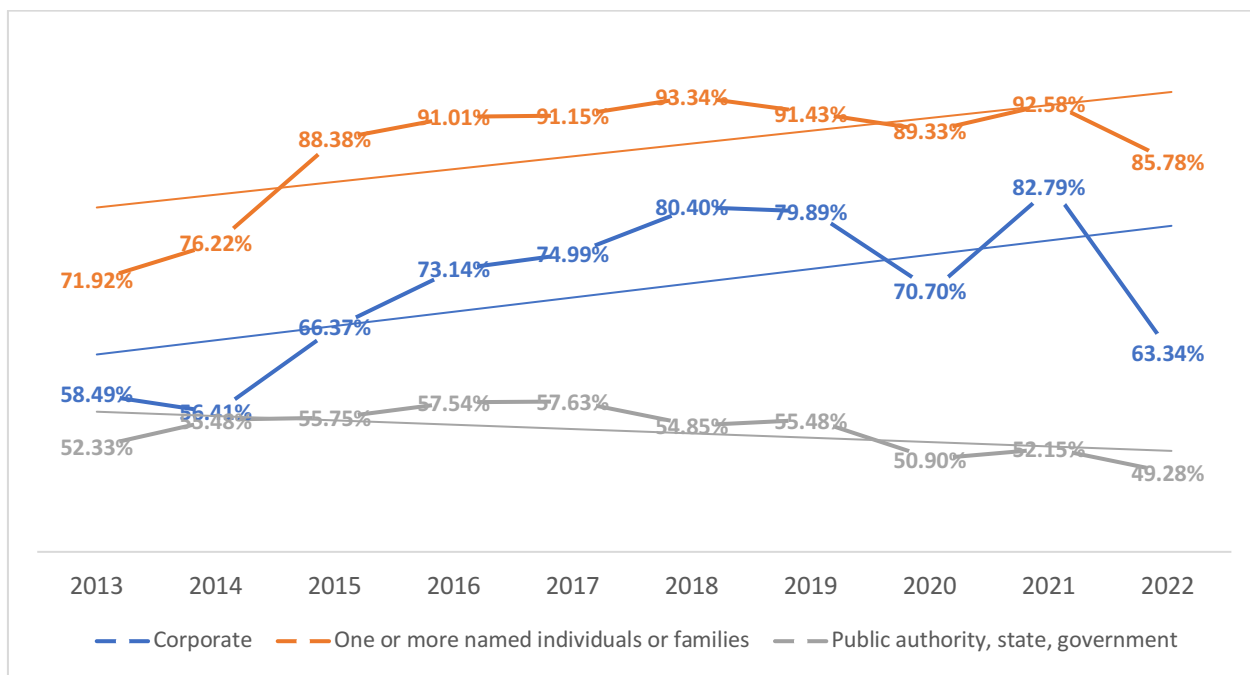

Рис. 2.13. Прибутковість підприємств в Україні різних типів власності у 2013-2022 роках

Джерело: складено автором на основі [1]

Як видно з рисунку 2.13, компанії з корпоративними власниками демонструють значне зростання прибутковості з 2013 по 2022 рік; компанії, які належать одній або декільком фізичним особам, також демонструють значне

зростання прибутковості з незначною тенденцією зменшення в період між 2018 і 2019 роками; державні підприємства показують зниження прибутковості протягом даного періоду з 58.49% у 2013 році до 49.28% у 2022 році.

Окреслені тенденції свідчать про те, що з введенням правил трансфертного ціноутворення в Україні, приватні підприємства, можливо, стали більш ефективними та прибутковими, тоді як державні підприємства продовжують залишатися невмотивованими до отримання прибутку. Отже, контроль за трансфертним ціноутворенням дозволяє державі отримати додаткові кошти за рахунок штрафних санкцій та коригування фінансового результату до оподаткування за порушення у сфері трансфертного ціноутворення.

Аналіз показників прибутковості підприємств різних типів власності показав, що контроль трансфертного ціноутворення має вагомий вплив на поведінку українських компаній, які демонструють зростання прибутковості, що свідчить про підвищення їхньої ефективності й адаптацію до мінливих умов ринку. Водночас, зниження прибутковості державних підприємств може свідчити про наявні проблеми в управлінні і як наслідок окреслювати потребу в реформуванні управління з метою підвищення їх ефективності та конкурентоспроможності. В даному сенсі можна окреслити доцільність залучення приватного сектору до управління або власності державних підприємств.

Таким чином, контроль трансфертного ціноутворення відіграє вирішальну роль у зміцненні публічних фінансів шляхом впливу на збільшення податкових надходжень. Проведений аналіз свідчить про важливість трансфертного ціноутворення як інструменту податкової політики, спрямованого на забезпечення справедливого розподілу податкових зобов'язань та посилення податкових надходжень, що в свою чергу стимулює не тільки відповідальність бізнесу, але й сприяє забезпеченню прозорості фінансових операцій і посиленню довіри до податкової системи держави.

Висновки до розділу 2

1. Трирівнева система документації з трансфертного ціноутворення є фундаментальним елементом сучасного податкового контролю. Вона включає Основний файл, Локальний файл і Звіт у розрізі країн (Country-by-Country Report, CbCR). Основний файл надає загальний огляд діяльності транснаціональної компанії, Локальний файл містить детальний аналіз контрольованих операцій конкретного платника податків, а CbCR розкриває глобальний розподіл прибутків між юрисдикціями. Такий підхід забезпечує відповідність національної практики міжнародним стандартам.

2. Локальний файл як ключовий інструмент документування потребує особливої уваги до аналізу функцій, ризиків та активів, які реалізуються сторонами контрольованих операцій. Його підготовка вимагає детального аналізу фінансової інформації, договорів та операцій для підтвердження відповідності принципу «витягнутої руки». Виявлено, що відсутність доступу до якісних баз даних для бенчмаркінгових досліджень обмежує ефективність складання такого файлу в Україні.

3. Звіт у розрізі країн (CbCR) став новим важливим інструментом для боротьби з агресивним податковим плануванням. Він дозволяє податковим органам отримувати повну інформацію про географічний розподіл доходів, сплачених податків та економічної активності компаній. Впровадження цієї звітності в Україні є значним кроком у посиленні фіскального контролю та запобіганні ухиленню від сплати податків.

4. Аналіз нормативної бази трансфертного ціноутворення в Україні виявив певні прогалини у регулюванні. Зокрема, є потреба у вдосконаленні механізмів перевірки документації, розробці чіткіших методологічних рекомендацій та забезпеченні ефективної роботи контролюючих органів, що дозволить мінімізувати ризики розмивання податкової бази та переміщення прибутків.

5. Виклики для України у сфері трансфертного ціноутворення включають відсутність доступу до міжнародних баз даних для проведення порівняльного аналізу, низький рівень цифровізації податкового контролю та обмежену обізнаність платників податків щодо вимог до складання документації. Це ускладнює як дотримання норм платниками, так і перевірку з боку податкових органів.

6. Рекомендації щодо вдосконалення документації включають підвищення доступності баз даних, створення методичних рекомендацій для складання документації та впровадження цифрових інструментів для автоматизації перевірок. Це сприятиме підвищенню ефективності контролю за трансфертним ціноутворенням та запобіганню порушенням.

7. Практичне застосування методів трансфертного ціноутворення в межах підготовки Локального файлу підтверджує важливість дотримання принципу «витягнутої руки». Платники податків мають забезпечити відповідність умов контрольованих операцій ринковим, враховуючи особливості операцій, зокрема ціноутворення на товари, що мають біржове котирування.

8. Аналіз джерел інформації свідчить про важливість вибору адекватних біржових даних для оцінки ринкових діапазонів цін. Використання декількох джерел дозволяє уникнути ризиків невідповідності умов операцій встановленим діапазнам. Проте, відсутність чітких законодавчих вказівок щодо вибору бірж створює потенційні ризики для платників податків.

9. Розрахунок ринкового діапазону цін засвідчив, що використання стандартних статистичних показників (квартилі, медіана) є ефективним інструментом для оцінки порівнянності операцій. Однак складнощі виникають при обліку специфіки умов поставок та коригувань на різні фактори, включаючи валюту розрахунків та комерційні витрати.

10. Обґрунтування умов фінансових операцій на основі порівняння з дохідністю облігацій підтвердило важливість чіткого дотримання методології

порівняльного аналізу. Використання міжнародних рейтингів облігацій дозволяє підвищити точність визначення відповідності умов контрольованих операцій ринковим стандартам.

11. Фіскальні ризики експортерів товарів із біржовим котируванням виникають через різницю в цінах між внутрішнім ринком і даними бірж. Аналіз кейсів засвідчив, що коректний вибір біржі та методів порівняльного аналізу може суттєво знизити ймовірність додаткових податкових зобов'язань.

12. Цифровізація податкового контролю є важливим аспектом для полегшення доступу до ринкових даних і забезпечення прозорості розрахунків. Інтеграція сучасних інформаційних технологій дозволить оптимізувати процес обґрунтування трансфертних цін і зменшити кількість спірних ситуацій між платниками податків і податковими органами.

13. Дослідження біржових котирувань як основи для порівняння засвідчило необхідність використання кількох надійних джерел для забезпечення достовірності результатів. Разом із тим, відсутність чітких законодавчих рекомендацій щодо вибору джерел створює можливості для розбіжностей між платниками податків і податковими органами.

14. Порівняльний аналіз умов фінансових операцій, таких як кредити чи облігації, продемонстрував, що ключовим фактором у визначенні ринкової відповідності є застосування міжнародних стандартів оцінки ризиків. Це дозволяє уникати суперечок і сприяє прозорості під час перевірок з боку контролюючих органів.

15. Аналіз нормативної бази для сировинних операцій виявив, що в Україні існує потреба в удосконаленні правил коригувань ринкових цін з урахуванням специфіки умов поставок, включаючи врахування додаткових витрат, комерційних ризиків та умов транспортування.

16. Дослідження застосування діапазону ринкових цін підтвердило, що використання статистичних інструментів, таких як медіана чи квартилі, є доцільним підходом для встановлення об'єктивності ціноутворення. Однак

розбіжності в обліку умов поставок між платниками податків та контролюючими органами можуть впливати на кінцеві висновки перевірок.

17. Цифрові інструменти для аналізу та обґрунтування трансфертних цін є перспективним напрямом у вдосконаленні контролю за операціями з сировинними товарами. Впровадження автоматизованих систем і баз даних значно підвищує ефективність і точність оцінки ринкових умов у таких операціях.

18. Фіскальні ризики експортерів сировинних товарів виникають через відмінності в підходах до врахування ринкових котирувань. Рекомендовано впровадження чітких стандартів для мінімізації розбіжностей між реальними умовами операцій та очікуваннями податкових органів, що дозволить знизити ймовірність штрафних санкцій.

Основні результати другого розділу опубліковані в наступних наукових працях автора: [13], [14], [57], [58], [59], [60].

РОЗДІЛ III

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Результати та подальші перспективи впровадження плану дій BEPS в умовах війни

Сучасна міжнародна система оподаткування створює можливість для наявності так званих "чорних дір", які дозволяють суттєво знизити ефективну ставку податку або уникнути оподаткування прибутку у країні, де фактично здійснювалася відповідна економічна діяльність та створювалася вартість. За розрахунками Організації економічного співробітництва та розвитку, через так зване розмивання податкової бази та виведення прибутків за кордон, бюджети країн світу втрачають щорічно від 100 до 240 мільярдів доларів США. Загальновідомі принципниками цієї практики є компанії Google, Apple, Starbucks та Amazon, які завдяки структуруванню своїх діяльності з використанням різниць у міжнародному податковому законодавстві штучно занижували базу оподаткування шляхом збереження прибутків на рахунках в низькоподаткових юрисдикціях.

Поняття утворення цін методом трансферту виникло в середині 20-го століття у зв'язку з зростанням активності транснаціональних корпорацій. Протягом цього періоду деякі країни почали приймати закони, щоб регулювати цю практику. Це стало необхідним, оскільки через маніпулювання цінами, держава пропускає отримати необхідні податкові платежі [148]. Однак, боротьба з цим гострим явищем не може бути ефективною лише на рівні окремої держави, оскільки саме транснаціональні компанії найбільше використовують маніпулювання цінами. Тому країни, які стикаються з цими проблемами, почали розробляти конкретні стратегії для боротьби з ними [154].

Один з перших кроків для вирішення цього питання було створення Модельної Конвенції про уникнення подвійного оподаткування Організацією економічного співробітництва та розвитку в 1963 році. Стаття 9 цієї Конвенції закладає головний принцип трансфертного ціноутворення, що згодом був визнаний як принцип "витягнутої руки" в міжнародній практиці та використовувався для опису ринкових відносин між компаніями [154].

Першопочаткова версія Керівних принципів Організації економічного співробітництва та розвитку була розміщена в 1979 році, а пізніше, у 1995 році, була ухвалена Радою Організації економічного співробітництва та розвитку. У 2009 році випущено обмежене оновлення, яке примножило арбітражне застереження до оновленої Типової податкової конвенції 2008 року. У виданні 2010 року розділи I-III були суттєво переглянуті з урахуванням нових вказівок щодо: (i) вибору найбільш прийняттого методу формування цін при укладанні контрактів; (ii) практичного застосування методів трансфертного ціноутворення; та (iii) проведення аналізу порівняльності. Крім того, у виданні 2010 року доданий Розділ IX, в якому належним чином враховані аспекти трансфертного ціноутворення під час проведення реструктуризації бізнесу [152].

Настанови Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) щодо формування цін на трансфертні операції та контролю податкових зобов'язань у сфері трансфертного ціноутворення є важливим компонентом ініціативи OECD під назвою "BEPS". Ця ініціатива спрямована на боротьбу з податковими схемами, що використовують прогалини в законодавстві для штучного переміщення прибутків у юрисдикції з низькими або нульовими податковими ставками, де фактична економічна діяльність є незначною або повністю відсутньою. Це призводить до зменшення надходжень або ухилення від сплати податків на прибуток.

Проблема BEPS стосується всіх країн, але має особливо негативний вплив на країни, що розвиваються, оскільки для них податки на прибуток є одним із

ключових джерел доходу, зокрема від діяльності міжнародних корпорацій [88].

Враховуючи цей виклик для усієї цивілізованої спільноти, у 2013 року під керівництвом країн "великої двадцятки" було почато розробку єдиних міжнародних правил оподаткування, визначених у 15 основних діях (План дій BEPS). Остаточний звіт щодо цього плану було опубліковано Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) у жовтні 2015 року. На сьогодні цьому плану приєдналися 116 країн світу, що складає понад 93% світового ВВП.

Згідно з Е. Крістіанс, взаємоузгоджувальна процедура є одним із механізмів вирішення податкових спорів, які мають дипломатичний характер [155]. При підході до зрозуміння сутності такої процедури, відводиться важливе значення особливостям господарської діяльності [152]. Використання цієї процедури передусім відбувається для вирішення суперечок, пов'язаних з інтерпретацією та застосуванням положень угод про уникнення подвійного оподаткування, а не національного законодавства [155]. Результатом такої процедури є домовленість щодо тлумачення або застосування положень угоди про уникнення подвійного оподаткування, яка є останнім етапом у вирішенні суперечок шляхом взаємної домовленості, що не передбачає використання дипломатичних каналів [146].

Поширеними мотивами для реалізації взаєморегулюючих дій є обґрунтоване використання методів трансфертного ціноутворення в зовнішньоекономічних трансакціях між контрольованими суб'єктами, які є резидентами різних країн. У таких ситуаціях односторонні рішення можуть допомогти уникнути проблеми перетину юрисдикцій, проте можуть призвести до небажаних наслідків, якщо не представлена взаємодія з іншими країнами, або здійснюються у випадках, коли не існує перетину. Угоди між країнами про оподаткування є ключовими для досягнення збалансованості двох загальноприйнятих теоретичних концепцій щодо суверенної юрисдикції в сфері оподаткування, жодна з яких не підлягає обмеженням національними

кордонами [154].

Використовуючи своє експертне вміння встановлювати ціни у своїх власних угодах, міжнародні компанії створюють специфічні умови для здійснення комерційної діяльності, які позитивно чи негативно впливають на інші суб'єкти економічної сфери та загалом на економіку країни. З одного боку, торгівля з такими компаніями сприяє поширенню продуктів та послуг по всьому світу. З іншого боку, вони використовують так звані трансфертні ціни в межах внутрішніх угод для перенесення прибутків між країнами та ухилення від сплати міжнародних податків. Більш того, варто відзначити, що такі практики використовуються не лише з метою зменшення податкового навантаження, але й для досягнення інших цілей, таких як здобуття більшої частки на ринку, змагальності для кваліфікованого фахівця, пом'якшення ризиків (включаючи валютні коливання), використання передових технологій та забезпечення привабливості для приватних інвестицій, як для самої компанії, так і для її регіона. Управлінський підхід до ціноутворення є ключовим інструментом для прийняття рішень групами підприємств з метою ефективного розподілу ресурсів між їх відділами.

З початку 2019 року, Україна приєдналась до списку світових країн, що зобов'язалися впроваджувати рекомендації Плану BEPS [88], які спрямовані на приведення національного законодавства до відповідності. Проте, наша країна впроваджує лише чотири з п'ятнадцяти запропонованих кроків [150], а саме 5, 6, 13, 14, які зорієнтовані на боротьбу зі шкідливими податковими практиками та режимами. Крім того, будуть удосконалені угоди з уникнення подвійного оподаткування, шляхом включення до них положень, які сприятимуть зменшенню випадків недобросовісного використання таких угод. Також будуть впроваджені покращені правила трансфертного ціноутворення та норми угод з уникнення оподаткування, з метою збільшення ефективності процесу вирішення податкових спорів.

Сучасні тенденції глобалізації та цифровізації економіки зумовили

необхідність оновлення міжнародної податкової системи, що враховувала б нові бізнес-моделі та мінімізувала можливості ухилення від оподаткування. Однією з ключових ініціатив у цій сфері є Двокомпонентна заява (Two-Pillar Solution), розроблена Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) спільно з країнами G20. Дана ініціатива покликана врегулювати податкові аспекти цифрової економіки та запобігти розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків у низькоподаткові юрисдикції.

Складові двокомпонентної заяви:

1. Перший компонент (Pillar One) спрямований на перерозподіл податкових прав між країнами, щоб гарантувати оподаткування найбільших транснаціональних корпорацій у тих юрисдикціях, де вони отримують дохід від користувачів чи споживачів, навіть якщо не мають там фізичної присутності. Це дозволить державам отримувати додаткові податкові надходження, що раніше акумулювалися у низькоподаткових зонах завдяки штучному переміщенню прибутку.

2. Другий компонент (Pillar Two) встановлює глобальний мінімальний податок у розмірі 15% для компаній із консолідованим доходом понад 750 млн євро. Це запроваджується для боротьби з практикою мінімізації податків через реєстрацію бізнесу в країнах із нульовим або дуже низьким податковим навантаженням. Головна мета – унеможливити використання офшорних схем та створити рівні умови для бізнесу в різних країнах.

Очікуваний вплив двокомпонентної заяви:

- Національні податкові системи. Уряди країн, що підтримали ініціативу, повинні будуть адаптувати податкове законодавство відповідно до нових міжнародних стандартів, переглянути чинні податкові угоди та впровадити механізми адміністрування нового мінімального податку.

- Транснаціональні компанії. Великі корпорації будуть змушені перерозподілити прибутки та переглянути свої податкові стратегії, зокрема щодо використання офшорних юрисдикцій.

- Країни, що розвиваються. Очікується збільшення надходжень до державних бюджетів за рахунок оподаткування компаній, що ведуть діяльність на їхніх територіях, але раніше не сплачували податків через механізми трансфертного ціноутворення та холдингові структури.

Станом на липень 2023 року 138 країн, включаючи Україну, погодили підсумковий варіант Двокомпонентної заяви. Очікується, що її положення почнуть діяти у 2024 році, після завершення ратифікації та внесення відповідних змін до національного законодавства країн-учасниць [154].

Для України цей процес є частиною Національної стратегії доходів до 2030 року, схваленої Кабінетом Міністрів України у грудні 2023 року. Основні заходи з імплементації передбачають адаптацію податкової системи до міжнародних стандартів та виконання зобов'язань у рамках інтеграційних процесів з ЄС [154]. У липні 2023 року Україна оновила Дорожню карту з імплементації Плану BEPS на 2023–2025 роки, що включає заходи з впровадження двокомпонентної заяви [88].

Основними ж викликами впровадження є:

- Гармонізація законодавства – адаптація Податкового кодексу України та перегляд чинних міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування.

- Адміністрування та контроль – податковим органам необхідно буде розширити механізми перевірки транснаціональних компаній, запровадити нові критерії моніторингу податкових операцій та співпрацювати з іноземними регуляторами.

- Співпраця з бізнесом – необхідність діалогу між владою та підприємницькою спільнотою для адаптації бізнес-моделей до нових податкових реалій.

Двокомпонентна заява є безпрецедентним кроком у боротьбі з податковими зловживаннями, що дозволяє збільшити прозорість міжнародного бізнесу, зменшити можливості для ухилення від оподаткування та створити

справедливу систему оподаткування цифрової економіки. Для України її впровадження сприятиме посиленню податкової дисципліни, збільшенню надходжень до бюджету та прискоренню процесу інтеграції з ЄС.

Україна не лише адаптує міжнародні ініціативи до національного законодавства, але й впроваджує власні інструменти податкового контролю. 25 липня 2024 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 854 «Про реалізацію експериментального проєкту щодо функціонування системи управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) в Державній податковій службі». Цей проєкт спрямований на розробку та тестування нових механізмів податкового комплаєнсу, які дозволять виявляти та мінімізувати податкові ризики без безпосереднього втручання в діяльність платників податків. Збір інформації про потенційні податкові ризики здійснюється на основі аналізу звітності, даних з реєстрів, інформації від бізнес-асоціацій та органів влади.

Основними видами податкових ризиків, які враховує цей проєкт, є:

- Ризик реєстрації — випадки, коли суб'єкти господарювання не перебувають на обліку або не зареєстровані відповідно до вимог законодавства.
- Ризик звітності — несвоєчасне подання або неподання податкової звітності.
- Ризик сплати — накопичення податкового боргу через затримку або повну несплату податкових зобов'язань.
- Ризик декларування — помилки чи маніпуляції в податковій звітності, що призводять до заниження податкових зобов'язань

Управління проєктом здійснюється на трьох рівнях:

1. Стратегічний рівень — загальний контроль за реалізацією здійснює Міністерство фінансів України та керівництво ДПС.
2. Тактичний рівень — структурні підрозділи ДПС, що розробляють методологію управління податковими ризиками.
3. Оперативний рівень — територіальні органи ДПС, які

впроваджують нові підходи на практиці

Згідно з висловами П. Дзюби, трансфертні ціни не завжди вищі або нижчі за ринкові: недозволеним є лише зловживання (зсув або викривлення) трансфертними цінами, оскільки саме це приводить до підвищення або зниження трансфертних цін в порівнянні з ринковими [27]. Тому, наявним залишається питання законності поведінки платника податків з погляду фіскальних інтересів держави.

Проблема запобігання подвійного оподаткування є надзвичайно актуальною для України, особливо з урахуванням її бажання увійти до Європейського Союзу. Цього наголошено в Рекомендаціях щодо виконання Плану дій BEPS (мінімальні стандарти), що складені Міністерством фінансів України. У них визначається потреба усунути можливості для міжнародного ухиляння від сплати податків та підкреслено, що ефективно та дієве запобігання такому ухилянню є важливим для створення ефективної міжнародної податкової системи і забезпечення економічного зростання та стійкої глобальної економіки [150].

У процесі інтеграції податкової системи України з європейськими стандартами оподаткування виникає необхідність у глибокому дослідженні європейського законодавства, а також у розгляді питань, пов'язаних з агресивним податковим плануванням. Для боротьби з податковими схемами, що використовують низькоподаткові юрисдикції, було ухвалено закон, який передбачає імплементацію міжнародних стандартів прозорості та обміну інформацією, а також посилення контролю за іноземними рахунками українських резидентів [153].

У рамках стратегії BEPS планування передбачає проведення 15 заходів з метою протидії застосуванню податкових ухилянь (деофшоризації). При виборі місця реєстрації для компанії, важливо не тільки врахувати можливі податкові наслідки, але й збільшений рівень контролю над діяльністю [88] (необхідно враховувати офшорну реєстрацію суб'єктів господарювання з

урахуванням національного законодавства "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів...». Будьте уважні при виборі оффшорної юрисдикції, оскільки це може мати вплив на діяльність компанії в Україні.

Реалізація положень Плану дій BEPS в повному обсязі відповідає виконанню Україною своїх зобов'язань, передбачених угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Деякі держави використовують різноманітні стратегії для інкорпорування Керівних принципів ОЕСР у свої національні системи оподаткування. В цьому контексті, національні нормативні вимоги деяких країн визнають затверджені Рекомендації OECD, тоді як інші країни потребують спеціальних процедур, таких як адміністративні розпорядження або ухвалення відповідних законів, для включення оновленої версії Керівних принципів в національні правові рамки. Імовірно, податкові органи держав-членів ОЕСР та держав, які не є членами організації, зосередять свою увагу на ефективному застосуванні наданої концепції до транскордонних операцій між компаніями [152], посилюючи свій контроль у цій сфері.

Введення BEPS у практику вимагає чіткого юридичного регулювання в кожній країні і здійснюється як на інтернаціональному, так і на національному рівні [88]. Головною метою цих заходів є створення ефективного механізму, який би запобігав глобальному виведенню прибутку компаній до офшорних зон та встановлював правові засади для боротьби з мінімізацією корпоративного оподаткування з метою попередження застосування агресивних схем у міжнародному податковому плануванні [88]. Програма BEPS включає три основні напрямки: узгодженість (аналіз податкового законодавства з метою відповідності найкращим стандартам), суттєвість (стимулювання компаній, які реально володіють активами, а не створюють імітацію економічної діяльності) та прозорість (посилення вимог до розкриття інформації та міжнародного обміну даними між податковими органами). [88]

Україна взяла курс на адаптацію окремих принципів BEPS до

національного законодавства, включаючи:

- № 3: розкриття фізичними особами — резидентами України своєї участі в іноземних компаніях, які вони контролюють (КІК), і правила оподаткування таких компаній;
- № 4: обмеження витрат на фінансові операції з пов'язаними особами;
- № 6: запобігання зловживанням у зв'язку із застосуванням договорів про уникнення подвійного оподаткування;
- № 7: запобігання штучному уникненню визнання статусу постійного представництва;
- № 8-10: вдосконалення контролю за ГЦУ;
- № 13: правила звітності в розрізі країн для міжнародних груп компаній.

Дія 3 – «Правила про оподаткування контрольованих іноземних компаній». За цим правилом резиденти України (фізичні особи) сплачуватимуть в Україні податок з прибутку іноземних компаній, які їм належать або контролюються. Запроваджується обов'язкове декларування участі (контролю) в іноземних компаніях. Метою такого кроку є запобігання використанню компаній, створених в іноземних юрисдикціях, як закордонних "гаманців" для накопичення прибутків, які не оподатковуються відповідно до чинного законодавства.

За словами С. Мусієнко, невиплата податків МГК спотворює конкуренцію та призводить до перерозподілу ресурсів [66]. Його вважають «планом дій», який визначає виконання завдань щодо збалансування публічних та приватних інтересів у податкових відносинах [66]. Взагалі, система оподаткування повинна забезпечити розумне співвідношення між потребами держави в одержанні ресурсів для фінансування державних витрат та інтересами громадян у сплаті податків [66].

Законодавство встановлює визначальні критерії для визнання іноземної

компанії контролюваною резидентами України, що здійснюють пряме володіння її часткою або фактичний контроль над її діяльністю. Також у законі визначений порядок обчислення та сплати податку на прибуток іноземною компанією, в тому числі у випадку, якщо прибуток не буде розподілятися.

При такому підході, дана організація не буде зобов'язана платити податок в Україні, якщо насправді здійснює господарську діяльність за межами країни (за умови, що пасивний дохід не перевищує 50% загального доходу організації) або сплачує податок на прибуток за меншою ставкою, ніж це передбачено для підприємств в Україні, не більше ніж на 5 відсотків.

Одночасно контролер повинен звітувати про діяльність іноземної компанії, якою він керує, та сплачувати податки з прибутку згідно з встановленою ставкою для підприємств – 18%, у разі якщо прибуток не буде розподілятися або сплачуватися на рахунок контролера в закордонному банку, або податок на дивіденди, які були нараховані нерезидентами – 9%, якщо прибуток буде розподілятися та виплачуватися на рахунок фізичної особи в банку. Будь-які виплати повинні відповідати законодавству та податковій політиці, щоб уникнути правопорушень та неправомірних дій.

Дія 4 — "Обмеження витрат за фінансовими операціями з пов'язаними особами".

У зв'язку з відкриттям ринку валют ініціатива з удосконалення правил "тонкої капіталізації" є надзвичайно необхідною. Це особливо актуально у контексті валютної лібералізації та перегляду положень Національного банку України після введення в дію Закону "Про валюту і валютні операції". Дані нормативно-правові акти регулюють вартість закордонних запозичень та виконують важливу функцію фільтрації капіталу з країни через укладання кредитних угод з пов'язаними особами, зареєстрованими в юрисдикціях з низьким податковим тарифом. Завдяки впровадженню підвищених вимог до тонкої капіталізації, можливо запобігти вимиванню коштів з країни та забезпечити стабільність національної валюти.

Дія 6 — "Запобігання зловживанням у зв'язку із застосуванням договорів про усунення подвійного оподаткування". За цим напрямом запроваджуються загальні правила попередження зловживань під час здійснення виплат на користь нерезидентів (General Anti-Abuse Rules, або GAAR) у зв'язку із застосуванням договорів про усунення подвійного оподаткування.

Дія 7 — "Запобігання уникненню статусу постійного представництва". Уточнені правила про оподаткування постійних представництв нерезидентів в Україні унеможливають уникнення іноземними компаніями сплати податків шляхом штучної фрагментації своєї діяльності через мережу посередників, які узгоджують ключові умови правочинів від імені іноземної компанії, однак формально не пов'язані між собою. Положення законопроекту дозволять контролюючим органам визначати наявність постійного представництва, виходячи із сукупності всіх зазначених осіб та операцій між ними.

Дії 8–10 — "Правила формування трансфертних цін". Ці принципи та критерії зловживання відіграють ключову роль у ефективному контролі за процесом трансфертного ціноутворення, зазначених у честь пріоритету аспекту справжнього характеру операцій, а також у розподілі обов'язків, ризиків та нематеріальних активів у межах корпоративних структур. Розділ розглядає загальні положення, які регулюють формування трансфертних цін, та викреслює такі необхідні кроки, які забезпечують дотримання встановлених правил у цій сфері.

Для цього у рамках виконання 8-10 змін законопроектом передбачена можливість фіскальних органів використовувати професійне судження при оцінці відповідності умов зовнішньоекономічних угод закону "принципу без невідворотного здійснення".

Значними змінами є визнання контрольованими операцій між резидентом та його сталим представництвом в Україні, проведення операцій платниками податків четвертої групи з нерезидентами, введення інституту послуг з низькою доданою вартістю, уточнення критеріїв оподаткування додаткової вартості.

Дія 13 - "Документація щодо трансфертного ціноутворення та звітність в розрізі країн". У рамках цієї дії передбачається введення трирівневої структури документації для міжнародних груп компаній. Зокрема, компанії, що здійснюють контрольовані операції, повинні надсилати повідомлення фіскальній службі про свою участь у міжнародній групі, крім обов'язкового звіту про контрольовані операції (локальний файл). В цьому контексті передбачається обов'язковий подання глобальної документації щодо міжнародної групи, до якої належить компанія (майстер-файл), де надаються аналіз ключових операцій, механізми фінансування і розподілу фінансових потоків у групі, фінансова звітність, а також звіт в розрізі країн (країновий звіт). Останній включає деталізовану інформацію про відокремлені підрозділи транснаціональних корпорацій у кожній країні, зокрема про прибуток, податкові виплати, кількість співробітників, матеріальні активи та функції компанії. Ця додаткова звітність дозволить податковим органам детально проаналізувати діяльність бізнес-групи та встановити її центр економічних інтересів.

Звіт повинен бути представлений материнськими компаніями або уповноваженими підрозділами, якщо консолідований щорічний дохід групи компаній перевищує 750 млн євро, або 50 млн євро, якщо групу контролюють резиденти України. Зведений рівень доходу для груп компаній, які контролюються резидентами України, надає можливість отримувати звіти від приблизно ста вітчизняних бізнес-груп.

Таким чином, ініціатива BEPS є міжнародною ініціативою, спрямованою на боротьбу з такими стратегіями та практиками податкового планування, які можуть призвести до переміщення прибутку компаній з високо оподатковуваних юрисдикцій в низько оподатковувані або навіть неоподатковувані юрисдикції. Основна ціль BEPS полягає в забезпеченні справедливого та ефективного оподаткування прибутку компаній відповідно до реального місця їх діяльності. Застосування правил BEPS в будь-якій країні,

включаючи Україну, може бути оцінена з різних точок зору, серед яких:

— коригування у своєму фіскальному законодавстві з метою врахування рекомендацій, що містяться в пакеті BEPS.

— міжнародна співпраця: Україна активно співпрацює з іншими державами та міжнародними організаціями у сфері оподаткування з метою ефективної реалізації та впровадження принципів BEPS. Це охоплює обмін інформації та спільне боротьбу з випадками податкових зловживань. Крім того, Україна активно залучається до міжнародних ініціатив та співпраці, спрямованих на боротьбу з податковими ухиленнями.

— проведення постійного контролю та оцінювання є надзвичайно важливими для виявлення недоліків та подальшого вдосконалення заходів, спрямованих на боротьбу з ухиленням від сплати податків. Однією з ключових складових цього процесу є моніторинг та оцінка ефективності застосування правил BEPS, які дозволяють досягти максимальної ефективності у цій сфері. Цими заходами можна забезпечити не лише ефективну боротьбу з податковими ухиленнями, але й запобігти їх поширенню в майбутньому.

Резюмуючи щодо змін, які стосуються трансфертного ціноутворення в Україні, можна виділити чотири ключових напрями (рис. 3.1):

Рис. 3.1. Ключові зміни щодо трансфертного ціноутворення в Україні, %

Джерело: складено автором

Трирівнева документація з трансфертного ціноутворення передбачає побудову структури звітності на трьох рівнях: «country-by-country», «master file», «local file» (див. рис. 3.2). Зведений звіт «country-by-country» подається головною материнською компанією транснаціональної групи та застосовується лише у випадку, коли загальний дохід групи перевищує 750 мільйонів євро на рік. «Master file» також розробляється та подається материнською компанією у її юрисдикції з можливістю автоматичного обміну інформацією з іншими країнами. Звіт «local file» подається окремими одиницями групи у їх власних юрисдикціях.

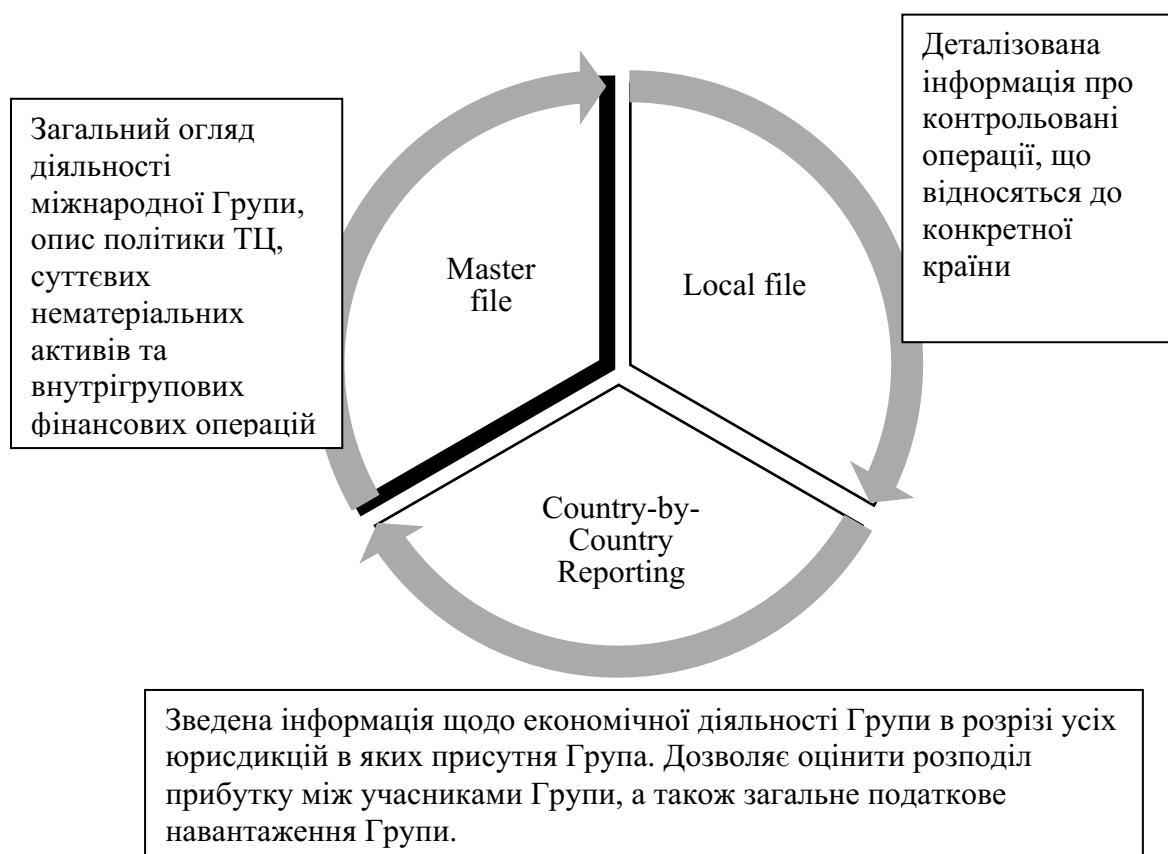

Рис. 3.2. Трирівнева звітність з трансфертного ціноутворення, %

Джерело: складено автором

Превалювання змісту над формою означає, що орган, що здійснює контроль, має право при визначенні величини прибутку, що підлягає оподаткуванню, відмовлятися враховувати для цілей обчислення податкових

зобов'язань фінансові та економічні результати контрольованої операції (КО) у випадках, коли:

- відсутня розумна економічна причина (ділова мета) проведення таких операцій;
- проведення операції не передбачає приріст (збереження) активів платника податків та/або їх вартості, а так само створення умов для такого приросту (збереження) в майбутньому;
- головною ціллю або однією із головних цілей контрольованих операцій є несплата (неповна сплата) суми податків та/або зменшення обсягу оподатковуваного прибутку платника податків.

За відсутності розумної економічної причини (економічної вигоди) та/або ділової мети в результаті здійснення контрольованої операції вважається, що вартість такої операції для цілей оподаткування дорівнюватиме нулю.

Послуги з низькою доданою вартістю – це послуги, які надаються юридичною особою на користь іншої пов'язаної юридичної особи та які відповідають сукупності таких критеріїв:

- є допоміжними за своєю природою;
- не є основною діяльністю міжнародної групи компаній;
- не вимагають використання унікальних чи цінних НМА та не сприяють створенню таких активів;
- не передбачають суттєвих ризиків та не ведуть до виникнення суттєвих економічних ризиків.

Головним нововведенням для України в обґрунтуванні цих послуг стане можливість підготовки "спрощеного" документу, якщо чиста рентабельність витрат постачальника послуг (виконавця) не перевищує 5%.

Раніше було відзначено, що обґрунтування контрольованих операцій з придбання/продажу товарів, що мають біржові ціни, є недосконалим через

неможливість використання рекомендованих бірж як джерела інформації для порівняння.

З огляду на це, вноситимуться зміни до ПКУ, що введуть поняття операцій із сировинними товарами. Щодо таких товарів обов'язковим буде:

- застосування методу ПНЦ як найбільш доречного методу;
- використання котирувальних цін;
- фіксація дати ціноутворення для товарних угод.

Піднесення доказів до проведення операцій з придбання / продажу сировинних товарів буде значно спрощене лише після вдосконалення переліку рекомендованих товарних бірж та прийняття чіткого алгоритму їх використання.

Залишені поодиночі цілком рольові недоліки (фальшиво вдавня поведінка галузевої стратегії, непогодженість дій різних інстанцій улади та фахівців, видимі поширення злочинної опції), які збільшують шанс відмови (часткової реалізації) планованих заходів, в рамках планів управління та проектування регіональної активності з антимонопольної воювання.

Взагалі, результативність використання принципів BEPS в Україні напряду залежить від успішності впровадження міжнародних стандартів та взаємодії з іншими державами. Цей процес може знадобитися багато часу та зусиль, проте створення більш справедливої і стабільної системи оподаткування є необхідним завданням для України.

Для вдосконалення практики застосування даного методу вирішальне значення відіграє держава. Саме від неї залежить забезпечення рівних умов та безкоштовного доступу до баз даних. Такі бази є необхідними для того, щоб компанії могли встановлювати відповідну ринкову ціну в потенційних контрольованих операціях при укладанні договорів. Забезпечення своєчасного і доступного використання даних за допомогою власних ресурсів надасть платникам податків однакові можливості.

У рамках початкового етапу створення бази даних пропонується маркувати інформацію, що стосується підприємств, що здійснюють свою діяльність в Україні. В подальшому можна розширити цей підхід шляхом обміну інформацією на міждержавному рівні, зокрема, для включення даних про публічні європейські підприємства. Це можна вважати важливим кроком у даному напрямку, оскільки створить можливість радикального розвитку України на міжнародній арені. Необхідно пам'ятати про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом щодо участі України у програмі співробітництва в галузі оподаткування «Fiscalis». Це послужить завершенням роботи над правовою базою та забезпечить можливість приєднання до даної програми, спрямованої на співпрацю податкових адміністрацій країн-учасниць для протидії агресивному оподаткуванню підприємств.

Україна в даний час не включила положення, які обов'язково би вимагали від консультантів (промоутерів) подавати самостійні звіти до ДПС України щодо всіх податкових схем клієнтів, що можуть призвести до неправомірного зменшення податкової бази та ухилення від оподаткування. Таке положення найближчим часом може бути введене в Україні з огляду на світові тенденції та впровадження стандартів Плану BEPS. Це може стати причиною особистої відповідальності консультантів (промоутерів) податкових схем, нарівні з відповідальністю платників податків, які реалізують такі схеми.

При належному виконанні пропозицій ОЕСР, компанії в Україні зазнають значних позитивних змін під час впровадження деофшоризаційних заходів.

Згідно з інформацією, наданою Міністерством фінансів України, наша країна приєднується до міжнародного обміну податковою інформацією відповідно до стандарту CRS. Відповідальні держави, які уклали багатосторонню угоду про обмін податковою інформацією, зобов'язуються автоматично обмінюватися такою інформацією на основі результатів у році.

Глобальна пандемія COVID-19, яка розпочалася у 2020 році, суттєво вплинула на реалізацію міжнародних податкових реформ, зокрема

імплементацию Плану дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) в Україні. Пріоритети уряду змістилися на забезпечення фінансової стабільності та підтримку економіки в умовах жорстких карантинних обмежень. Це призвело до тимчасового гальмування запровадження деяких положень BEPS, оскільки державні ресурси були перенаправлені на подолання наслідків пандемії.

Попри ці труднощі, Україна продовжувала адаптацію свого податкового законодавства до міжнародних стандартів. Важливим етапом стало прийняття Закону №466-IX у травні 2020 року, який містив положення про оподаткування контрольованих іноземних компаній (КІК), удосконалення правил трансфертного ціноутворення, а також посилення вимог до податкової звітності. Це підтвердило прагнення України до виконання міжнародних зобов'язань у рамках BEPS навіть в умовах економічної нестабільності.

Проте подальші події, зокрема повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 році та запровадження воєнного стану, створили додаткові виклики для податкової реформи. Через різке падіння доходів державного бюджету та необхідність фінансування оборонних витрат податкова політика України була змушена адаптуватися до нових реалій. Деякі ініціативи, заплановані в межах BEPS, довелося тимчасово призупинити або переглянути їх пріоритетність. [88]

Водночас, навіть в умовах війни, Україна зберігає курс на податкову прозорість і міжнародну співпрацю. Уряд продовжує роботу над впровадженням автоматичного обміну податковою інформацією відповідно до стандарту CRS (Common Reporting Standard), що є частиною глобальної боротьби з ухиленням від оподаткування. Також планується активізація контролю над трансфертним ціноутворенням, що є важливим елементом податкової дисципліни в умовах зростаючих економічних ризиків.

Отже, виконання планів BEPS щодо трансфертного ціноутворення дозволить спростити практику обґрунтування контрольованих операцій та зробити її більш прозорою. Ці зміни можуть призвести до поліпшення

інвестиційного клімату в Україні – закордонні партнери будуть більш активно співпрацювати з вітчизняними компаніями, під час впровадження більш жорстких правил уникнення податкового навантаження. Тим самим, підприємствам в Україні необхідно підготуватися до роботи за прозорими правилами, що допоможе залучити іноземних інвесторів та збільшить їхній розвиток, навіть активніше, ніж до реалізації Плану BEPS.

Реалізація двокомпонентної заяви BEPS та запуск експериментального проєкту з управління податковими ризиками сприяють побудові комплексної системи податкового контролю, що поєднує міжнародні стандарти та національні інструменти. Зокрема:

- Україна отримає доступ до нових механізмів податкової прозорості та обміну інформацією між країнами, що дозволить ефективніше виявляти ухилення від сплати податків.

- Введення глобального мінімального податку у 15% може стимулювати перегляд трансфертного ціноутворення в українських компаніях, що працюють у міжнародних групах.

- Автоматизований контроль за податковими ризиками дозволить зменшити кількість податкових перевірок, сконцентрувавши увагу контролюючих органів на платниках податків із високим рівнем ризиків.

Таким чином, запровадження нових механізмів податкового контролю в Україні відповідає глобальним тенденціям та сприяє формуванню прозорого та ефективного податкового середовища.

3.2. Підходи до забезпечення точності порівняння в податковому контролі трансфертного ціноутворення в епоху цифровізації

Наслідком вирішального впливу процесів цифровізації на податковий контроль загалом, та податковий контроль трансфертного ціноутворення зокрема виступив План цифрового розвитку Державної податкової служби України до 2030 року, що визначає пріоритетні напрями та етапи цифрової трансформації вказаного відомства [73].

Так, в умовах війни росії з Україною 28.02.2024 Рада Європейського Союзу схвалила започаткування Інструменту Ukraine Facility загальним обсягом 50 млрд євро, з яких 17 млрд євро грантів і 33 млрд євро позик, що будуть надаватися Україні протягом 2024–2027 років. За тим, як Україна використає ці кошти від ЄС, слідкуватиме окрема Ревізійна рада.

15.04.2024 Європейська комісія схвалила запропонований урядом України План Ukraine Facility, в якому Україна взяла на себе зобов'язання перед ЄС щодо виконання низки реформ, за що буде отримувати кредити та гранти. Загалом План Ukraine Facility охоплює 15 сфер та визначає 69 реформ і 10 інвестицій, розбитих на 146 якісних і кількісних показників (індикаторів). Цифрова трансформація є однією із таких 15 сфер Плану Ukraine Facility, яка передбачає посилення цифровізації ЦОВВ, у т. ч. цифровізацію діяльності Державної податкової служби України.

Портфель запропонованих Планом проєктів цифрової трансформації ДПС налічує значну кількість заходів, серед яких: створення автоматизованої системи управління податковими ризиками (АСУПР); розроблення IT-рішення для автоматизованого обліку запитів у рамках міжнародного обміну інформацією; інтеграція з міжнародною системою обміну інформацією (DAC7) та баго інших [73].

Окреслені заходи чинять вирішальний вплив на удосконалення податкового контролю трансфертного ціноутворення з урахуванням здобутків

цифровізації.

Водночас, важливим в контексті реалізації такого Плану є узгодження даних щодо контрольованих операцій, забезпечення їх зіставності.

Так, існує декілька способів підвищити рівень зіставності контрольованих операцій та потенційно зіставних неконтрольованих операцій. До них відносяться:

- Коригування на відмінності у виконуваних функціях, використовуваних активах та прийнятих ризиках: При порівнянні контрольованих операцій з неконтрольованими операціями важливо враховувати будь-які відмінності у виконуваних функціях, використовуваних активах та ризиках, які беруть на себе сторони, що беруть участь в операціях. Це може допомогти гарантувати, що контрольовані операції порівнюються з операціями, які дійсно є порівнянними.

- Використання даних за кілька років: Для підвищення рівня порівнянності між контрольованими операціями та потенційно порівнянними неконтрольованими операціями може бути корисним використання даних за кілька років. Це може допомогти пом'якшити вплив будь-яких тимчасових коливань ринкових умов, які можуть вплинути на порівнянність операцій.

- Використання різноманітних методів порівняльного аналізу: Існує декілька різних методів порівняльного аналізу, які можуть бути використані для порівняння контрольованих операцій з потенційно порівнянними неконтрольованими операціями. До них відносяться, зокрема, метод порівняльної неконтрольованої ціни, метод ціни перепродажу та метод "витрати плюс". Використання різних методів дозволяє отримати більш точне уявлення про рівень зіставності контрольованих та неконтрольованих операцій.

- Коригування на будь-які відмінності в умовах операцій: Важливо враховувати будь-які відмінності в умовах контрольованих операцій та потенційно зіставних неконтрольованих операцій. Це може включати відмінності у тривалості операцій, умовах оплати та будь-яких інших

відповідних умовах.

– Звернення за порадою до професійних консультантів: Робота з професійними консультантами, такими як фінансові аналітики або податкові фахівці, може бути корисною для підвищення рівня зіставності контрольованих операцій та потенційно зіставних неконтрольованих операцій. Такі консультанти можуть надати рекомендації щодо найбільш прийнятних методів і прийомів, а також допомогти забезпечити порівняння контрольованих операцій з дійсно порівнянними неконтрольованими операціями.

– Зіставлення умов контрольованих операцій із умовами неконтрольованої операції можна виконувати лише у випадку, коли такі операції є зіставними, або відмінності, що заважають зіставності, можна нівелювати за допомогою коригувань.

Наприклад, якщо підприємство здійснює купівлю товарів у двох контрагентів на умовах EXW (англ. Ex Works, або Франко завод) та DAP (англ. Delivered at Place або Поставлено до місця) за правилами Інкотермс, то ціни в межах таких операцій не можна порівнювати між собою, адже відмінності в умовах поставки впливають на ціну. Натомість, якщо підприємство здійснить коригування цін на умови транспортування, привівши їх до одного базису, тоді такі ціни будуть порівнянними для цілей трансфертного ціноутворення.

Бути порівнянними означає, що жодна з відмінностей (якщо такі існують) між ситуаціями, що порівнюються, не може суттєво вплинути на умову, яка досліджується за відповідною методологією, або ж можливе проведення уточнюючих коригувань для усунення впливу будь-яких таких відмінностей у розумних межах.

Приклади коригувань порівнянності включають коригування сумісності бухгалтерської звітності з метою усунення відмінностей, які можуть виникнути через існування різних бухгалтерських практик між контрольованими та неконтрольованими операціями; сегментацію фінансових даних для того, щоб усунути значну непорівнянність операцій; коригування відмінностей у капіталі,

функціях, активах, ризиках.

Коригування порівнянності повинні розглядатись, якщо (і тільки якщо) очікується, що вони підвищать надійність результатів. Відповідні міркування з цього приводу включають істотність відмінності, щодо якої розглядаються коригування, якість даних, за умови їх коригування, мету коригувань та надійність підходу, використаного для проведення коригувань.

Коригування порівнянності є доречними лише для відмінностей, які матимуть істотний вплив на порівняння. Деякі відмінності постійно існують між ознаками порівнянності контрольованих операцій платника податків та третьої сторони. Порівняння може бути доречним, незважаючи на не відкориговану розбіжність, за умови, що розбіжність не має істотного впливу на надійність порівняння. З іншого боку, необхідність проведення численних та значних коригувань ключових факторів порівнянності може вказувати на те, що операції третьої сторони в дійсності не достатньо порівнянні.

Не завжди коригування є виправданими. Наприклад, коригування відмінностей у дебіторській заборгованості не може бути надзвичайно корисним, якщо також існують істотні відмінності у стандартах бухгалтерського обліку, які не були усунені. Іноді також застосовуються складні коригування для того, щоб створити хибне враження того, що результат пошуку ознак порівнянності є науково обґрунтований, надійний та точний.

На практиці найбільш розповсюдженими є наступні види коригувань:

1) при використанні методу «порівняльної неконтрольованої ціни» в більшості випадків доцільно послідовно (у вказаному нижче порядку) застосовувати наступні коригування (включаючи, але не обмежуючись):

- коригування на терміни оплати;
- коригування на умови поставки;
- коригування на валюту розрахунків;
- коригування на обсяг.

2) При використанні методу «чистої рентабельності» може застосовуватись

коригування на оборотний капітал.

Нижче наводимо деталі застосування усіх типів коригування умов операцій з метою приведення до зіставності.

Коригування на терміни оплати. Зазвичай, з різними контрагентами підприємство укладає різні договори, і навіть при поставці ідентичного товару можуть відрізнитися умови здійснення такої операції. Однією з таких умов є терміни розрахунків за поставлений товар / надані послуги.

Досить часто контрольовані операції, що здійснюються між пов'язаними особами проводяться на «пільгових умовах» (що уже певним чином може ставити питання щодо відповідності «принципу витягнутої руки»), так, наприклад, пов'язана материнська компанія може реалізовувати товар на дочірнє підприємство на умовах значного відтермінування платежу (інколи термін оплати може перевищувати календарний рік з дати поставки товару). Зрозуміло, що при купівлі товарів на ринкових умовах, незалежний постачальник не дасть таке значне відтермінування платежу, адже це понесе додаткові кредитні ризики для нього.

Якщо підприємство в межах контрольованої операції придбає товар на умовах відтермінування платежу, а в межах внутрішньої зіставної такий самий товар купується на умовах попередньої оплати, то це призведе до незіставності таких операцій з точки зору фінансування та кредитного ризику. В межах операцій з купівлі товару на умовах відтермінування платежу, покупець має можливість капіталізувати вільні кошти протягом періоду відтермінування, натомість, у випадку попередньої оплати такої можливості у покупця. Тому, ціна на товар, що реалізується на умовах відтермінування платежу повинна бути нижчою, аніж ціна на той самий товар при попередній оплаті.

Метою коригування ціни на умови оплати є приведення неконтрольованих та контрольованих операцій до єдиного моменту розрахунків за товар.

Алгоритм / порядок розрахунку коригування на терміни оплати:

Крок 1. Необхідно визначити базові терміни оплати, до яких будуть приводитися контрольовані та зіставні угоди ($PP_{\text{баз}}$). Наприклад, це може бути 100 % попередня оплата (тобто базове відтермінування платежу прирівнюється до нуля).

Крок 2. У відповідності до умов договорів визначаються терміни оплати в межах контрольованої операції та зіставної операції ($PP_{\text{факт}}$).

Крок 3. По кожній угоді визначається різниця в термінах оплати ($PP_{\text{баз}} - PP_{\text{факт}}$).

Крок 4. Визначається ставка рефінансування Національного банку України (r), що діяла на дати угод.

Крок 5. В залежності від визначених інтервалів періоду дії ставки рефінансування по кожній угоді необхідно розрахувати окремий коефіцієнт коригування (розмір коригування припадає на 1 одиницю базової ціни) за формулою (3.1):

$$K_{\text{ум.опл.}}^{\text{кор.}} = r \times \frac{PP_{\text{баз}} - PP_{\text{факт}}}{T} \quad (3.1)$$

де $K_{\text{ум.опл.}}^{\text{кор.}}$ – коефіцієнт коригування;

r – ставка рефінансування НБУ;

$PP_{\text{баз}}$ – базові терміни оплати;

$PP_{\text{факт}}$ – договірні терміни оплати;

T – кількість календарних днів у році.

Крок 6. По кожній операції розраховується скоригована ціна за формулою (3.2):

$$P_{\text{ум.опл.}}^{\text{кор.}} = P_{\text{баз}} + P_{\text{баз}} \times K_{\text{ум.опл.}}^{\text{кор.}} = P_{\text{баз}} \times (1 + K_{\text{ум.опл.}}^{\text{кор.}}) \quad (3.2)$$

де $P_{\text{ум.опл.}}^{\text{кор.}}$ – відкоригована на умови оплати ціна;

$P_{\text{баз}}$ – ціна до коригування.

Коригування на умови поставки. Зазвичай на практиці використання

коригування на умови поставки можливе, тільки якщо в наявності внутрішні зіставні операції. При використанні зовнішніх джерел інформації щодо ринкових цін (біржові котирування, дані інформаційно-цінових агентств) у підприємства виникає додаткова необхідність пошуку достовірної і підтвердженої інформації щодо розміру витрат на транспортування.

Такі витрати можуть включати не лише оплату самого транспорту, але й експедиторські послуги, послуги зберігання, завантаження, розвантаження та інші. Оскільки, найчастіше такі дані знайти неможливо, операції не можуть бути зіставними. Це одна з основних проблем практичного використання методу ПНЦ: забезпечення зіставності великої кількості умов і характеристик операцій.

По загальному правилу, коригування на умови поставки доцільно здійснювати на основі фактичних даних компанії щодо комерційних витрат за звітний період.

Алгоритм розрахунку коригування на умови транспортування наступний:

Крок 1. За фактично понесених витрат визначаються комерційні витрати для кожного виду відвантажень (EXW, FCA, CPT, FOB тощо) і по кожному ринку збуту (внутрішній ринок, експорт). У разі якщо окремих видів витрат відноситься на кілька видів відвантажень і фактичний розмір витрат, що припадає на кожен вид відвантаження точно ідентифікувати не можна, такі витрати потрібно розподілити між базисами поставок пропорційно визначеним драйверам. Ці драйвери повинні найбільш точно визначати економічну сутність операції, по якій утворилися відповідні витрати. На практиці, найчастіше витрати розподіляються пропорційно обсягам поставленої продукції в натуральному вираженні.

Крок 2. По кожному виду відвантажень і ринків збуту потрібно визначити розмір питомих комерційних витрат на одиницю реалізованої продукції.

Крок 3. Розмір коригування на умови поставки визначається за формулою (3.3):

$$KR_{уп} = -KR_{уп}^{ан.угод} \times KR_{уд.}^{баз.} \quad (3.3)$$

де $KR_{уп}$ – розмір коригування ціни на умови поставки;

$KR_{уп}^{ан.угод}$ – розмір питомих комерційних витрат на одиницю реалізованої

продукції за операцією, умови якої коригуються;

$KR_{уд.}^{баз.}$ – розмір питомих комерційних витрат на одиницю реалізованої

продукції в межах операцій, до базових умов поставки яких наводяться ціни всіх аналізованих угод.

Коригування на валюту розрахунків. Якщо всі угоди (і аналізовані (контрольовані), і зіставні) здійснюються в гривні, то застосування коригування на валюту розрахунків не потрібно. На практиці така ситуація зазвичай характерна для продажів на внутрішньому ринку.

Але якщо у компанії є розрахунки у валюті (наприклад, експортні операції), то для забезпечення сумісності з контрольованою операцією, ціни всіх порівнянних операцій необхідно перераховувати за офіційним курсом НБУ на дату здійснення контрольованої операції / транзакції.

Коригування на обсяг. Поняття коригування на обсяг саме по собі корелює з поняттям знижки. Якщо при реалізації продукції компанія фактично знижки не надає, то і для цілей податкового контролю цін застосовувати такі коригування не потрібно. Відповідно, зіставними визнаються тільки операції з приблизно рівними обсягами продажів.

Інша ситуація, коли в компанії діє затверджена політика знижок або положення про них закріплені в договорах на поставку, і фактичні ціни реалізації встановлюються з урахуванням дисконту. У цьому випадку підприємство на цілком законних підставах може робити зворотні коригування до цін реалізації. Алгоритм таких коригувань буде протилежним процедури надання знижок.

Але застосування коригувань на обсяги можливе і в деяких ситуаціях, коли з урахуванням знижки компанія отримує збиток. Наприклад, якщо знижки надаються в рамках реалізації маркетингових бізнес-стратегій по проникненню на ринок або збільшення його частки. У цій ситуації важливим моментом є реальність очікувань отримання достатньої прибутковості в результаті реалізації бізнес-стратегії. Ця прибутковість повинна компенсувати витрати протягом періоду часу, який був би прийнятним при здійсненні угоди на ринкових умовах. Але якщо передбачуваний результат на момент здійснення операції був сумнівним або реалізація заявленої бізнес-стратегії триває, незважаючи на відсутність позитивних результатів протягом довгого періоду часу, утвердження компанії (а значить, і вироблені коригування) можуть оскаржити податкові органи. Тобто, в кінцевому підсумку ключову роль при визначенні можливості і доцільності застосування коригування на обсяг в даному випадку грає реальність очікувань ефективності стратегії в доступному для огляду майбутньому.

Коригування на оборотний капітал. При застосуванні методу чистого прибутку для контролю цін доцільно провести коригування показників рентабельності, щоб нівелювати суттєві відмінності в дебіторській та кредиторській заборгованості, товарно-матеріальних запасах за даними аналізованої компанії і потенційно зіставної компанії. Проведення коригувань оборотного капіталу необхідне з наступних причин:

1. Істотний розмір дебіторської заборгованості може свідчити про те, що компанія надає своїм покупцям тривалу відстрочку платежу. Відповідно, справедлива ринкова ціна повинна включати процентну складову, щоб відображати такі умови оплати.

2. Концентрація великого обсягу оборотних коштів у складі дебіторської заборгованості (ДЗ) і / або товарно-матеріальних запасів (ТМЗ) може спричинити нестачу ліквідних коштів. Відповідно, виникне необхідність у залученні позикових коштів. Це, в свою чергу, призведе до підвищення

витрат на сплату відсотків.

3. Аналогічна ситуація складається при істотному розмірі кредиторської заборгованості (КЗ), так як це призведе до зменшення витрат на виплату відсотків (альтернативне джерело фінансування) і коригування собівартості.

Коригування оборотного капіталу застосовується, щоб усунути істотні відмінності у витратах на виплату відсотків між аналізованою компанією і потенційно зіставною (з допущенням, що такі відмінності впливають на рентабельність).

Алгоритм здійснення коригування на оборотний капітал наступний:

Крок 1. Необхідно визначити відмінності в показниках дебіторської, кредиторської заборгованості і ТМЗ досліджуваної компанії і потенційно зіставної компанії за аналізовані періоди (ДЗ+ТМЗ-КЗ). Важливим моментом при проведенні коригування є те, в який момент часу порівнюється розмір ДЗ, КЗ і ТМЗ для аналізованої і порівнянних організацій. Як правило, ці показники доцільно порівнювати на кінець фінансового року. Однак, це може бути необґрунтовано, якщо обраний момент часу не відображає звичайних показників оборотного капіталу протягом року (наприклад, через значних коливань в результаті сезонності). У такому випадку рекомендується використовувати середні значення ДЗ, КЗ і ТМЗ протягом року.

Крок 2. Залежно від використовуваного показника рентабельності (активів, капіталу, продажів і ін.) потрібно вибрати показник, щодо якого будуть проводитися коригування оборотного капіталу. Наприклад, якщо використовується показник чистої рентабельності, то будь-які відмінності в оборотному капіталі порівнянних організацій повинні розраховуватися щодо виручки від реалізації.

Крок 3. Розраховується величина відмінностей показників оборотного капіталу по відношенню до обраної бази по компанії, що досліджується та зіставній компанії за аналізовані періоди (3.4):

$$\Delta\text{ОбК} = \frac{\text{ДЗ} + \text{ТМЗ} - \text{КЗ}}{\text{В}} \times 100 \% \quad (3.4)$$

де $\Delta\text{ОбК}$ – різниця відношення оборотного капіталу до виручки;

ДЗ – дебіторська заборгованість;

ТМЗ – товарно-матеріальні запаси;

КЗ – кредиторська заборгованість;

В – виручка від реалізації.

Крок 4. За кожен аналізований період (і) потрібно розрахувати відхилення величини показників оборотного капіталу по відношенню до обраної бази потенційно порівнянних організацій від відповідних показників Компанії (3.5):

$$\Delta_i = \Delta\text{ОбК}_i^{\text{Комп}} - \Delta\text{ОбК}_i^{\text{Зіст.ком.}} \quad (3.5)$$

де Δ_i – величина відхилення оборотного капіталу у період (і);

$\Delta\text{ОбК}_i^{\text{Комп}}$ – різниця відношення оборотного капіталу до виручки

компанії, що досліджується у період (і);

$\Delta\text{ОбК}_i^{\text{Зіст.ком.}}$ – різниця відношення оборотного капіталу до виручки

зіставної компанії у період (і).

Крок 5. Необхідно скоригувати фінансові дані порівнянних компаній для відображення відмінностей в показниках оборотного капіталу, щоб вирівняти їх з величиною оборотного капіталу компанії, що досліджується. Відкоригований показник рентабельності розраховується за формулою (3.6):

$$K_{\text{рент.}}^{\text{зкор}} = K_{\text{рент.}} + \Delta_i \times r \quad (3.6)$$

де $K_{\text{рент.}}^{\text{зкор}}$ – відкоригований показник рентабельності зіставного

підприємства;

де $K_{\text{рент.}}$ – показник рентабельності зіставного підприємства без коригування.

Не слід розглядати деякі коригування порівнянності, такі як щодо відмінностей у рівнях оборотного капіталу, як «рутинними» та безспірними, та розглядати деякі інші коригування, такі як щодо ризиків країни, як більш суб'єктивними, а тому такими, що вимагають додаткового доведення та надійності. Єдині коригування, які необхідно провести, – це ті, які дійсно покращать порівнянність.

Таким чином, усі зазначені способи коригувань цін та рентабельності з метою приведення їх до зіставності мають вагомий вплив на ефективність аналізу в цілому, особи якщо коригування здійснювалися неправильно або не в повній мірі.

3.3. Пріоритетні напрями підвищення ефективності податкового контролю трансфертного ціноутворення в контексті забезпечення фінансової безпеки підприємства

Фінансова безпека є ключовим питанням для бізнесу та урядів у всьому світі. В контексті трансфертного ціноутворення фінансова безпека може бути покращена шляхом впровадження ефективної політики трансфертного ціноутворення, яка забезпечує належний розподіл прибутку та податків між різними юрисдикціями.

Задля забезпечення фінансування військових потреб та збереження макрофінансової стабільності, нагальними завданнями економічної політики України є працювати над розробкою сценаріїв поліпшення бізнес-клімату, відновлення ділової активності післявоєнної економіки та приваблення інвестиційних ресурсів, з урахуванням стандартів та правил Європейського

Союзу. Однак, російська військова агресія та військові дії на території України спричинили та продовжують призводити до значних втрат об'єктів критичної інфраструктури, людських ресурсів, виробничих потужностей та руйнування ланцюгів створення доданої вартості, що призводить до втрати економічного потенціалу багатьох регіонів країни та загального падіння національної економіки. Тому, для забезпечення ефективності реалізації зазначеної державної політики, необхідно мати стратегічний план післявоєнної відбудови та розвитку економіки країни, який включатиме комплексні та взаємопов'язані політики, з використанням методів, інструментів та важелів. Уже у 2022 році, поняття контрольованих іноземних компаній було додано до податкового законодавства України.

У серпні 2022 року Україна здійснила приєднання до Багатосторонньої угоди між компетентними органами щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки (MCAA CRS), а в листопаді того ж року підписала Багатосторонню угоду між компетентними органами стосовно обміну повідомленнями про відмивання коштів (MCAA CbC). Ці кроки відображають бажання України долучитися до міжнародних інструментів боротьби з фінансовими злочинами та сприяють зміцненню співпраці між компетентними органами різних країн. Така ініціатива допомагає попереджувати випадки використання фінансової системи для незаконних цілей та сприяє забезпеченню прозорості та чесності у фінансових справах. Безумовно, ці дії в жодному разі не мають негативних наслідків для економічного розвитку країни, а навпаки, дозволяють зміцнити її місце у світі як відповідального та надійного партнера.

З метою ефективною реалізації вимог CRS (Загальні стандарти щодо повідомлення інформації про фінансові рахунки та застосування ділової ділігенції) Україна уклала відповідні міжнародні угоди з понад 100 країнами, включаючи держави-члени ЄС та країни G20. Це було зроблено для забезпечення співпраці та обміну необхідною інформацією з цими партнерами.

Це покращує співробітництво в податкових справах і допомагає уникнути ухилення від сплати податків, а також забезпечує справедливий розподіл податкового навантаження.

Укладені угоди надають можливість національним податковим органам обмінюватися інформацією про резидентів, які мають заробітки та активи за кордоном. Це сприяє покращенню співробітництва в податковій сфері та допомагає уник

Навесні 2023 року, Верховна Рада ухвалила нові стандарти CRS. Згідно з цим встановленим рішенням, починаючи з 1 липня 2023 року, всі фінансові установи України зобов'язані дотримуватися стандартів CRS при проведенні необхідної перевірки фінансових рахунків та надсилати інформацію до податкових органів про рахунки осіб, які є резидентами у нашій країні для цілей оподаткування у інших країнах. Крім того, у 2024 році увесь звіт про рахунки іноземних осіб має бути поданий до 1 липня. Після початку реального обміну інформацією, податкові органи України автоматично пересилатимуть цю інформацію до країни, де знаходиться податковий резидент власника рахунку.

Податкові органи України будуть отримувати автоматично інформацію щодо закордонних активів резидентів України після впровадження стандартів CRS. Ця інформація буде включати наступні дані: номери рахунків, доходи, отримані від комерційної діяльності, прибутки від пасивних інвестиційних операцій та залишки на рахунках. Всі ці дані будуть передаватися українським органам без будь-яких додаткових запитів.

Заарушано фінансову інформацію, що об'єднує актуальні та цінні папери та депозитні рахунки в іноземних банках. Таким чином, податкові органи можуть проводити розрахунки податків, враховуючи зокрема, активи, що не були добровільно задекларовані у Україні, або якщо сума активів чи доходів, зазначених у декларації, була недооцінена.

Запровадження CRS відіграє важливу роль у покращенні прозорості світової фінансової системи, зменшенні можливостей для ухилення від сплати податків та більш ефективному управлінні рухом капіталу та доходів резидентів України [151]. Цей крок є важливою складовою для досягнення реформ у фінансовій сфері та сприяє збільшенню довіри до національного банківського сектору. Крім того, впровадження цього механізму також дає можливість забезпечити більш ефективне контролювання заробітку резидентів України та уникнути неправомірного використання капіталу. Таким чином, CRS є важливим інструментом у позитивному розвитку фінансової системи країни та сприяє зміцненню її позицій на міжнародному рівні. Необхідно зазначити, що введення CRS також відповідає міжнародним стандартам, що дозволяє досягти більш ефективного міжнародного спі

На жаль, історія показує, що просте введення регуляторної системи трансфертного ціноутворення не завжди приводить до бажаного результату. Незважаючи на те, що такі правила було прийнято понад 10 років тому, до цього часу необхідно подолати безліч перешкод. Практичне впровадження системи трансфертного ціноутворення включає багато факторів, і для того, щоб досягти успіху, податковим адміністраціям необхідно поєднувати ресурси, такі як чіткі правила, відповідна модель управління ризиками та ефективний підхід до платників податків [148].

Є необхідність повної перебудови інституційних механізмів розробки податкової політики, а також додаткові напрямки, які відносяться до розвитку інституційного середовища для практичного застосування цієї політики. Нова концепція податкової політики має бути розроблена з врахуванням основних принципів оподаткування, наукових теоретичних робіт в галузі податків та сучасної економічної ситуації та вимог бізнесу. К. Швабій зазначає, що податкова політика країни - це складне мистецтво узгодження різних потреб. Тут важливо забезпечити економічну ефективність, справедливість та ефективне управління та зручність платежів. Серед безлічі можливих варіантів

компромісу важливо обрати той, який забезпечить взаємовигідну рівновагу для всіх учасників податкових правовідносин [155].

Впровадження розробленої податкової політики передбачає проведення реформи в цій сфері з метою створення ефективної моделі податкової системи, яка базується на прозорих правилах та ефективних механізмах стягнення податків, сприяючи розвитку бізнесу. Очевидно, досягнення даної мети потребує відшукування найбільш оптимальних шляхів реалізації, що не є простим завданням. Навіть розвинуті країни світу сьогодні мають проблеми зі справлянням окремих податків та визнають необхідність реформування їхньої податкової системи. Наприклад, фахівці вбачають велетенську класичну модель оподаткування прибутку, яка зараз вважається морально застарілою, у розвинутих країнах Європи. З ціллю унеможливлення уникання сплати податків та захисту податкової бази, заходи щодо покращення цієї моделі мають на увазі поліпшення ситуації [161]. Незважаючи на досягнуті події в цій галузі, завдяки співробітництву міжнародної податкової організації з метою зменшення податкової бази [153].

Зараз урядовими і експертними колами інтенсивно обговорюються можливі шляхи реформування податкової системи. Серед тих, які вважаються найбільш радикальними, є пропозиції таких запланованих змін, як зниження основних ставок оподаткування - податку на прибуток, ПДВ та податку на доходи фізичних осіб до досягнення рівня 10%. Безкоштовне використання розрахунків щодо єдиного внеску на сучасному рівні до Пенсійного фонду теж є серед плануваних передбачень. При високому рівні зниження оподаткування як очікується зменшаться стимули до неправдивих дій, а нові просування будуть створено для покращення бізнесу та залучення багатств в країну. Як нагляди, що рибальство, прикладів деяких країн будуть наведені в підтримку загальносприятності, в яких уряди вже наважилися на зниження податків з метою відновлення їх економік після воєнних конфліктів.

Праця з податками також розрахована на те, щоб зменшити шкоду, яка виникає в наслідок оптимізації оподаткування і уникнення оподаткування, що відбуваються в суб'єктів господарювання, та водночас розширити базу оподаткування за рахунок зменшення обсягів тіньових операцій та неправдивих видів діяльності [152].

Податкова система України отримала багато критики, зокрема від С.В. Онишка, щодо ефективності впровадження зниження податкових ставок як засобу розширення бази оподаткування. Існуючий досвід предидущих податкових реформ у країні також підтверджує цю заяву. Наприклад, у 2016 році була проведена реформа, за якої ставка єдиного податку нараховувалась за рівнем 22% для всіх категорій платників, крім інвалідів (виняток становило лише спеціальне нарахування для цієї категорії). Ця реформа була призначена для стимулювання детінізації заробітної плати та легалізації зайнятості в країні [151]. Проте, за даними звіту за 2016 рік, надходження до державної скарбниці зросли лише на 36%, а місцеві бюджети отримали приблизно на 50% більше коштів [15].

Один із критичних аспектів, що виникає під час здійснення податкових перевірок платників податків з питань дотримання вимог законодавства щодо трансфертного ціноутворення, полягає відборі відповідних пріоритетів для проведення контрольних заходів. Це досягається за допомогою проведення аналізу ризиків, пов'язаних із трансфертним ціноутворенням. Міжнародний досвід засвідчує ефективність цього підходу, оскільки аналіз ризиків трансфертного ціноутворення дозволяє здійснювати відбір операцій для податкових перевірок та визначати питання, необхідні для вивчення під час здійснення таких перевірок [152].

Вказування Організації економічного співробітництва та розвитку на наявність трьох загальних ризикових сценаріїв у сфері формування трансфертних цін підтверджує значущість тематики. Серед перших сценаріїв виділяється сценарій, що передбачає можливість виникнення ситуацій, коли

підприємства, які здійснюють регулярні операції з пов'язаними особами, з часом можуть спричинити зменшення податкової бази своїх контрагентів у відповідній юрисдикції. До даної категорії ризиків можуть входити будь-які операції між пов'язаними особами, що призводять до зменшення обсягу оподаткування, такі як великі обсяги продажів або покупок товарів і послуг. Однак, основна проблема виникає тоді, коли потрібно обґрунтовувати розмір оплати внутрішньогрупових операцій, оскільки це може стати важким завданням. Такі операції можуть включати виплати відсотків, страхових внесків, винагород за надані послуги, управління, роялті та інші види оплати.

Інший сценарій пропонує, що ризики виникнення трансфертних цін можуть бути пов'язані із значними або складними одноразовими операціями, такими, як реструктуризація бізнесу чи передача базових активів, що приносять прибуток. Ці операції можуть суттєво впливати на податкову ситуацію підприємств як у період їх здійснення, так і на постійній основі, оскільки необхідно проаналізувати нові платежі між пов'язаними сторонами.

В третьому випадку, можливість ризиків трансфертного ціноутворення значно збільшується, якщо компанії, що належать до однієї групи, не застосовують ефективні внутрішні політики контролю та документування цін у пов'язаних операціях. З огляду на ці три елементи ризику, консолідовані звіти міжнародних корпорацій повинні містити відповідну інформацію для виявлення таких вказівників, які можуть спричинити нарощення ризиків у випадку звичайних або одноразових операцій [154].

Вивчення міжнародного досвіду з аналізу ризиків у сфері трансфертного ціноутворення може сприяти успішній розробці та впровадженню ефективної системи державного податкового контролю за такими операціями в Україні. Застосування якісних методів оцінки ризиків буде корисним при побудові такої системи. Це дозволить оптимізувати використання наявних ресурсів і можливостей як у контролюючих органів, так і серед платників податків. Розгляд цієї теми є важливим для вітчизняної податкової практики [147].

Оцінка ризиків у галузі transfer pricing є важливою для точного відбору та успішної контрольної діяльності платників податків з урахуванням принципу "витагнутої руки" [154]. З метою аналізу цих ризиків М. Поляков запропонував вдосконалити електронну систему адміністрування ПДВ та автоматичного контролю за дотриманням критеріїв оцінки ризиків для податкових накладних, автоматизувати процес роботи з великими обсягами даних. Також, варто ввести автоматичний обмін даними фінансового обліку відповідно до міжнародних загальних стандартів звітності та застосовувати автоматичний обмін міждержавною звітністю [147].

Принцип направлених дій управління податковими ризиками заснований на відстеженні, оцінюванні і контролі податкових ризиків, а також на прийнятті ефективних заходів для їх зниження і управління.

Для виконання своїх обов'язків термін "управління податковими ризиками" використовується для позначення комплексу дій, спрямованих на ідентифікацію, оцінку та кількісну оцінку податкових ризиків, пов'язаних з трансфертним ціноутворенням та міжнародним оподаткуванням. Принцип направленості в управлінні податковими ризиками базується на постійному моніторингу, оцінці та контролі податкових ризиків, а також на прийнятті ефективних заходів для їх зниження.

За словами С. Серрано, ревізія інформації, до якої має доступ податкова адміністрація, є важливою складовою ефективного управління податковими ризиками. Ця ревізія охоплює дані, які надали платники податків у своїх податкових деклараціях, інформаційні заяви, а також дані, які надійшли від третіх сторін, таких як банки, фондові біржі, клієнти тощо [161]. Незалежно від відомостей та джерел надходження, проведення цієї ревізії має бути тщательною та безупинною, щоб мати повну інформацію щодо податкових ризиків та можливих порушень. Зазначена інвентаризація інформації визначається як ключовий етап у реалізації такої стратегії управління ризиками.

Одним з основних пріоритетів підвищення фінансової безпеки через трансфертне ціноутворення є розробка політик, які відповідають принципу "витагнутої руки". Принцип "витагнутої руки", який є міжнародно визнаним стандартом для визначення належного рівня трансфертних цін між пов'язаними сторонами, вимагає, щоб трансфертні ціни встановлювалися так, як якщо б сторони були незалежними і здійснювали операції між собою на ринкових умовах. Забезпечуючи встановлення трансфертних цін відповідно до принципу "витагнутої руки", бізнес може зменшити ризик недотримання вимог законодавства у сфері трансфертного ціноутворення та уникнути потенційних штрафів або пені.

Ще одним пріоритетом для підвищення фінансової безпеки через трансфертне ціноутворення є впровадження прозорості та передбачуваної політики. Чіткі та зрозумілі правила трансфертного ціноутворення можуть допомогти зменшити ризик виникнення спорів або судових розглядів з податковими органами та забезпечити більшу передбачуваність у визначенні трансфертних цін. Це може підвищити фінансову безпеку за рахунок зменшення невизначеності та надання бізнесу більшої податкової впевненості.

Для подальшого підвищення фінансової безпеки через трансфертне ціноутворення важливо, щоб підприємства впроваджували політику, яка реагує на зміни на ринку та в бізнес-середовищі. Це може допомогти забезпечити відповідність трансфертних цін принципу "витагнутої руки" та основним видам економічної діяльності. Наприклад, якщо компанія зазнає значних змін у своїй діяльності або ринкових умовах, в яких вона працює, може виникнути необхідність скоригувати свою політику трансфертного ціноутворення, щоб відобразити ці зміни.

Збільшення складнощів у викритті конфіденційної інформації відбувається, якщо мова йде про угоди з пов'язаними сторонами, міжнародні транзакції або корпоративну реструктуризацію, які можуть значно вплинути на

податкові платежі компанії чи ділової групи. Тому надзвичайно важливо чітко виділити і оцінити можливі наслідки цих операцій [148].

Одним із ключових джерел інформації є фінансовий звіт про доходи та витрати. Його складовими є оборотні активи, собівартість продукції, накладні витрати, інші прибуткові та витратні статті (у тому числі понесені припиненням діяльності), які визначають доходи або збитки до оподаткування.

Згідно з міжнародним стандартом МСБО 1 "Подання фінансової звітності" [63], доступного керівникам, акціонерам та інвесторам, прибутки та збитки можуть бути представлені двома способами. Перший - у комбінованому Звіті про сукупний дохід, що об'єднує не лише прибутки та збитки, але й інший сукупний дохід. Другий - в окремому Звіті про прибутки та збитки. Цей документ допомагає оцінити прибутковість або збитковість бізнесу за певний період, засвідчує зміни у доходах та витратах за різними видами діяльності та дозволяє проаналізувати все, що відбувається у бізнесі, від отримання виручки до чистого прибутку або збитку. Це також допомагає виявити слабкі місця, які потребують коригування, та розуміти, де можна здійснити скорочення витрат для збільшення чистого прибутку. Крім того, Звіт про прибутки та збитки включає різні категорії показників, які визначають кінцевий результат визначення прибутку чи збитку. Серед них - дохід, витрати на виробництво, комерційні, управлінські та адміністративні витрати, фінансові прибутки та витрати, а також інвестиційний дохід.

До складових елементів входять компенсація, загальні знижки або знижки на продаж з аналогічними строками реалізації, аналіз їх впливу є необхідним для оцінки можливого ризику в контексті трансфертного ціноутворення.

У відповідності до пункту 3 розділу I національного стандарту бухгалтерського обліку, який був затверджений наказом Мінфіну України від 7 лютого 2013 року №73, баланс підприємства (звіт про фінансовий стан) є документом, який на конкретну дату відображає активи, зобов'язання та

власний капітал [155]. Таблиця "Звіт про фінансовий стан" надає важливу інформацію про певні операції, такі як іноземна кредиторська/дебіторська заборгованість або іноземні борги, що можуть бути ризиковими через нарахування процентних витрат, що зменшує податкову базу. Інші показники, такі як запаси, машини та обладнання, будівлі, земля, відстрочені витрати та надзвичайні витрати, допомагають виявити операції, уникання податкових виплат [151].

Вибір методу трансфертного ціноутворення значно впливають різноманітні фактори, такі як організаційна структура підприємства, характеристики його продукції, організація виробництва та специфіка технологічного процесу. Стратегія бізнесу, стабільність зовнішнього середовища, ситуація на ринку товарів, країна збуту та інші аспекти також мають значний вплив на цей вибір [150].

Оцінка ризиків є важливим інструментом для запобігання здійсненню дій, що можуть негативно вплинути на сплату податків. Цей інструмент спрямований на визначення відомих форм ризикованої поведінки та встановлення стандартів звітності, систем використання інформації, а також ідеології та концептуальної основи. Таким чином, встановлені стандарти визначають обов'язкову для подання платниками податків інформацію для збору, оцінки та раннього виявлення ризиків в сфері оподаткування. Крім того, наявні комп'ютерні системи, які дозволяють команді ефективно використовувати та обробляти інформацію, надану платниками податків. Що стосується ідеології та концептуальної основи, ключовою задачею є визначення контрольованих суб'єктів (платників податків), їх потенційно ризикованих ситуацій та операцій, пов'язаних з трансфертним ціноутворенням або міжнародним оподаткуванням [148].

Згідно з загальними принципами трансфертного ціноутворення, зазначеними у пункті 39.1 ст. 39 Податкового кодексу України, контроль трансфертного ціноутворення має на меті перевірити правильність та повноту

розрахунку та внесення податку на прибуток підприємств. Згідно з пунктом 39.1.1 ст. 39.1 Податкового кодексу України, платник податку, який здійснює контрольовану операцію, повинен обчислювати свій оподатковуваний прибуток за принципом "витягненої руки". Якщо не дотриматися правил трансфертного ціноутворення, це може призвести до коригування податкового прибутку платника. При цьому, як зазначено в пунктах 39.1.1–39.1.4 ст. 39.1 Податкового кодексу України, це правило застосовується тільки до контрольованих операцій. Згідно з пунктами 39.2.1.1 і 39.2.1.4 пункту 39.1 ст. 39 Податкового кодексу України, критерієм для визначення господарських операцій, що підлягають контролю, є їх вплив на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника [74].

Оподаткування прибутку вважається найбільш складною формою з прямих податків, оскільки його організація та економічний вплив є неоднозначними. Пряма залежність між нарахованим прибутком та сумою оподаткування знижує мотивацію виробників до об'єктивного визначення оподаткованої бази, а також спонукає до ухилення від сплати податків та застосування податкових схем для зменшення податкових зобов'язань [153]. Крім того, більшість податкових схем зорієнтовані на штучне збільшення розміру витрат з метою зменшення прибутку та податкових зобов'язань. У випадках, коли такі схеми застосовуються з метою ухилення від оподаткування, це призводить до серйозних порушень в галузях, що мають низький рівень оподаткування. Таким чином, податок на прибуток є значною причиною економічних проблем та має потребу у ретельному розслідуванні та реформах для забезпечення ефективного функціонування податкової системи.

Одним із способів підвищення фінансової безпеки через трансфертне ціноутворення є впровадження політики, яка підкріплена надійною документацією. Документація з трансфертного ціноутворення, така як Основний (локальний) файл та Звіт у розрізі країн, може надати чіткий та всебічний огляд політики та практики трансфертного ціноутворення компанії.

Це може сприяти підвищенню прозорості та передбачуваності трансфертного ціноутворення, а також зменшенню ризику виникнення спорів або судових розглядів з податковими органами.

Ще одним пріоритетом для підвищення фінансової безпеки через трансфертне ціноутворення є розробка політики, яка відповідає принципам належного управління. Принципи належного врядування, такі як підзвітність, прозорість та добросовісність, можуть допомогти забезпечити справедливість та рівноправність політики трансфертного ціноутворення. Це може підвищити фінансову безпеку шляхом зменшення ризику зловживань або неправильного використання трансфертного ціноутворення та сприяти підвищенню довіри громадськості до податкової системи.

У кожній країні, в залежності від економічної та правової ситуації, застосовуються різні методи оцінки ризику. Наприклад, використовуються складні комп'ютерні системи для зіставлення фінансових даних, зазначених платниками податків у податкових деклараціях, з відповідними показниками та економічними даними, що використовуються для визначення конкретних випадків підвищеного ризику. Дані про ризик є важливим елементом у процесі прийняття рішень і допомагають в уникненні можливих фінансових збитків.

У рамках моделі оцінки ризику враховуються різні фактори, а серед них особливо важливою є релевантність транзакцій. Цей показник визначає головні ризики, які повинні бути виявлені і враховані. Крім того, важливим елементом є визначення типу транзакцій, які мають найбільший обсяг (наприклад, продажі, закупівлі, відсотки, послуги, роялті, технічна допомога тощо), що допоможе під час числової оцінки та встановлення пріоритетів податкових ризиків, які є найбільш суттєвими для податкового адміністрування. Також можливо класифікувати інформацію за допомогою визначення юрисдикцій, де відбуваються транзакції, які можуть бути точками входу чи виходу. Наприклад, якщо платник податків експортує всю свою продукцію до Сполучених Штатів, а наступного року така ж продукція експортується до Швейцарії, це може

свідчити про зміну орієнтації компанії, що потребує уважного аналізу для визначення оптимальної податкової схеми [151].

Додатковим істотним джерелом інформації для аналізу ризику трансфертного ціноутворення є імпортно-експортні операції та цифрові рахунки-фактури. Навіть якщо ці безпосередні джерела не призначені для виявлення транзакцій між пов'язаними сторонами, вони дуже цінні для визначення ризику в окремих секторах, наприклад, у гірничодобувній промисловості, де наявна міжнародна ринкова ціна, яку можна використовувати для порівняння з цінами між пов'язаними сторонами. Більш того, зареєстрований імпорт і експорт може бути корисним для визначення потенційної економічної залежності між сторонами. Такий підхід допоможе виявити можливі випадки занадто високої або занизької ціни, що може бути ознакою недостатньої самостійності та контролю між пов'язаними сторонами.

Надто, цифрова автоматизація виставлення рахунків забезпечує можливість порівняти операції, що здійснюються між взаємопов'язаними сторонами, з операціями між незалежними контрагентами, такими як продаж акцій, основних засобів, нематеріальних активів та інші. Така система надає додаткові переваги в отриманні та аналізі інформації у режимі реального часу або навіть майже одразу після завершення транзакцій [151]. Крім того, ця система дозволяє значно розширити можливості для логічного тексту у розмірі до 30%.

Для подальшого підвищення фінансової безпеки через трансфертне ціноутворення важливо, щоб бізнес впроваджував політику, яка підтримується надійними системами внутрішнього контролю. Надійний внутрішній контроль може допомогти забезпечити ефективне впровадження та дотримання політики трансфертного ціноутворення в організації. Це може знизити ризик недотримання правил трансфертного ціноутворення та підвищити фінансову безпеку, допомагаючи забезпечити сплату належної суми податку в кожній юрисдикції.

Нарешті, компаніям важливо регулярно переглядати та контролювати свою політику трансфертного ціноутворення, щоб переконатися, що вона продовжує відповідати потребам організації та відповідає принципу "витягнутої руки". Це може допомогти виявити будь-які потенційні сфери ризику або невідповідності, а також дозволить компаніям вжити необхідних заходів для виправлення ситуації.

Насамкінець, існує кілька ключових пріоритетів для покращення фінансової безпеки через затвердження політики трансфертного ціноутворення. Вони включають розробку політики, яка відповідає принципу "витягнутої руки", є прозорою та передбачуваною, реагує на зміни на ринку та в бізнес-середовищі, підкріплена надійною документацією, відповідає принципам належного врядування та підтримується ефективними системами внутрішнього контролю. Враховуючи ці пріоритети, бізнес може підвищити фінансову безпеку та зменшити ризик недотримання вимог законодавства з трансфертного ціноутворення.

Висновки до розділу 3

1. Запровадження плану дій BEPS значно посилило контроль за трансфертним ціноутворенням, спрямованим на протидію розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків у низькоподатковій юрисдикції. Це створило основу для гармонізації податкового законодавства України з міжнародними стандартами.

2. Аналіз нормативного впровадження BEPS в Україні показав, що ключові ініціативи стосуються вдосконалення правил формування трансфертних цін, обмеження зловживань податковими угодами та забезпечення прозорості операцій між пов'язаними сторонами. Впровадження цих змін сприяло підвищенню довіри до податкової системи та зниженню ризиків податкового шахрайства.

3. Розвиток трирівневої документації з трансфертного ціноутворення, що включає Основний файл, Локальний файл та Звіт у розрізі країн, став важливим етапом посилення прозорості міжнародних операцій. Такий підхід дозволяє покращити податковий контроль і виявляти потенційні ризики зловживань трансфертними цінами.

4. Посилення обмежень щодо витрат за фінансовими операціями забезпечує більш ефективний контроль за капітальними потоками та запобігання вимиванню коштів через операції з нерезидентами. Ці заходи підтримують фінансову стабільність країни, особливо у контексті валютної лібералізації.

5. Впровадження нових правил для нематеріальних активів у межах трансфертного ціноутворення дозволяє уникнути переміщення нематеріальних активів у низькоподаткові юрисдикції. Це є частиною глобальної ініціативи щодо протидії BEPS і забезпечення справедливого оподаткування.

6. Міжнародна співпраця у сфері трансфертного ціноутворення, зокрема інтеграція рекомендацій ОЕСР, сприяє адаптації національного законодавства до глобальних стандартів. Це покращує взаємодію між податковими адміністраціями різних країн і знижує ризики ухилення від оподаткування у транснаціональних компаніях.

7. Проблеми національного впровадження міжнародних норм включають обмеження у доступі до якісних даних, відсутність єдиних стандартів для оцінки контрольованих операцій та недостатню автоматизацію процесів податкового контролю. Ці аспекти потребують удосконалення для підвищення ефективності податкової системи.

8. Ефективна система трансфертного ціноутворення є важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки як для підприємств, так і для держави. Вона мінімізує ризики ухилення від оподаткування, сприяє запобіганню фінансовим зловживанням і захищає податкову базу держави від розмивання. Аналіз релевантності транзакцій, типів операцій із найбільшими

обсягами та впливу юрисдикцій дозволяє ідентифікувати потенційні ризики та оптимізувати податкову політику. Застосування цифрових технологій для автоматизації моніторингу транзакцій підвищує здатність оперативно виявляти невідповідності, забезпечуючи прозорість і підзвітність процесів. Постійний перегляд політики трансфертного ціноутворення та підтримка її відповідності міжнародним стандартам є фундаментом для захисту економічної стабільності та фінансової безпеки в умовах динамічного бізнес-середовища.

Основні результати третього розділу опубліковані в наступних наукових працях автора: [9], [11], [15], [51], [52], [60].

ВИСНОВКИ

Наукове дослідження присвячене аналізу теоретичних, методологічних і практичних аспектів процесу реалізації податкового контролю в рамках трансфертного ціноутворення. Сучасні економічні реалії, що характеризуються глобалізацією, активізацією транснаціональних корпорацій та постійним вдосконаленням механізмів регулювання, визначають важливість дослідження трансфертного ціноутворення.

Відповідно до поставленої мети та завдань дисертації отримані такі наукові і практичні результати:

1. Трансфертне ціноутворення є ключовим інструментом для забезпечення справедливого оподаткування в Україні, особливо в контексті транснаціональних корпорацій. Його сутність полягає в тому, що при здійсненні операцій між пов'язаними особами ціни повинні визначатися на рівні ринкових умов, що дозволяє уникати маніпуляцій і знижувати податкові зобов'язання в одній юрисдикції на користь іншої. В Україні цей інструмент має бути вдосконалений, оскільки низька ефективність системи контролю та недосконалість нормативно-правової бази створюють умови для уникнення сплати податків. Проблеми у визначенні ринкових цін, особливо в випадках, коли неможливо знайти точних аналогів на ринку, потребують розробки нових методик і застосування коригувань для забезпечення відповідності принципу «вितягнутої руки».

2. Трансфертні ціни напряму впливають на фінансові результати підприємств. Система трансфертних цін у холдингу визначає типи центрів відповідальності: чи є підприємство центром витрат, центром доходів або центром прибутку. Для проведення політики оптимізації прибутку корпорації прагнуть мінімізувати загальну суму податків, виплачуваних у глобальному масштабі. Це досягається шляхом перерозподілу прибутку між країнами з високим і низьким рівнем оподаткування. Для здійснення регулювання

трансфертного ціноутворення запроваджено термін «контрольована операція», що визначається як господарські операції, що впливають на об'єкт оподаткування сторін таких операцій, що здійснюються платниками податків з пов'язаними особами – нерезидентами.

3. Визначення контрольованих операцій є критично важливим елементом для здійснення ефективного податкового контролю. Операції між пов'язаними особами, що мають значний вплив на податкову базу, повинні бути чітко визначені в рамках національного законодавства. В Україні, незважаючи на наявність деяких підходів, критерії для визначення контрольованих операцій потребують уточнення, особливо для підприємств, які працюють у декількох юрисдикціях. Це дозволить уникнути ситуацій, коли операції не потрапляють під контроль податкових органів через нечіткість у правових нормах або через недостатній рівень документального підтвердження.

4. Принцип «витагнутої руки» є основою трансфертного ціноутворення, однак на практиці його застосування в Україні зіштовхується з труднощами через відсутність єдиного стандарту в розрахунку ринкових цін. Виявлення приналежності операцій до цього принципу вимагає розробки чіткої методології, яка могла б включати різні підходи до коригування цін, зокрема через використання методів порівняльних неконтрольованих операцій, аналізу витрат чи прибутковості. Для практичного застосування цього методу Україні необхідно удосконалити документообіг та методики, що дозволяють знизити ризики відхилення від справедливих цін і підвищити податкову прозорість. Головною метою застосування принципу «витагнутої руки» є знаходження співставних операцій до контрольованої операції, які здійснювались на ринкових умовах. У залежності від міри зіставності операцій (аналогічність товару/послуги, однакові функції та ризики) використовується той чи інший метод трансфертного ціноутворення.

5. Враховуючи міжнародні стандарти, адаптація принципів побудови локальних файлів, майстер-файлів та звітів є важливим етапом для

забезпечення належного моніторингу трансфертних операцій. Локальні файли повинні містити інформацію про структуру підприємства, характер контрольованих операцій та методи визначення цін, а майстер-файли мають дозволяти зібрати загальну картину діяльності групи. Україна повинна чітко визначити вимоги щодо документообігу для забезпечення виконання цих стандартів, що дозволить знизити ризики податкових спекуляцій та посилити контроль з боку податкових органів.

6. Визначення трансфертних цін для товарів з біржовим котируванням є складним процесом, оскільки ціни на біржі можуть бути нестабільними і змінюватися в залежності від ринкових умов. В Україні відсутні чіткі механізми коригування таких цін в трансфертному ціноутворенні. Це ставить перед податковими органами задачу щодо розробки методів, які могли б коригувати ціну на підставі специфічних ринкових умов та забезпечити справедливу оцінку вартості товару. Для цього потрібно розробити методологічні підходи до визначення справедливої ринкової ціни в умовах біржової волатильності.

7. Комплексний аналіз контрольованих операцій експортера сільськогосподарської продукції відповідно до норм Податкового Кодексу України дав можливість виявити реальні фіскальні ризики, що виникають у зв'язку із неповною зіставністю товару в межах контрольованих операцій та товару, що котирується на біржах, що рекомендовані законодавством. Запропоновано вирішення вищевказаної проблематики, яке не суперечить нормам законодавства, що, фактично, засноване на більш ретельному та якісному аналізі зіставності джерел інформації для цілей побудови ринкових діапазонів цін. Обґрунтовано відповідність контрольованих операцій принципу «витягнутої руки» та надано рекомендації щодо підвищення рівня фіскальної безпеки підприємства через удосконалення процесу обґрунтування контрольованих операцій.

8. Розрахунок прибутку постійних представництв нерезидентів є однією з найбільш складних задач для податкових органів України. Для точного визначення оподаткованого прибутку необхідно враховувати специфіку діяльності представництв, що здійснюють операції через дочірні компанії чи філії. Україна потребує конкретних нормативних актів, що визначатимуть правила розподілу прибутку між різними країнами, що дозволить уникнути подвійного оподаткування та зменшити можливості для зловживань.

9. Використання коригувань є важливим інструментом для забезпечення точного визначення ринкових цін, особливо в тих випадках, коли неможливо знайти ідентичні операції. Для України це питання є актуальним, оскільки існують значні труднощі з визначенням справедливих цін, зокрема через специфічність окремих товарних ринків і нестабільність цін. Зіставлення умов контрольованих операцій із умовами неконтрольованої операції можна виконувати лише у випадку, коли такі операції є зіставними, або відмінності, що заважають зіставності, можна нівелювати за допомогою коригувань. Не слід розглядати деякі коригування порівнянності, такі як щодо відмінностей у рівнях оборотного капіталу, як обов'язковими, та розглядати деякі інші коригування, такі як щодо ризиків країни, як більш суб'єктивними, а тому такими, що вимагають додаткового доведення та надійності. Єдині коригування, які необхідно провести, – це ті, які дійсно покращують ступінь порівнянності. Вдосконалення системи коригувань дозволить зробити трансфертне ціноутворення більш ефективним і відповідним вимогам міжнародного права.

10. Для розвитку системи трансфертного ціноутворення в Україні необхідно продовжити роботу з удосконалення податкового законодавства, включаючи запровадження нових методів оцінки трансфертних цін. Потрібно зосередитися на інтеграції національних правил із міжнародними стандартами, забезпечуючи при цьому більше ясності для бізнесу і податкових органів щодо

вимог до документування і звітності. Встановлено, що вдосконалення національного законодавства передбачає потребу створення національної бази даних порівнянних операцій, впровадження цифрових інструментів для моніторингу та навчання податкових інспекторів відповідно до міжнародних стандартів. Це сприятиме зменшенню адміністративного тиску та підвищенню ефективності податкового контролю.

11. Підприємства України повинні розробити чітку стратегію трансфертного ціноутворення, яка дозволить уникнути податкових санкцій і забезпечить дотримання принципів ринкової ціни. Пропозиції повинні включати рекомендації щодо системи внутрішнього контролю, підвищення рівня прозорості звітності та використання ефективних методів аналізу для визначення справедливої ціни на внутрішньогрупові операції. Для успішного проходження податкової перевірки на предмет контрольованих операцій, підприємствам варто дотримуватись комплексу сформованих порад: підприємству потрібно заздалегідь планувати обсяг операцій із пов'язаним контрагентом; при наявності контрольованих операцій варто звернути увагу на співставні операції, які здійснює компанія у звітній період; компаніям потрібно на майбутнє планувати курсове коригування фінансових результатів.

12. Імплементація планів BEPS щодо трансфертного ціноутворення дозволить спростити практику обґрунтування контрольованих операцій та зробити її більш прозорою. Ці ж зміни можуть призвести до покращення інвестиційного фонду України – іноземні контрагенти набагато активніше співпрацюватимуть з компаніями, що зареєстровані в Україні із запровадженням в нашій державі більш жорстких правил уникнення від оподаткування. Саме тому, бізнесу в Україні необхідно навчитися працювати за прозорими правилами, що допоможе залучати іноземних інвесторів та розвиватися навіть активніше, ніж до моменту повноцінного запровадження Плану BEPS.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанов С.Т. Трансфертне ціноутворення в умовах ринку. *Економка та суспільство*, 2022. №3. С.11-17. (in Ukrainian)
2. База даних Thomson Reuters Eikon. URL: <https://eikon.refinitiv.com/> (in English)
3. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси: Навч. посібник / За заг. ред. Базилевича В.Д. 2-ге вид. К.: Атіка, 2004. 368 с. (in Ukrainian)
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 759 с. (in Ukrainian)
5. Борецько Н.М., Параниця Н.В., Параниця С.П. Оцінювання ризиків у сфері трансфертного ціноутворення на прикладі податкових відомств країн-членів Європейського Союзу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 5-6. С. 17-23. DOI: 10.32702/2306-6814.2022.5—6.17 (in Ukrainian)
6. Бутенко Т.В., Круковська Л.М. Трансфертне ціноутворення в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. № 15. С. 43-46. (in Ukrainian)
7. Валігура В.А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Податковий контроль». К. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». 95 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/retrieve/52225/%D0%9E%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf> (in Ukrainian)
8. Варналій З.С., Катамадзе Г.Ш. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України у контексті трансфертного ціноутворення та

Трансфертне ціноутворення в системі забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва період. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка): монографія. Київ: КМ-Букс, 2023. С. 136–151, 201–207. (in Ukrainian)

9. Варналій З.С., Лекарь С.І., Мацур С.М. Трансферне ціноутворення: сутність та методи застосування: монографія. Хмельницький: ТОВ Мельник А.А., 2021. 148 с. (in Ukrainian)

10. Варналій З.С., Лекарь С.І., Мацур С.М. Трансфертне ціноутворення: сутність та методи застосування. *Монографія*. Київ, 2021. 148 с.

11. Варналій З.С., Мацур С.М. Аналіз джерел інформації для трансфертного ціноутворення в умовах діджиталізації. *Теоретичні та прикладні питання економіки. Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. 2022. Випуск 1 (44). С. 4-11.

12. Варналій З.С., Мацур С.М. Інститут трансфертного ціноутворення як інструмент забезпечення фінансової безпеки України на прикладі аграрного сектору. *Наукове періодичне видання "Успіхи і досягнення у науці"*. Серія № 7(7). 2024. С. 45-58.

13. Варналій З.С., Мацур С.М. Коригування параметрів зіставності операцій для цілей трансфертного ціноутворення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2021. № 1/45. С. 74–91. (in Ukrainian)

14. Варналій З.С., Мацур С.М. Критерії бенчмаркінгового дослідження зіставних компаній для цілей методу чистого прибутку трансфертного ціноутворення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2022. № 2 (219). С. 15-20.

15. Варналій З.С., Мацур С.М. Особливості контролю за трансфертним ціноутворенням в умовах воєнного стану. *The 13th International scientific and practical conference "Modern science: innovations and prospects"*. Stockholm, 2022. С. 284-288.

16. Варналій З.С., Мендрик Д.В. Офшорні зони як виклик та загроза фінансовій безпеці України. Науково-практичний збірник Журнал фінансові послуги. 2018. №1. С. 21. (in Ukrainian)
17. Варналій З.С., Романюк М.В. Податкова система: підручник. Київ: Знання України, 2019. 567 с. (in Ukrainian)
18. Височина А.В., Таранченко А.Д. Фіскальна ефективність податку на прибуток для держави та бізнесу. *Економіка і суспільство*. 2019. № 13. С. 1047-1053. (in Ukrainian)
19. Вітліна М.О., Шульга Т.М. Міжнародні заходи протидії ухиленню від сплати податків. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 178-180. (in Ukrainian)
20. Волошенко В. Зміни в переліку низькоподаткових країн: умови та переваги. *Вісник МСФЗ. Світовий досвід. Українська практика*. 2023. № 9. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ001571 (in Ukrainian)
21. Глущенко Я.І. Стратегічне податкове планування підприємств у BEPS-епоху. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітнянські аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 березня 2019 р.)*. Частина 2. Дніпро: НМетАУ, 2019. С. 87-92. (in Ukrainian)
22. Головні аспекти судової практики з трансфертного ціноутворення. Державна податкова служба України. 25.07.2023. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/694035.html> (in Ukrainian)
23. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. (in Ukrainian)
24. Гречко А.В. Механізм трансфертного ціноутворення в Україні як інструмент контролю за операціями між пов'язаними особами. *Економічний вісник Нац. техн. ун-ту України "Київський політехнічний інститут"*. 2016. №

13. С. 85-91. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80095>

25. Гриб Є. Трансфертне ціноутворення та контрольовані операції. *Юридична газета*. 2013. №37. С. 29. (in Ukrainian)

26. Демиденко Л., Нестеренко О. та ін. Податкова система України: від квазі-ліберальної ретроспективи до неоліберальної перспективи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. №1(32). С. 380-370. URL: <https://doi.org/10.18371/.v1i32.2895> (in Ukrainian)

27. Дзюба П. Трансфертне ціноутворення: економічний зміст і специфіка. *Економіка України*. 2006. №1. С. 14–22, 149. (in Ukrainian)

28. Дізнайся, що таке КІК та контролююча особа? Державна податкова служба України. 17.02.2023. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/655502.html> (in Ukrainian)

29. Єсик Т. Трансфертне ціноутворення та контрольовані операції. *Юридична газета*. 2013. № 37. С. 30. (in Ukrainian)

30. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16.01.2020 № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (in Ukrainian)

31. Іванова О.В. Сучасні тенденції розвитку трансфертного ціноутворення. *International scientific e-journal Logos-online*. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.61.html> (in Ukrainian)

32. Кабінет Міністрів України. Національна стратегія доходів до 2030 року, грудень 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (in Ukrainian)

33. Капаєва Л.М., Лях М.С. Фінансове право: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 248 с. (in Ukrainian)

34. Ковальчук О.К. Правовий режим одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб: дис. ... д-ра філософії: 081. Хмельницький, 2023. 213 с. (in Ukrainian)

35. Ковальчук О.К. Характеристика одноразового спеціального

(добровільного) декларування активів фізичних осіб в контексті реалізації Плану BEPS в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 583-586. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/141> (in Ukrainian)

36. Колосок В.М. *Методологія стратегічного управління великих промислових підприємств: монографія*. Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2012. 247 с. (in Ukrainian)

37. Краєвський В.М., Муравський О. Звітність із трансфертного ціноутворення: виникнення та розвиток. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023, № 12. С. 46-51. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.12.46> (in Ukrainian)

38. Краєвський В.М., Муравський О. Ризикоорієнтований підхід в системі податкового контролю за трансфертним ціноутворенням. *Український економічний часопис*, 2023, № 1, С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-4> (in Ukrainian)

39. Краєвський В.М., Муравський О. Обліково-податкова природа трансфертного ціноутворення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2023. №5. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-5-8906> (in Ukrainian)

40. Кругляк В.В. Індикатори ризиків трансфертного ціноутворення згідно з документами міжнародних організацій та шляхи їх подальшого використання. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2021. № 4. С. 59-65. (in Ukrainian)

41. Лист ДФС України від 02.02.2019 № 2376/7/99-99-15-02-01-17 "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення". URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenn/listi-rozlyasnennya/71167.html> (in Ukrainian)

42. Лист ДФС України від 07.07.2015 № 24525/7/99-99-22-01-02-17 "Про податковий контроль за трансфертним ціноутворенням". URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenn/listi-rozlyasnennya/63850.html> (in Ukrainian)

43. Лист ДФС України від 29.10.2015 № 22908/6/99-99-19-02-02-15 "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення". URL: <https://tax.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/64833.html> (in Ukrainian)
44. Литвиненко О., Пислиця А., Славкова А. Оподаткування великого бізнесу: досвід Австрії та Румунії. *Фінанси України*. 2023, № 11. С. 69-85. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.11.069> (in Ukrainian)
45. Лісневська Д., Славкова А. Роль податкового контролю в боротьбі з податковим шахрайством та ухиленням від сплати податків. *Ефективна економіка*. 2023. № 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.4.34> (in Ukrainian)
46. Луценко І.С. Податковий контроль у сфері трансфертного ціноутворення в Україні: сучасна практика. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 129–134. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.7.129 (in Ukrainian)
47. Любкіна О.В. Навчально-методичний посібник з курсу “Фінансовий менеджмент”. К.: Академія праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України, 2008. – 107 с. (in Ukrainian)
48. Лютий І.О. Фінансова політика держави в умовах війни на території України. Фінансові інструменти сталого економічного розвитку, V Міжнародна науково-практична конференція, Чернівці, 27 квітня 2023 року. (in Ukrainian)
49. Лютий І.О., Боринець С.Я., Варналій З.С. та ін. Фінанси. Підручник / За ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 720 с. (in Ukrainian)
50. Лютий І.О., Демиденко Л.М. Сучасні доміанти удосконалення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2025. № 2. (in Ukrainian)
51. Мацур С. М. Вплив трансфертного ціноутворення на формування доходів публічних фінансів в Україні. *Міжнародний науковий журнал*

"Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. № 1. С. 205-211. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-1-9544>.

52. Мацур С.М. Ділова мета в контрольованих операціях, як пріоритет підвищення рівня фінансової безпеки підприємства в контексті трансфертного ціноутворення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. С. 111-121. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-84>.

53. Мацур С.М. Ділова мета та економічний ефект контрольованих операцій як ризики фіскальної безпеки підприємств. *IV міжнародна науково-практична конференція "Фінансові інструменти сталого розвитку економіки"*. Чернівці, 2022. С. 124-128. (0,2 д.а.)

54. Мацур С.М. Забезпечення фінансової безпеки постійних представництв нерезидентів в Україні у контексті трансфертного ціноутворення. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Мат. VI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 21 грудня 2020 р. - 21 січня 2021 р.* Полтава: НУПІ, 2021. С. 23-27. (in Ukrainian)

55. Мацур С.М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України у контексті трансфертного ціноутворення (Розділ VI). *Трансфертне ціноутворення в системі забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва Розділ (X). Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка): монографія. За ред. Варналія З.С. та Катаадзе Г.Ш.* К.: КМ-Букс, 2023. С. 136-151; 201-207.

56. Мацур С.М. Звіт у розрізі країн міжнародних груп компаній як інструмент євроінтеграції фінансової звітності. *Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 травня 2023 року*. К.: КНУТІШ. 2023. С.144-74. URL: <https://surl.li/gqsiws>

57. Мацур С.М. Звіт у розрізі країн як головний інструмент контролю трансфертного ціноутворення міжнародних груп компаній. *Шевченківська*

весна 2022. Цифрова трансформація економіки в умовах пандемії COVID-19, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2022. Вип. XX. С. 118. URL: <https://surl.li/nddhru>

58. Мацур С.М. Зміни в методології обґрунтування трансфертних цін в операціях з сировинними товарами. *Шевченківська весна 2023. Повоєнне відновлення економіки України: проблеми та перспективи, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених* / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2023. Вип. XXI. С. 107. URL: <https://surli.cc/hvqzng>

59. Мацур С.М. Імплементация норм міжнародного оподаткування щодо контролю за конструктивними дивідендами у контексті трансферного ціноутворення в Україні. *Шевченківська весна 2024. Стратегії економічного зростання: погляд у майбутнє для України, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених* / За заг. ред. Л.А. Анісімової: К., Інтерсервіс, 2024. Вип. XXII. С. 71. URL: <https://surl.li/emavac>

60. Мацур С.М. Міжнародний обмін фінансовою інформацією як інструмент контролю в межах трансфертного ціноутворення. *VII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених "Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами"*. Київ, 2023. С. 49-52.

61. Мельник Т.Г. Сучасний стан та перспективи розвитку системи оподаткування діяльності суб'єктів господарювання. Модернізація національної системи бухгалтерського обліку і звітності в умовах глобалізації: монографія / За загальною редакцією Засадного Б.А. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2023. 252 с. (in Ukrainian)

62. Мельниченко Р.В. Податковий контроль трансфертного ціноутворення: правові засади: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020.

344 с. (in Ukrainian)

63. Міжнародний Стандарт Бухгалтерського Обліку 1 (МСБО 1) Подання фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (in Ukrainian)

64. Міністерство фінансів України. Дорожня карта імплементації BEPS, липень 2023. URL: <https://www.mof.gov.ua/> (in Ukrainian)

65. Мішин М., Курілов Є. Трансфертне ціноутворення та план дій BEPS. Вісник Міністерства доходів і зборів України. 2014. № 16. С. 12-16. (in Ukrainian)

66. Мусієнко С. Податкове планування при BEPS: як будувати будинок в умовах ландшафту, що змінюється. Legal High School. 26.01.2018. URL: <https://lhs.net.ua/podatkove-planuvannia-pry-beps-iak-buduvaty-budynok-v-umovakh-landshaftu-shcho-zminiuietsia-svitlana-musiienko-lektor-na-legal-high-school/> (in Ukrainian)

67. Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для МГК та податкових служб (22 червня 2010 року). URL: <http://sfs.gov.ua/data/material/000/021/80820/o.pdf> (in Ukrainian)

68. Національний Банк України. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (in Ukrainian)

69. Нестеренко К. Прибутки та збитки за МСФЗ: основні види та способи розрахунку. *Фінансова Академія. Актив – центр підготовки фінансових спеціалістів.* 20.07.2022. URL: <https://finacademy.net/ua/materials/article/pribyli-i-ubytki-po-msfo> (in Ukrainian)

70. Обух В., Колода Я. Як Україна реформуватиме податкову систему після війни. *УКРІНФОРМ.* 27.03.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistem> (in Ukrainian)

71. Олійничук О., Корчинська А. Вплив імплементації положень «Плану BEPS» на податковий контроль в Україні. *Тенденції реформування правової системи України і світу: Збірник тез II Міжнародної конференції*

(Тернопіль, 30 жовтня 2020 р). Тернопіль, 2020. С. 149-152. (in Ukrainian)

72. Онищенко О.В., Хоменко Л.М., Авраменко О.І. Еволюція трансфертного ціноутворення в Україні: податковий аспект. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 21. С. 615-620. (in Ukrainian)

73. План цифрового розвитку Державної податкової служби України до 2030 року. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%94%D0%9F%D0%A1%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20\(1\).PDF](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%94%D0%9F%D0%A1%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20(1).PDF)

74. Податковий Кодекс України із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законами України № 466-IX від 16.01.2020; № 1117-IX від 17.12.2020; № 1946-IX від 14.12.2021. (in Ukrainian)

75. Поляков М. Податкова диджиталізація. Чого чекати бізнесу в 2023 році. *Економічна правда*. 22.03.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/22/698331/> (in Ukrainian)

76. Полянська О.А. Альтернативні підходи до трансферного ціноутворення. *Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах світових інтеграційних процесів: збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції*. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2012. С. 96-99. (in Ukrainian)

77. Постанова КМ України від 08.09.2016 №616 «Про затвердження переліку товарів, що мають біржове котирування, та світових товарних бірж для встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу "витагнутої руки"» (in Ukrainian)

78. Постанова КМ України від 17.07.2015 №504 "Про затвердження Порядку попереднього узгодження цін у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній,

двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення". (in Ukrainian)

79. Постанова КМУ від 25 липня 2024 р. № 854 «Про реалізацію експериментального проєкту щодо функціонування системи управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) в Державній податковій службі». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/528576__772855 (in Ukrainian)

80. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про ціни і ціноутворення» від 28.10.2011. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9361&skl=7 (in Ukrainian)

81. Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з ратифікацією Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA): Закон України від 03.12.2019. № 323-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/323-20#Text> (in Ukrainian)

82. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20> (in Ukrainian)

83. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Re22868?an=1> (in Ukrainian)

84. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22.12.1998 № 331-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text> (in Ukrainian)

85. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 № 334/94-ВР. (in Ukrainian)

86. Проблеми оподаткування в мирний час та в умовах воєнного стану обговорили на науково-практичній конференції. Судова влада України. 11.07.2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1293849/> (in Ukrainian)
87. Результати кампанії декларування контрольованих операцій за 2022 рік. Пресслужба Державної податкової служби України, 18.10.2023. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/720000.html> (in Ukrainian)
88. Рекомендації з реалізації Плану дій з BEPS (мінімальні стандарти). Міністерство фінансів України. 2019. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2019_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2019_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua(1).pdf) (in Ukrainian)
89. Рябікін Д. Закордонний бізнес українців під лупою податкової. Економічна правда. 15.05.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/15/700121/> (in Ukrainian)
90. Селезень П.О. Сутність, еволюція та роль взаємоузгоджувальної процедури як механізму вирішення податкових спорів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. № 2. С. 160-172. (in Ukrainian)
91. Сокирко О.С., Касянчук А.С. Податок на прибуток підприємств як важливий елемент доходів державного бюджету України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 28. ч. 2. С. 102-104. (in Ukrainian)
92. Статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (in Ukrainian)
93. Сторінка інформаційної бази Argus Media Ltd. URL: <https://www.argusmedia.com> (in Ukrainian)
94. Сторінка інформаційної бази Independent Commodity Intelligence Services (ICIS). URL: <https://www.icis.com> (in Ukrainian)
95. Сторінка інформаційної бази Refinitiv Holdings Ltd. URL: <https://www.refinitiv.ru> (in Ukrainian)

96. Сторінка інформаційної бази S&P Global Platts (S&P Global Inc.). URL: <https://www.spglobal.com/platts/> (in Ukrainian)
97. Сторінка інформаційної бази даних «Amadeus». URL: <https://www.bvdinfo.com/ru-ru/our-products/data/international/amadeus> (in Ukrainian)
98. Сторінка інформаційної бази даних «BvD Orbis». URL: <https://orbis.bvdinfo.com> (in Ukrainian)
99. Сторінка інформаційної бази даних «Ruslana». URL: <https://ruslana.bvdinfo.com> (in Ukrainian)
100. Сторінка інформаційної бази Державного підприємства "Держзовнішінформ". URL: <https://www.dzi.gov.ua> (in Ukrainian)
101. Сторінка інформаційної бази Державного підприємства "Укрпромзовнішекспертиза". URL: <https://www.expert.kiev.ua> (in Ukrainian)
102. Сторінка інформаційної бази компанії IHS Markit Ltd. URL: <https://ihsmarkit.com> (in Ukrainian)
103. Таптунова І.Л. Трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал. *Європейський інформаційно-дослідницький центр*, 2016. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28909.pdf> (in Ukrainian)
104. Ткачик Ф.П. Трансфертне ціноутворення як об'єкт моніторингу податкових консультантів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2015. Вип. 15. ч. 3. С. 148-151. (in Ukrainian)
105. Трансфертне ціноутворення: сучасний стан та проблеми правозастосування: монографія / [А.М. Котенко, М.О. Мішин, С.В. Брояков та ін.] ; за ред. А.М. Котенка ; Нац. акад. прав. наук України; НДІ прав. забезп. інновац. розвитку. Харків: Право, 2021. 162 с. (in Ukrainian)
106. Трифонова О., Кадькаленко О. Трансфертне ціноутворення й оптимізація оподаткування. *Податкова правда*. 2013. № 7. С. 56-57. (in

Ukrainian)

107. Угровата Ю.С. Теоретичні засади функціонування трансфертних механізмів на підприємствах транснаціональних холдингів / В.М. Колосок, Ю.С. Угровата. *Проблеми економіки та управління у промислових регіонах: V Міжвузівська науково-практична конф.* (м. Запоріжжя, 15 – 16 травня 2014 р.). Запоріжжя: ЗНТУ, 2014. С. 69-70. (in Ukrainian)

108. Фесенко В., Сілаєва В. Порівняльний аналіз методів визначення митної вартості товарів та трансфертної ціни у контрольованих операціях. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 2(42), 2 т. С. 73-77. (in Ukrainian)

109. Фінанси. Підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій, та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 720 с. (in Ukrainian)

110. Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій: монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України С.В. Онишко. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. 686 с. (in Ukrainian)

111. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. (in Ukrainian)

112. Черевко О.І. Трансфертне ціноутворення: теоретичні аспекти та практичне застосування. *Економіка і регіон*. 2014. № 2. С. 91-96. (in Ukrainian)

113. Чинчик А.А., Голубка С.М. Глобалізаційні виклики та специфіка формування податкової політики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 33(2). С. 118-123. (in Ukrainian)

114. Швабій К.І. Нові реалії податкової політики України. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/20/692850/> (in Ukrainian)

115. Швабій К.І., Савченко С.О. Економічні інтереси, оподаткування та

справедливість. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2023. №4 (74). С. 45-52. URL: <https://ev.nmu.org.ua/docs/2021/EV20212.pdf> (in Ukrainian)

116. Шевчук К.В. Застосування трансфертного ціноутворення для оцінювання діяльності центрів відповідальності. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. № 7. С. 65-73. (in Ukrainian)

117. Шпакович О. Ринкова економіка і демократичне суспільство. *Умови членства в ОЕСР. Віче*. 2010. № 21. URL: <http://www.viche.info/journal/2266/8> (in Ukrainian)

118. Яцик Т. Економічна безпека країни одна із складових державної безпеки. *Фінанси, економіка, право vs війна: збірник тез Міжнародного конгресу (м. Ірпінь, 27 квітня 2022 р.)*. Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. С. 481-484. (in Ukrainian)

119. Abad L.A., Capri A., Fabio M., Dubois M. A Global View: Transfer Pricing Adjustments Through a Customs Lens. KPMG. 2013. URL: <https://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/taxnewsflash/Documents/tp-apr8-2013.pdf> (in English)

120. Bakertilly International. International Tax Survey Priorities and Challenges Facing Multinationals—2019/2020. 2020. URL: https://www.bakertilly.global/media/7594/bt_taxsurvey_200317-print.pdf (in English)

121. BEPS Project Explanatory Statement: 2015 Final Reports Book. OECD. 26.08.2016. 20 p. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/search?value1=beps&option1=quicksearch&facetOptions=51&facetNames=pub_igoId_facet&operator51=AND&option51=pub_igoId_facet&value51=%27ig o%2Foecd%27&publisherId=%2Fcontent%2Figo%2Foecd&searchType=quick (in English)

122. Bloomberg Tax. URL: <https://news.bloombergtax.com/transfer-pricing/tax-scrutiny-and-transfer-pricing-what-you-can-expect-in-2021> (in English)

123. Carmo M.E. The OECD Transfer Pricing Guidelines - A Global

Administrative Law Perspective. Law and Global Governance seminar. 2015. URL: https://www.academia.edu/11804737/The_OECD_Transfer_Pricing_Guidelines_A_Global_Administrative_Law_Perspective (in English)

124. Chicago Mercantile Exchange, CME. URL: <https://www.cmegroup.com> (in English)

125. Christians A. How Nations Share. Indiana Law Journal. 2012. Vol. 87. pp. 1407-743. URL: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=11028&context=ilj> (in English)

126. Collins D. Transfer Pricing Documentation: The Master File and Country-by-Country Report. 2015. URL: <https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/transfer-pricing-documentation-the-master-file-and-country-by-country-report.htm> (in English)

127. Corporate Income Tax Act (Estonia). URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504122019002/consolide> (in English)

128. Corporate Income Tax Act (Hungary). URL: https://www.nav.gov.hu/data/cms131466/CITA_EN.pdf (in English)

129. Corporate Income Tax Act (Latvia). URL: <https://www.vm.gov.lv/en/legislation/laws/corporate-income-tax-law/> (in English)

130. Corporate Income Tax Act (Lithuania). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.38614> (in English)

131. Corporate Income Tax Act (Poland). URL: <https://www.mf.gov.pl/documents/766655/1815141/CIT+Act/2d51f491-c5e5-4d5e-b900-46f5bea9cb9f> (in English)

132. Corporate Income Tax Act (Romania). URL: <https://www.mfinante.ro/en/content/legislation/legislation-taxes-duties/corporate-income-tax/corporate-income-tax-act> (in English)

133. Corporate Taxation in The Global Economy: IMF policy paper. Press Release №19/69. March 10, 2019. 86 p. URL:

<https://www.imf.org/en/Publications/PolicyPapers/Issues/2019/03/08/Corporate-Taxation-in-the-Global-Economy-466> (in English)

134. Davies R.B., Martin J., Parenti M., Toubal F. Knocking on Tax Haven's Door: Multinational Firms and Transfer Pricing. *Rev. Econ. Stat.* 2018. Vol. 100. pp. 120–134. (in English)

135. Eikon: Thomson Reuters. URL: <https://eikon.thomsonreuters.com/index.html> (in English)

136. Ernesto Crivelli, Ruud De Mooij and Michael Keen. Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15118.pdf> (in English)

137. Ernst & Young Global Limited. Transfer Pricing and International Tax Survey—How Profound Change, Transparency and Controversy are Reshaping a Critical Business Function. 2019. URL: https://www.ey.com/en_gl/transfer-pricing-international-tax-survey (in English)

138. Euronext, EuronextNV. URL: <https://www.euronext.com/en> (in English)

139. European Council: Code of conduct on business taxation, 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/02/05/code-of-conduct-on-business-taxation-new-chair-of-the-council-working-group/> (in English)

140. Hamaekers H. An introduction to transfer pricing: the American versus the European approach. Comisión Económica para América Latina y el Caribe VI Organizado I Seminario Regional de Política Fiscal o por el Proyecto Regional de Política Fiscal CEPAL/PNUD. Santiago, Chile, 23-26 de Enero de 1995. URL: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/964f978d-7f31-4e40-aa63-b9be01d4dcf0/content> (in English)

141. Hendratama T.D., Barokah Z. Related party transactions and firm value: The moderating role of corporate social responsibility reporting. *China J. Account. Res.* 2020. Vol. 13. pp. 223–236. (in English)

142. ICAEW (Institute of Chartered Accountants in England and Wales). URL:

<https://www.ifac.org/system/files/news/files/ICAEW%20Sustainable%20public%20finances%20global%20views.pdf> (in English)

143. IMF Working Papers: The Real Effects of Transfer Pricing Regulations by Ruud De Mooij and Li Liu. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/03/23/At-A-Cost-the-Real-Effects-of-Transfer-Pricing-Regulations-45734> (in English)

144. Income Tax Act (Slovakia). URL: <https://www.mfsr.sk/en/legislation/legislation/income-tax-act/> (in English)

145. Integrites. Як війна вплинула на імплементацію Плану дій BEPS в Україні? URL: <https://www.integrites.com/uk/publications/how-the-war-affected-the-implementation-of-the-beps-action-plan-in-ukraine> (in English)

146. Ismer R. Mutual Agreement Procedure. Klaus Vogel on Double Taxation Convention. Ed. by E. Reimer, A. Rust. 4th ed., Vol. 2. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2015. pp. 1735-1826. (in English)

147. Klassen K.J., Lisowsky P., Mescall D. Transfer pricing: Strategies, practices, and tax minimization. *Contemp. Account. Res.* 2019. Vol. 34. pp. 455–493. (in English)

148. Knittel M. Administrative Cooperation. *History of Tax Treaties. The Relevance of the OECD Documents for the Interpretation of Tax Treaties.* Ed. by T. Ecker and G. Ressler. Wien: Linde, 2011. pp. 685-713. (in English)

149. KPMG. Transfer Pricing and Trade and Customs Services. KPMG LLP—Transfer Pricing and Trade Compliance Survey. 2020. URL: <https://tax.kpmg.us/articles/2020/transfer-pricing-trade-compliance-survey-2020.html> (in English)

150. Ministry of Finance. Hungary. URL: <https://www.nav.gov.hu/en/> (in English)

151. Ministry of Finance. Poland. URL: <https://www.mf.gov.pl/en/taxation/> (in English)

152. Ministry of Finance. Slovakia. URL: <https://www.financnasprava.sk/en/>

(in English)

153. National Commodity and Derivatives Exchange, NCDEX. URL: <https://www.ncdex.com> (in English)

154. OECD publishes 2022 Transfer Pricing Guidelines. EY Global Tax Alert. 21 Jan 2022. URL: https://www.ey.com/en_gl/tax-alerts/oecd-publishes-2022-transfer-pricing-guidelines (in English)

155. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2019. URL: <https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-20769717.htm> (in English)

156. OECD. International tax reform: Two-Pillar Solution – Progress and next steps, July 2023. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/> (in English)

157. Ping L. Transfer Pricing, Customs Duties and VAT Rules: Can We Bridge the Gap? OECD Centre for Tax Policy and Administration. URL: <https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/39265412.pdf> (in English)

158. Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries (2019). Department of Economic & Social Affairs. New York, 2019. 644 p. (in English)

159. Roberts David J. Transfer pricing and the arm's length principle. Economic Journal. 2013. Vol. 123. No. 573. pp. F253-F281. (in English)

160. Roffe Philip B. Transfer pricing documentation: practical considerations. Journal of International Taxation. 2016. Vol. 18. No. 1. pp. 3-12. (in English)

161. Serrano C., Muñoz E., Esteban I. Cocktail of measures for the control of harmful transfer pricing manipulation, focused within the context of low income and developing countries. Inter-American Center of Tax Administrations – CIAT. 2019. URL: https://www.ciat.org/Biblioteca/Estudios/2019_cocktail_TP_ciat_giz.pdf (in English)

162. Tanzi V. Globalization, technological developments, and the work of fiscal termites (WP/00/181). Washington, DC: IMF; 2000. 23 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00181.pdf> (in English)

163. Tax Code (Moldova). URL: <https://www.e-legislatie.md/viewDocument.php?id=91924> (in English)
164. Transfer Pricing Methods: Approaches, Benefits & Risks. Valentiam Group. 08.02.2021. URL: <https://www.valentiam.com/newsandinsights/transfer-pricing-methods> (in English)
165. Van der Broek Kees. Transfer pricing risk management: the role of the local file. Tax Management International Journal. 2016. Vol. 45. No. 4. pp. 269-276. (in English)
166. Watson D.J.H., Baumler J.V. Transfer pricing: a behavioral context. The Accounting Review. 1975. №50 (3). pp. 466-474. (in English)
167. Wolters Kluwer. Transfer Pricing Developments Around the World 2020. (in English)
168. Zvi Bodie, Michael Drew Dr, Anup Basu Mr, Alex Kane. Principles of Investments. 2013. pp. 72-75. (in English)

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Ціни на ячмінь та пшеницю на певні дати на біржі NCDEX

Ячмінь			
Дата	Руп/ц	Руп/дол	Дол/т
31.07.2017	1436,25	64,16	223,85
31.07.2017	1438,55	64,16	224,21
04.08.2017	1442,1	63,68	226,47
04.08.2017	1440,2	63,68	226,17
03.08.2017	1434,65	63,68	225,29
03.08.2017	1441,8	63,68	226,41
02.08.2017	1439,3	64,10	224,54
02.08.2017	1433,95	64,10	223,71
01.08.2017	1432,5	64,19	223,18
01.08.2017	1430,85	64,19	222,92
31.08.2017	1468,6	64,03	229,38
31.08.2017	1475,3	64,03	230,42
30.08.2017	1469,4	64,02	229,51
30.08.2017	1472,8	64,02	230,05
29.08.2017	1471,6	63,90	230,28
29.08.2017	1470,9	63,90	230,17
28.08.2017	1465,5	64,08	228,70
28.08.2017	1474,75	64,08	230,14
24.08.2017	1470	64,10	229,33
24.08.2017	1467,25	64,10	228,90
01.09.2017	1479,15	63,93	231,36
01.09.2017	1479,45	63,93	231,41

Джерело: складено автором

Продовження додатку А

Пшениця			
Дата	Руп/ц	Руп/дол	Дол/т
14.08.2017	1775,65	64,17	276,71
14.08.2017	1773,75	64,17	276,41
11.08.2017	1776,25	64,11	277,08
11.08.2017	1778,55	64,11	277,44
10.08.2017	1777,8	63,86	278,39
10.08.2017	1780	63,86	278,74
09.08.2017	1773,85	63,64	278,72
09.08.2017	1776,8	63,64	279,19
08.08.2017	1768,8	63,83	277,11
08.08.2017	1770,8	63,83	277,42
07.08.2017	1770	63,62	278,22
07.08.2017	1771,25	63,62	278,41
31.08.2017	1761,65	64,03	275,15
31.08.2017	1760	64,03	274,89
30.08.2017	1761,6	64,02	275,15
30.08.2017	1764,25	64,02	275,57
08.09.2017	1770	64,02	276,50
08.09.2017	1769,15	64,02	276,36
07.09.2017	1765,85	64,11	275,43
07.09.2017	1765,5	64,11	275,38
06.09.2017	1764,5	64,13	275,16
06.09.2017	1764,3	64,13	275,12
05.09.2017	1765,6	64,04	275,70
05.09.2017	1766	64,04	275,77
04.09.2017	1764	64,03	275,48
04.09.2017	1763,35	64,03	275,38
01.09.2017	1763,75	63,93	275,88
01.09.2017	1763,15	63,93	275,79

Джерело: складено автором

Додаток Б

Таблиця Б.1

Розрахунок ринкових діапазонів

Ячмінь						
NCDEX		НБУ	Приведено	Діапазон цін		
Дата	Руп/ц	Руп/дол	Дол/т	№	Дол/т	Межі
31.07.2017	1436,25	64,16	223,85	1	222,92	
31.07.2017	1438,55	64,16	224,21	2	223,18	
04.08.2017	1442,1	63,68	226,47	3	223,71	223,71 нижній квартиль
04.08.2017	1440,2	63,68	226,17	4	223,85	
03.08.2017	1434,65	63,68	225,29	5	224,21	
03.08.2017	1441,8	63,68	226,41	6	224,54	224,37 медіана
02.08.2017	1439,3	64,10	224,54	7	225,29	
02.08.2017	1433,95	64,10	223,71	8	226,17	226,17 верхній квартиль
01.08.2017	1432,5	64,19	223,18	9	226,41	
01.08.2017	1430,85	64,19	222,92	10	226,47	
NCDEX		НБУ	Приведено	Діапазон цін		
Дата	Руп/ц	Руп/дол	Дол/т	№	Дол/т	Межі
31.08.2017	1468,6	64,03	229,38	1	228,70	
31.08.2017	1475,3	64,03	230,42	2	228,90	
30.08.2017	1469,4	64,02	229,51	3	229,33	229,35 нижній квартиль
30.08.2017	1472,8	64,02	230,05	4	229,38	
29.08.2017	1471,6	63,90	230,28	5	229,51	
29.08.2017	1470,9	63,90	230,17	6	230,05	230,09 медіана
28.08.2017	1465,5	64,08	228,70	7	230,14	
28.08.2017	1474,75	64,08	230,14	8	230,17	
24.08.2017	1470	64,10	229,33	9	230,28	230,35 верхній квартиль
24.08.2017	1467,25	64,10	228,90	10	230,42	
01.09.2017	1479,15	63,93	231,36	11	231,36	
01.09.2017	1479,45	63,93	231,41	12	231,41	
Пшениця						
NCDEX		НБУ	Приведено	Діапазон цін		
Дата	Руп/ц	Руп/дол	Дол/т	№	Дол/т	Межі
14.08.2017	1775,65	64,16999	276,7103441	1	276,41	
14.08.2017	1773,75	64,16999	276,4142555	2	276,71	
11.08.2017	1776,25	64,10502	277,0843941	3	277,08	277,10 нижній квартиль
11.08.2017	1778,55	64,10502	277,4431804	4	277,11	
10.08.2017	1777,8	63,85986	278,3908213	5	277,42	
10.08.2017	1780	63,85986	278,7353256	6	277,44	277,83 медіана
09.08.2017	1773,85	63,64186	278,7237627	7	278,22	
09.08.2017	1776,8	63,64186	279,1872941	8	278,39	
08.08.2017	1768,8	63,8302	277,1101869	9	278,41	278,57 верхній квартиль
08.08.2017	1770,8	63,8302	277,4235182	10	278,72	
07.08.2017	1770	63,6194	278,2170297	11	278,74	
07.08.2017	1771,25	63,6194	278,4135107	12	279,19	
NCDEX		НБУ	Приведено	Діапазон цін		
Дата	Руп/ц	Руп/дол	Дол/т	№	Дол/т	Межі
31.08.2017	1761,65	64,02527	275,1491859	1	274,89	
31.08.2017	1760	64,02527	274,8914752	2	275,12	
30.08.2017	1761,6	64,02224	275,1543744	3	275,15	
30.08.2017	1764,25	64,02224	275,5682931	4	275,15	275,15 нижній квартиль
08.09.2017	1770	64,01512	276,4971988	5	275,16	
08.09.2017	1769,15	64,01512	276,3644177	6	275,38	
07.09.2017	1765,85	64,11239	275,430379	7	275,38	
07.09.2017	1765,5	64,11239	275,3757874	8	275,43	275,46 медіана
06.09.2017	1764,5	64,12741	275,1553297	9	275,48	
06.09.2017	1764,3	64,12741	275,1241418	10	275,57	
05.09.2017	1765,6	64,03991	275,7030893	11	275,70	
05.09.2017	1766	64,03991	275,7655504	12	275,77	275,78 верхній квартиль
04.09.2017	1764	64,03314	275,4823639	13	275,79	
04.09.2017	1763,35	64,03314	275,380854	14	275,88	
01.09.2017	1763,75	63,93192	275,8794079	15	276,36	
01.09.2017	1763,15	63,93192	275,7855581	16	276,50	

Джерело: складено автором на основі [15].

Додаток В

Таблиця В.1

Пошук співставних українських бірж

№	Українські джерела інформації	Сайт	Тип платформи	Наявність доступу	Наявність цін (опис)	Співставність товару
1	ТБ “Іннекс”	http://comminnex.com/	Біржа	Так	Ні	
2	Харківська товарна біржа	http://www.xtb.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
3	Аграрна біржа	http://agrex.gov.ua/	Біржа	Так	У вигляді графіку для пшениці 3-го та 6-го класів тільки у певній області. Неможливо чітко визначити ціну.	так
4	АПКюа	https://apkua.net/board/zernovi/psheynycja/40/	Інформаційний ресурс	Так	Ні. Немає історичних цін	Так
5	Грейн Трейд	https://graintrade.com.ua/	Біржа	Так	Так, є можливість отримання інформацію про ціни на певну дату у розрізі пшениці 3-го та 6-го класів, ячменю та гороху.	Так
6	Катеринославська товарна біржа	http://www.tbe.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
7	Рівненська міжрегіональна універсальна товарно-майнова біржа “ПРАЙС”	http://price.org.ua/	Біржа	Так	Ні	-
8	Товарна біржа “Перша універсальна біржа “Україна”	http://birga-ukraine.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
9	Товарна біржа “Українська агропромислова”	http://uace.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
10	Товарна біржа “Українська універсальна спеціалізована біржа”	http://www.ues.com.ua/	Біржа	Ні	-	-
11	Товарна біржа “Центральна Товарна Біржа”	https://ctb.dp.ua/	Біржа	Ні	-	-
12	Товарна біржа «PolonEX»	http://www.polonex.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
13	Товарна біржа «Електронні торги України»	http://s1.tbetu.com.ua/	Біржа	Ні	-	-
14	Товарна біржа «ПЕРСПЕКТИВА-КОММОДІТІ»	http://www.e-commodity.fbp.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
15	Товарна біржа «Статус Експерт»	https://torgi.status-expert.com.ua/	Біржа	Ні	-	-

Продовження Додатку В

16	Товарна біржа «Універсальна товарно-сировинна біржа»	http://www.utsb.kiev.ua/	Біржа	Так	Ні	-
17	Товарна біржа «Центральна універсальна біржа»	http://www.tub.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
18	Товарна біржа «Центрально-українська»	http://www.tbcu.com.ua/	Біржа	Ні	-	-
19	Товарно-сировинна біржа «Сумська ресурсна біржа»	http://srbtb.com.ua/	Біржа	Так	Ні	-
20	Тріполі	https://tripoli.land/	Інформаційний ресурс	Так	Так, є можливість отримання інформацію про ціни на певну дату у розрізі пшениці 3-го та 6-го класів, ячменю та гороху.	Так
21	Українська Аграрна Біржа	http://www.uame.com.ua/uk/index	Біржа	Ні	-	-
22	Українська універсальна біржа	http://uub.com.ua/	Біржа	Так	Ні. Дані за декілька днів 2015-го року	так

Джерело: складено автором

Додаток Г

Таблиця Г.1

Розрахунок ринкових діапазонів цін на основі даних біржі Грейн Трейд

Ячмінь						
Дата	Середня ціна грн/т без ПДВ	Курс НБУ	Середня ціна дол/т без ПДВ	№	Середня ціна дол/т без ПДВ	
07.08.2017	3845,069	2584,289	148,7863	1	136,59	
05.08.2017	3718,452	2588,575	143,6486	2	138,67	нижній квартиль
04.08.2017	3748,111	2588,575	144,7944	3	139,20	
03.08.2017	3605,833	2590,418	139,1989	4	143,65	медіана
02.08.2017	3585,564	2585,707	138,6686	5	143,95	
01.08.2017	3531,629	2585,479	136,5948	6	144,79	верхній квартиль
29.07.2017	3728,258	2590,044	143,9458	7	148,79	
Дата	Середня ціна грн/т без ПДВ	Курс НБУ	Середня ціна дол/т без ПДВ	№	Середня ціна дол/т без ПДВ	
01.09.2017	4111,111	2569,396	160,003	1	137,0068	
31.08.2017	3724,99	2557,954	145,6238	2	142,1317	нижній квартиль
30.08.2017	3615,912	2544,058	142,1317	3	145,6238	медіана
29.08.2017	3495,833	2551,576	137,0068	4	146,7620	верхній квартиль
24.08.2017	3735,342	2545,17	146,762	5	160,0030	
Пшениця						
Дата	Середня ціна грн/т без ПДВ	Курс НБУ	Середня ціна дол/т без ПДВ	№	Середня ціна дол/т без ПДВ	
14.08.2017	3700,496	2569,571	144,0122	1	136,1288	
11.08.2017	3497,47	2569,237	136,1288	2	141,5403	нижній квартиль
10.08.2017	3641,054	2572,45	141,5403	3	141,6243	
09.08.2017	3650	2573,256	141,8437	4	141,8437	141,7339587
08.08.2017	3668,239	2578,491	142,263	5	142,2630	верхній квартиль
05.08.2017	3666,05	2588,575	141,6243	6	144,0122	
Дата	Середня ціна грн/т без ПДВ	Курс НБУ	Середня ціна дол/т без ПДВ	№	Середня ціна дол/т без ПДВ	
08.09.2017	3758,316	2600,318	144,5329	1	138,9133	
06.09.2017	3605,392	2595,426	138,9133	2	143,4277	
05.09.2017	3715,675	2590,625	143,4277	3	144,407	143,9173449
04.09.2017	3750	2574,838	145,6402	4	144,5329	
02.09.2017	3750	2569,396	145,9487	5	145,6402	145,0865569
01.09.2017	3751,806	2569,396	146,019	6	145,9487	
31.08.2017	3693,864	2557,954	144,407	7	146,019	145,9838505
30.08.2017	3958,889	2544,058	155,6132	8	155,6132	

Джерело: складено автором на основі

